

Emerging church

Haije Bergstra
Vrije Universiteit – 2008

Student:

Haije Bergstra
Studentnummer: 1486543

Begeleidend docent:

Dr. S. Stoppels

Meelezend docent:

Drs. R. Doornenbal

Aangeboden aan:

Faculteit der Godgeleerdheid
Center for Evangelical and Reformation Theology (CERT)
Vrije Universiteit, Amsterdam

Datum:

1 maart 2008

Woord vooraf

Deze studie komt voort uit een passie naar nieuwe vormen van kerk-zijn. Eén van deze vormen komt overwaaien vanuit de Angelsaksische wereld: “the emerging church”. Deze beweging komt niet met kant en klare modellen die los van de context in de gemeente losgelaten worden. De beweging kenmerkt zich door het gesprek over de essentie van kerk-zijn en de contextualisatie van de geloofsgemeenschap in een postmoderne samenleving. Ik heb passief aan dit gesprek deelgenomen door alleen te luisteren. De neerslag van dit luisteren is neergelegd in dit onderzoek.

Ik wil Sake Stoppels danken voor zijn enthousiasme voor het onderwerp en de begeleiding bij de totstandkoming van deze thesis. Ook dank ik Robert Doornenbal voor het lezen van de thesis. Ik dank Mariska, mijn vrouw, dat ze mij de ruimte heeft gegeven om de laatste maanden intensief met dit onderzoek bezig te zijn. Vele anderen hebben mijn denken de afgelopen tijden gevormd en gestuurd. Zonder hen persoonlijk te noemen, wil ik hen daarvoor danken.

Mijn theologische studie aan de Vrije Universiteit is in deze vorm afgerond. Voor mij is dit een mijlpaal. Eén ding dat tijdens het onderzoek naar voren kwam is dat de theologie nooit een einde kent. Het is een gesprek met wisselende partners over wisselende onderwerpen. Ik ben van dat gesprek gaan houden en het is een deel van mijn leven geworden. De theologische studie is niet beëindigd, ze wordt gecontinueerd in een andere vorm.

Ik dank God voor Zijn genade.

Haije Bergstra
Maart 2008

Inhoudsopgave

1	INTRODUCTIE OP HET ONDERZOEK	6
1.1	INLEIDING	6
1.2	ONDERZOEKSDEFINITIES.....	7
1.2.1	<i>Doelstelling van het onderzoek</i>	7
1.2.2	<i>Onderzoeksvraag en subvragen</i>	8
1.2.3	<i>De basis voor en het kader van het onderzoek</i>	10
1.2.4	<i>Wetenschappelijke relevantie</i>	10
2	DE BASIS VAN DE “EMERGING CHURCH”	12
2.1	INLEIDING	12
2.2	STROMEN	12
2.3	“EMERGING CHURCH”	13
2.4	EMERGENT.....	16
2.5	POSTMODERNISME	17
2.6	MISSIONAIRE ECCLESIOLOGIE	18
3	DE STROOM VAN HET POSTMODERNISME	19
3.1	INTRODUCTIE	19
3.2	DEFINITIE VAN POSTMODERNISME	19
3.2.1	<i>Geen vast vertrekpunt</i>	19
3.2.2	<i>Relatie tussen modernisme en postmodernisme</i>	22
3.2.3	<i>Postmodernisme in de maatschappij</i>	25
3.2.4	<i>Filosofische grondslagen het modernisme</i>	26
3.3	VOORBIJ HET LIBERALISME EN HET EVANGELICALE CONSERVATISME	31
3.3.1	<i>Inleiding</i>	31
3.3.2	<i>What would Jesus deconstruct?</i>	31
3.3.3	<i>The linguistic turn</i>	36
3.3.4	<i>Beyond foundationalism</i>	37
4	DE STROOM VAN HET POSTEVANGELICALISME	40
4.1	INLEIDING	40
4.2	EEN VLUCHT UIT HET EVANGELICALE THEOLOGISCHE KORSET	40
5	DE STROOM VAN DE PRAXIS	44
5.1	ORTHOPRAXIE	44
5.2	EREDIENST EN AANBIJDING	44
5.3	EEN LEIDER CULTIVEERT	48
6	DE MISSIONAIRE STROOM	50
6.1	EEN MISSIONAIRE COLLECTIEF	50
6.2	SCHIEDING TUSSEN SACRAAL EN PROFANE WERELD	50
6.3	MISSIONAIRE SPIRITUALITEIT IN GEMEENSCHAP	51
6.4	SOCIALE GERECHTIGHEID	54
6.5	TWEE MISSIONAIRE BENADERINGSWIJZEN	55
7	DE STROOM VAN THEOLOGIE IN GEMEENSCHAP	57
7.1	THEOLOGIE IN ONTWIKKELING	57
7.2	HERMENEUTIEK VAN DE GEMEENSCHAP	58
7.3	NARRATIEVE THEOLOGIE	61
8	EEN KRITISCHE BESCHOUWING	63
8.1	INLEIDING	63
8.2	EVALUATIE VAN DE STROOM VAN HET POSTMODERNISME	63

8.2.1	<i>Kritiek van binnen en van buiten</i>	63
8.2.2	<i>Eigen kritische beschouwing</i>	64
8.3	EVALUATIE VAN DE STROOM VAN HET POSTEVANGELICALISME	66
8.3.1	<i>Kritiek van binnen en van buiten</i>	66
8.3.2	<i>Eigen kritische beschouwing</i>	67
8.4	EVALUATIE VAN DE STROOM VAN DE PRAXIS	67
8.4.1	<i>Kritiek van binnen en van buiten</i>	67
8.4.2	<i>Eigen kritische beschouwing</i>	68
8.5	EVALUATIE VAN DE MISSIONAIRE STROOM	69
8.5.1	<i>Kritiek van binnen en buiten</i>	69
8.5.2	<i>Eigen kritische beschouwing</i>	70
8.6	EVALUATIE VAN DE STROOM VAN DE THEOLOGIE	72
8.6.1	<i>Kritiek van binnen en van buiten</i>	72
8.6.2	<i>Eigen kritische beschouwing</i>	75
9	PIKETPALEN VOOR EEN MISSIONAIRE ECCLESIOLOGIE	77
9.1	GEMEENSCHAP ALS INDICATIEF	77
9.1.1	<i>Eerste piketpaal: de gemeenschap is richtinggevend</i>	77
9.1.2	<i>Tweede piketpaal: de gemeenschap als hermeneutische sleutel</i>	79
9.1.3	<i>Derde piketpaal: de lerende gemeenschap</i>	80
9.1.4	<i>Vierde piketpaal: "a community of tradition"</i>	81
9.1.5	<i>Vijfde piketpaal: leiderschap als een "environmentalist"</i>	81
9.2	MISSIONAIRE IMPERATIEF	82
9.2.1	<i>Zesde piketpaal: de incarnatie van Jezus</i>	82
9.2.2	<i>Zevende piketpaal: het koninkrijk van God</i>	82
9.2.3	<i>Achtste piketpaal: een holistische spiritualiteit</i>	83
9.2.4	<i>Negende piketpaal: deconstructie</i>	84
10	DE "EMERGING CHURCH" EN NEDERLAND	85
10.1	INLEIDING	85
10.2	"EMERGING CHURCHES" IN NEDERLAND	85
10.3	EEN PREMATURE EVALUATIE VAN "EMERGING" NEDERLAND	86
11	LITERATUUR	88
11.1	ARTIKELEN	88
11.2	BOEKEN	89

1 Introductie op het onderzoek

1.1 Inleiding

Wij leven in een dynamische tijd. Veranderingen in de maatschappij zijn aan de orde van de dag. Eén van deze veranderingen onderzoek ik. Op verschillende plaatsen in de wereld ontstaan nieuwe kerkelijke gemeenschappen. Het duidelijkst zichtbaar is dat in het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Australië. Maar ook naar Nederland waait het gedachtegoed over. Deze nieuwe beweging heeft de naam “emerging church” meegekregen. Deze beweging is geen nieuw model of methode. Dan Kimball noemt het een “*mindset ... to reach and engage the emerging culture*”.¹ Met de term “emerging culture” doelt Kimball op de postmoderniteit als maatschappelijke invloed. Deze gemeenschappen zoeken naar antwoorden op verschijnselen die verband houden met deze culturele veranderingen in de maatschappij.

Zij zoeken niet zozeer naar nieuwe methoden, maar zoeken naar de essentie van de kerk en kerk-zijn in een veranderende context. Bolger en Gibbs, twee onderzoekers die de “emerging church” onder de loep hebben genomen, stellen zichzelf de vraag of de kerkelijke gemeenschap op deze veranderingen, die zij “*cultural shifts*” noemen, moet reageren. Zij beantwoorden deze vraag positief. Ze concluderen dat de kerk voor een enorme missiologische uitdaging staat. De kerk moet op serieuze wijze de postmoderne cultuur bestuderen, wil ze aansluiting houden met de komende generaties. Kimball beaamt dit:

*“The emerging church must redefine how we measure success: by the characteristics of a kingdom-minded disciple of Jesus produced by the Spirit, rather than by our methodologies, numbers, strategies, or the cool and innovative things we are doing.”*²

Opmerkingen als deze zijn veel voorkomend binnen deze beweging. Er moet een herdefinitie van de kerk plaatsvinden. Alan Hirsch, gemeentestichter in Australië, zegt dat de kerk

*“as we know it faces a very significant adaptive challenge.”*³

De kerk moet inspelen op de veranderende postmoderne omstandigheden. Bolger en Gibbs concluderen dat de kerk zich in het verleden teveel heeft verschanst en in de huidige tijd een marginale rol speelt. Ze is irrelevant voor de huidige cultuur.⁴ Cultuur is niet een gegeven buiten de kerk. Cultuur is aanwezig binnen de kerk, mensen nemen het van buiten de kerk mee. Bolger en Gibbs concluderen: de kerk moet de-absoluteering of deconstructie toepassen op haar heilige koeien. Robert Webber sluit zich daarbij aan. Hij stelt dat:

*“Those who remain committed to the old style of faith subsequently freeze that style in the particular culture in which it originated.”*⁵

Webber spreekt over verschillende paradigmata en zegt dat het nieuwe postmoderne paradigma zich vanaf de tachtiger jaren van de vorige eeuw heeft gemanifesteerd. Doordat de kerk niet op deze verandering heeft ingespeeld is ze niet in staat contact te maken met de huidige cultuur.

Naast de veranderende cultuur hebben twee andere redenen het ontstaan van de “emerging church” bevorderd. Ten eerste is de “emerging church” een reactieve beweging op modernistische tendensen in de evangelicale kerken. Deze reactie is met name merkbaar in de Verenigde Staten. In de Verenigde Staten heeft de “*seeker sensitive*” benadering grote impact gehad in de wijze waarop evangelicale kerken aankijken tegen de missionaire opdracht. Voor veel Amerikaanse “emerging church” leiders is de “*seeker sensitive*” benadering terug te voeren op een modernistische, pragmatische aanpak. Ze gaat met name uit van maakbaarheid en marktwerking. Robert Webber

¹ Dan Kimball, *The Emerging Church*, p 14-15

² a.w., p 15

³ Alan Hirsch, *The forgotten ways*, p 16

⁴ Eddie Gibbs en Ryan Bolger, *Emerging churches*, p 18

⁵ Robert Webber, *Ancient future faith*, p 13

noemt deze vorm van evangelicalisme pragmatisch.⁶ Hij zet in het boek *“The younger evangelicals”* verschillende vormen van evangelicalisme chronologisch naast elkaar. Het pragmatische of moderne evangelicalisme heeft de laatste 25 jaar van de vorige eeuw gedomineerd.⁷ Van 1950-1975 is er volgens Webber sprake van traditioneel evangelicalisme met Billy Graham als belangrijkste woordvoerder.

Door het postmodernisme breekt er voor het evangelicalisme een nieuw tijdperk aan. Evangelicalen worden door het postmodernisme beïnvloed. Deze evangelicalen noemt Webber *“younger evangelicals”*. Dan Kimball kiest een vergelijkbare benadering. Hij positioneert zich tegenover de vorige generatie, hij spreekt vanuit zijn eigen geloofsgemeenschap van een post-seeker-sensitive benadering.⁸

Ten tweede is er onbehagen over de geslotenheid die er is binnen de evangelicale kringen. Zij die een mate van frustratie voelen ten opzichte van het huidige evangelicalisme, herkennen zich in het boek van Dave Tomlinson: *“The post-evangelical”*. Dit boek heeft grote invloed gehad op evangelicalen die hebben ervaren dat het kijken buiten de eigen kerkmuren van het evangelicalisme van binnenuit sterk ontmoedigd werd. Ontevredenheid over deze bekrompenheid deed sommigen besluiten de kerk te verlaten.

Een opmerkelijke ontwikkeling is de toenemende snelheid waarop informatie over de beweging beschikbaar komt. Het is een gevolg van de globalisering in combinatie met de technische vooruitgang op computer- en communicatie gebied. Het mondiale is lokaal geworden. De wereld is een dorp. Sommigen spreken dan ook van glocalisering.⁹ Wereldwijde gebeurtenissen hebben invloed op het dagelijkse leven. De moderne communicatietechniek heeft grote invloed op de ontwikkeling van de beweging. Zoals later in dit onderzoek ook naar voren zal komen, is het daardoor niet eenvoudig om een eenduidig beeld te scheppen van deze beweging. De oorzaak ligt niet alleen in het feit dat postmodernisme niet eenduidig te definiëren is. Leaders communiceren met name via websites en blogs. Omdat deze internettoepassingen over de hele wereld te raadplegen zijn, beïnvloeden leaders elkaar zonder dat ze daar zelf weet van hebben. Zo groeit de beweging op organische wijze, zodat het moeilijk is een vaste structuur te ontwaren is. Ook via conferenties en andere ontmoetingen spreken leaders elkaar, maar dat staat niet in verhouding tot de informatie uitwisseling via het internet.¹⁰ De geraadpleegde informatie is voor een groot deel van het internet gehaald.

1.2 Onderzoeksdefinities

1.2.1 Doelstelling van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is de essentie van het kerk-zijn van “emerging churches” te schetsen in het kader van het postmodernisme. Het vertrekpunt is het wezen van de kerk binnen een “emerging” kader. Doel is het beschrijven van de wijze waarop het postmodernisme benaderd wordt door de “emerging church”. Vervolgens kom ik met een aanzet tot een ecclesiologie die ook buiten de “emerging church” kerken stimuleert om een missionaire gemeenschap te vormen en missionair gerichtheid te zijn. De indicatief is verbonden met de gemeenschap van gelovigen. Deze gemeenschap is het vertrekpunt voor een missionaire ecclesiologie. Gerichtheid geeft beweging aan: de imperatief. Het veronderstelt een vertrekpunt. De missionaire imperatief komt voort uit de indicatief van de gemeenschap.

---

⁶ “The evangelical pragmatists emerged as the new religious gurus to create new ministries to appeal to the seekers. The adapted successful business models and created the market-driven megachurch based on the principles taught by the church-growth movement” (Robert Webber, *The younger evangelicals*, p 44).

⁷ Robert Webber, *The younger evangelicals*, p 44

⁸ Dan Kimball, *The emerging churches*, p 26

⁹ Jonathan Ingleby, *Globalisation, glocalisation en mission*, Encounters, Issue 1, August 2004, p 3

¹⁰ Stanley Grenz verklaart dat het postmodernisme als cultureel fenomeen een enorme groei door kon maken vanwege de toenemende technologische ontwikkelingen: “In fact, the spread of postmodernism parallels and has been dependent on the transition to an information society” (Stanley Grenz, *A Primer on postmodernism*, p 17)

Volgens Scot McKnight zoekt men in wezen naar een missionaire ecclesiologie in een sterk veranderende cultuur die een postmodern karakter heeft. Vanuit het onderstaande citaat blijkt de ernst van de “emerging church” beweging.

“But, if you are serious enough to contemplate major trends in the Church today, at an international level, and if you define emerging as many of us do - in missional, or ecclesiological terms, rather than epistemological ones - then you will learn quickly enough that there is a giant elephant in the middle of the Church’s living room. It is the emerging church movement and it is a definite threat to traditional evangelical ecclesiology.”¹¹

Men zoekt naar vormen van kerk-zijn die met beide benen in de realiteit van deze postmoderne wereld staan. De vraag die de “emerging church” wil beantwoorden is de vraag naar contextualisatie in een postmoderne maatschappij. Deze beweging kan de kerk in haar breedte dienen. Het onderzoek is opgezet met deze doelstelling:

Het onderzoek heeft als doel op grond van een analyse van de “emerging church” te komen tot missionaire ecclesiologische piketpalen die de contouren vormen waarbinnen een missionaire ecclesiologie in en met het oog op een postmoderne context kan worden uitgebouwd.

Een piket of piketpaal bakent bij het landmeten een gebied af voor metingen. Daarnaast wordt de piketpaal onder andere gebruikt in de bouw of bij het grondverzet. Daar bakent een piket een bouwplaats of toekomstig fundament af. In dit onderzoek geeft de piketpaal richting aan de missionaire ecclesiologie en bakent het toekomstig onderzoek af. Met behulp van de “piketpalen” moet het mogelijk zijn een volwaardige missionaire ecclesiologie te ontwerpen. De piketpalen verwoorden de houding en de gerichtheid van een ecclesiologie.

Na het beschrijven van de belangrijkste karakteristieken van de “emerging church” en een kritische beschouwing, wordt in hoofdstuk 9 de doelstelling met behulp van de metafoer “piketpaal” uitgewerkt.

1.2.2 Onderzoeksvraag en subvragen

De “emerging church” is niet met een enkele definitie te beschrijven. Dat wordt binnen de beweging bevestigd, maar ook in het onderzoek is gebleken dat er geen eenduidigheid is. Dat maakt het onderzoek boeiend, omdat de “emerging church” in staat is om in veranderende omstandigheden zichzelf opnieuw uit te vinden. Deze opmerkingen laten het feit niet onaangeroerd dat voor deze thesis een hoofdvraag gedefinieerd moet worden en dat daarop een antwoord gegeven moet worden. De onderzoeksvraag is:

Op welke wijze incorporeert de “emerging church” in haar missionaire ecclesiologische gerichtheid het postmodernisme?

De “emerging church” zoekt, zoals reeds gezegd, naar mogelijkheden om een geloofsgemeenschap te zijn die gekarakteriseerd wordt door het postmodernisme. Het antwoord op de hoofdvraag beschrijft op welke wijze het postmodernisme geïncorporeerd wordt in de “emerging church”. De hoofdvraag onderzoekt op welke missionaire ecclesiologische lijnen getrokken worden in de “emerging church” vanuit postmodern perspectief. Vanuit het antwoord wil ik een aantal piketpalen definiëren die leiden tot het bereiken van de doelstelling uit de vorige paragraaf. Het antwoord op de onderzoeksvraag en de daaruit voortvloeiende subvragen leggen de basis voor het vaststellen van de piketpalen.

De onderstaande subvragen vormen tussenstappen naar de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag. Deze luiden als volgt:

1. Hoe wordt het postmodernisme beschreven en beoordeeld vanuit de “emerging church”?
2. Hoe wordt de “emerging church” beschreven en gekarakteriseerd?
3. Op welke wijze is de “emerging church” missionair gericht?

---

¹¹ Scot McKnight, What is the emerging church?, p 9

4. *Waarin gaat de “emerging church” mee met het postmodernisme en welke kritiek heeft men?*
5. *Welke missionaire ecclesiologische pijlpalen kunnen worden gedefinieerd op basis van de analyse van de “emerging church”?*

Hoofdstuk 2 is een inleiding op het onderwerp. Dit hoofdstuk legt termen uit die in het vervolg van het onderzoek gebruik zullen worden. Het hoofdstuk leidt de beantwoording van de subvragen 1 en 2 in.

Ik geef een korte toelichting op de subvragen en de hoofdstukken waarin ze worden beantwoord. Een beschouwing over het postmodernisme is noodzakelijk om een goed beeld te krijgen van de beweging. “Emerging church”-denkers schetsen vanuit de eigen beweging een eigen beeld van het postmodernisme. Het onderzoek geeft geen overzicht van de invloedrijkste postmoderne denkers of invloeden, maar kijkt naar het postmodernisme door een “emerging” bril. Dit beeld dat dan ontstaat zal beschreven worden in dit onderzoek en geeft een antwoord op de eerste subvraag. In het onderzoek zal in brede schetsen het postmodernisme vanuit algemeen perspectief aan bod komen. Hoofdstuk 3 en 4 beantwoorden subvraag 1.

De beschrijving van de “emerging church” is systematisch theologisch en praktisch theologisch van aard. Het is systematisch theologisch van aard, omdat de ecclesiologische basis van de kerk aan bod komt. Het is praktisch theologisch van aard, omdat gesproken wordt over de uitwerking van ecclesiologische uitgangspunten in de praktijk van het kerkelijk leven. Het zal duidelijk zijn dat beide disciplines elkaar overlappen. De praktische theologie beperkt zich niet alleen tot de praktijk van de kerk, haar theorievorming heeft een essentieel systematisch theologische basis. Het onderzoek richt zich op de praxis van het geloof, de eredienst en het leiderschap binnen de “emerging church”. Een aanmerkelijk deel is gewijd aan de missionaire aspecten van de “emerging church”. Men zoekt naar beïnvloeding van de cultuur, meer dan de evangelicale wereld bereid was te doen. Op systematisch theologisch vlak richt het onderzoek zich op de theologieontwikkeling binnen de geloofsgemeenschap. De hoofdstukken 5,6 en 7 beantwoorden de subvragen 2 en 3.

In hoofdstuk 8 sluit een kritische beschouwing op de “emerging church” het onderzoek af. Ten eerste wordt geïnventariseerd welke kritische noties reeds geopperd zijn. Daarnaast zal aan de hand van het onderzoek een concluderende evaluatie van elke “stroom” volgen. Daarnaast geeft ik bij sommige onderwerpen een aanzet tot verdere doordenking. Dit deel beantwoordt subvraag 4.

In hoofdstuk 9 worden aan de hand van de onderzoeksresultaten handvatten voor een missionair ecclesiologie gegeven. Dit hoofdstuk beantwoordt vraag 5. Het doel van dit onderzoek, geformuleerd in de doelstelling in de vorige paragraaf, wordt op basis daarvan bereikt. Het is geen systematische uiteenzetting van een missionaire ecclesiologie. Het zijn pijlpalen waarbinnen een missionaire ecclesiologie ontwikkeld kan worden.¹²

De opbouw van het onderzoek in hoofdstukken is dan als volgt:

Hoofdstuk 1	Introductie op het onderzoek	
Hoofdstuk 2	De basis van de “emerging church”?	
Hoofdstuk 3	De stroom van het postmodernisme	Beantwoording van subvraag 1
Hoofdstuk 4	De stroom van het postevangelicalisme	
Hoofdstuk 5	De stroom van de praxis	Beantwoording van subvraag 2 en 3
Hoofdstuk 6	De stroom van de context	
Hoofdstuk 7	De stroom van theologie in gemeenschap	
Hoofdstuk 8	Reflectie op de “emerging church”	Beantwoording van subvraag 4
Hoofdstuk 9	Missionair ecclesiologische pijlpalen	Uitwerking van de doelstelling en beantwoording van subvraag 5

¹² Overigens keert de “emerging church” zich af van methodes en modellen die onafhankelijk van de context worden toegepast. Te denken valt aan methodes die worden gekopieerd van megakerken in de Verenigde Staten. De kerken die deze methodes gebruiken, ontvangen meestal niet meer dan tweehonderd bezoekers per eredienst. In dit onderzoek zal dan ook geen ecclesiologisch model worden gepresenteerd.

1.2.3 De basis voor en het kader van het onderzoek

Het onderzoek richt zich met name op onderzoek vanuit het Angelsaksische taalveld. In Nederland is het fenomeen “emerging church” nog vrij onbekend. Er zijn de laatste twee à drie jaar kleine netwerken ontstaan waarin de literatuur wordt gelezen, besproken en op kleine schaal als basis wordt gebruikt voor gemeentestichting en gemeenteopbouw. Dit staat echter nog in de kinderschoenen. In het onderzoek worden gedachten en ervaringen vanuit het Nederlandse taalveld meegenomen, maar dat is minimaal. De gepresenteerde gedachten zijn voornamelijk afkomstig uit de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Australië.

Het onderzoek maakt gebruik van literatuur die het afgelopen decennium is verschenen en van artikelen, toespraken en discussies die op blogs en websites zijn gepubliceerd. Het gedachtegoed wordt voor een groot deel gestuurd via de elektronische snelweg. De meeste gebruikte artikelen zijn niet verschenen in theologische tijdschriften, maar worden verspreid via de websites van organisaties of via de website of blog van de auteur. Er is een wereldwijd gesprek gaande via toetsenborden en schermen. Dit gesprek gaat over geografische grenzen en denominaties heen. Voor zover nodig zal steeds gerefereerd worden aan internetadressen waar de informatie gelezen kan worden.

In het onderzoek is veel gebruik gemaakt van het overzichtswerk van Eddie Gibbs en Ryan Bolger: *“Emerging churches”*. Dit boek is het resultaat van een vijf jaar durend wereldwijd onderzoek naar de “emerging church”. De definitie die Gibbs en Bolger geven van de “emerging church” wordt veel geciteerd in de “emerging” literatuur en op internet. Het boek van Dan Kimball *“The emerging church”* uit 2003 is richtinggevend geweest voor de term “emerging church”. Een artikel van Scot McKnight *“What is the emerging church?”*, een neerslag van een toespraak op een conferentie, ligt in dezelfde lijn als richtinggevend voor het gedachteproces binnen de “emerging church”.

Eén van de meest prominente kritische studies komt van de hand van D.A. Carson: *“Becoming conversant with the emerging church”*. Vanuit de “emerging” beweging is ruim op zijn bezwaren gereageerd. De reactie van Carson komt in de kritische beschouwing in hoofdstuk 8 aan de orde.

Met name die filosofen en theologen zullen worden geraadpleegd die op de achtergrond mede het gedachteproces binnen de “emerging church” hebben gevormd. Namen die zullen passeren zijn John F. Franke, Stanley Grenz, Miroslav Volf en de al genoemde Scot McKnight. Opvallend is dat deze mensen tijdens conferenties worden gevraagd om discussies en gesprekken op gang te brengen of als hulp om gedachten te ordenen. Op deze wijze zal de door hen geschreven literatuur ook in deze studie gebruikt worden. Het gedachteproces dat door hen gestart is, is een basis om ideeën te plaatsen en te ordenen.

1.2.4 Wetenschappelijke relevantie

Op verschillende wijzen is dit onderzoek relevant voor verdere wetenschappelijke doordenking van de kerk in de maatschappij. De “emerging church” wordt beïnvloed door veranderingen in de samenleving. Zij zoekt aansluiting bij een sterk veranderende wereld. Het is van ecclesiologisch belang om te kijken vanuit welke grondbeginselen verder wordt gebouwd en op welke wijze de “emerging church” erin slaagt werkelijk aansluiting te vinden. Het onderzoek is geen afgesloten geheel, maar wil de doordenking en de praktijk van de missionaire ecclesiologie een nieuwe impuls geven. In die zin is het niet alleen beschrijvend, maar wil de thesis ook aanzetten tot verdere discussie. De beweging van de “emerging church” benadert het wezen van de kerk op een nieuwe manier. Voor de ecclesiologie is het daarnaast een uitdaging om te ontdekken op welke wijze deze beweging het veld van de systematische theologie beïnvloedt, met name de missionaire ecclesiologie.

Het postmodernisme wordt met open vizier benaderd door “emerging church” leiders. Academisch is het van belang te weten op welke wijze postmodern denken deze beweging heeft beïnvloed en vormgegeven. Er zijn leiders die leidinggeven aan postmoderne mensen, anderen gaan verder en zeggen dat er op postmoderne wijze leiding gegeven moet worden. Het geven van een beschrijving is niet eenvoudig. Het postmodernisme wil vanuit haar beginselen geen eenduidige beweging zijn. Verschillende theologen uiten kritiek op de “emerging church” vanwege de openheid naar postmodern denken. Zoals reeds gezegd, wordt het postmodernisme vanuit de “emerging church” niet als een bedreiging gezien, maar als een kans om aansluitingen te creëren. Vanuit sociologisch

oogpunt is het opvallend dat de “emerging church” de nadruk legt op gemeenschapsdenken en groepsdynamiek. Uit het onderzoek zal onder andere blijken dat postmoderneren, sterker dan moderneren, een voorkeur hebben voor het groepsproces. Binnen de “emerging church” heeft dat invloed op de wijze waarop tijdens de eredienst de prediking of bestudering van de Bijbel praktisch wordt ingevuld.

Praktisch theologen zullen geïnteresseerd zijn in welke oude liturgische en andere kerkelijke gebruiken in een nieuw postmodern jasje worden gegoten binnen de “emerging church” en waarom dat gebeurt. Men maakt gebruik van klassiek kerkelijke praktijken vanuit de kerkgeschiedenis. Voorbeelden zijn het mediterend lezen van de Bijbel via “lectio divina” of gebedsstations in de samenkomstruimte (prayer stations). Dat gebeurt vaak zonder naar de context te kijken waarin het oorspronkelijk gebruik werd toegepast. Deze eclecticische benadering is kenmerkend voor postmoderne mensen en daarmee voor de “emerging church”. Er worden in het onderzoek beschrijvingen gegeven van praktijken vanuit “emerging church” perspectief. Eén van de onderwerpen daarbij zal de vorm van aanbidding in de eredienst zijn.

2 De basis van de “emerging church”

2.1 Inleiding

De “emerging church” is moeilijk onder één noemer te brengen.¹³ Schrijvers op blogs en websites geven verschillende definities, sommige spreken elkaar zelfs tegen. Dat duidt erop dat er van binnenuit geen eenduidig beeld is van de beweging. Toch doe ik in dit hoofdstuk een poging om vanuit alles wat wordt gezegd en geschreven in de vorm van boeken, artikelen, toespraken, mp3's, blogposts enzovoort, een overzicht te geven van de belangrijkste termen. De beschrijving van de termen zal het begrip van de verschillende onderwerpen in het onderzoek versterken. Er wordt begonnen met de term “stroom”. Het is dé term waaraan het onderzoek is opgehangen.

2.2 Stromen

De “emerging church” zoekt naar wegen om kerk te zijn in een sterk veranderende culturele context. Het is niet duidelijk hoe de “emerging church” er in de toekomst uit gaat zien, het is zelfs de vraag of er sprake zal zijn van eenduidigheid. De centrale term voor dit onderzoek benadrukt de veranderlijke aard van de beweging. Ik kies voor een beschrijving met een dynamisch karakter: stroom. Het sluit aan bij dat wat Pete Ward “*Liquid Church*” heeft genoemd. Vloeibaar zijn is dynamisch. Ward leent het begrip van socioloog Zygmunt Bauman die dit over vloeibaarheid zegt:

“Fluids travel easily. They “flow”, “spil”, “run out”, “splash”, “pour over”, “leak”, “flood”, “spray”, “drip”, “seep”, “ooze”; ... they are not easily stopped - they pass around some obstacles, dissolve some others and bore or soak their way through others still.”¹⁴

Een “stroom” is altijd in beweging. Een stroom is veranderlijk. Een stroom heeft geen vaste vorm, maar heeft wel vaste vormen nodig om te kunnen “stromen”. Een stroom heeft een richting die niet voorspelbaar is. Ik kies voor deze benaming om de verschillende kanten en de diversiteit van de “emerging church” te benaderen. Het benadrukt dat de beschrijvingen van de “emerging church” die in dit onderzoek worden gegeven niet tijdloos zijn. In de beweging is een aantal van deze “stromen” te onderscheiden.¹⁵

Deze metafoer is door Scot McKnight voor het eerst gebruikt in het artikel “*What is the emerging church?*”. In dat artikel laat hij zien dat de “emerging church” in de kern een zoektocht is naar een missionaire ecclesiologie. McKnight beschrijft de “emerging church” als een meer, gevoed door vier rivieren.¹⁶ Hij omschrijft de metafoer als volgt:

“Each of these rivers - postmodern, praxis, postevangelical, and politics - flows with its own integrity into Lake Emerging. Others flow right into the Lake but hang out near the opening. Yet others flow into the river and boat themselves into the whole of Lake Emerging. Now if you see the complexity here, you will see the difficulty of pinning Lake Emerging down. This is the way most movements of this size are created.”¹⁷

Drie van deze “rivieren” zijn in dit onderzoek overgenomen: postmodernisme, praxis en post-evangelicalisme. Ik spreek niet van “rivier” maar over “stroom”. Deze term zal in het onderzoek gebezigd worden.¹⁸ McKnight spreekt daarnaast over de “stroom” politiek. Deze “stroom” verwijst volgens McKnight met name op de Amerikaanse context. De meeste mensen die zich verbonden

---

¹³ John Hammett, An Ecclesiological assessment of the emerging church, <http://ateam.blogware.com/AnEcclesiologicalAssessment.Hammett.pdf>. Zie ook Eddie Gibbs en Ryan Bolger, Emerging church, p 43

¹⁴ Zygmunt Bauman, Liquid modernity, p 2

¹⁵ Het artikel van Scot McKnight “What is the emerging church” zal als een leidraad dienen. Hij spreekt in dit artikel over “streams” om de kenmerken van de “emerging church” te beschrijven.

¹⁶ a.w., p 9. De “emerging church” wordt vergeleken met een meer. De toeleidende rivieren beïnvloeden de samenstelling van het meer op wisselende wijze. De metafoer bevestigt het fluïde karakter van de “emerging church”.

¹⁷ a.w., p 9-10

¹⁸ Er ligt geen principiële keuze aan ten grondslag. Ik kies een metafoer met een fluïde karakter. Beide zijn daarom mogelijk. Toch moet er een keus worden gemaakt. Het is “stroom” geworden.

voelen met de “emerging church” zouden op de Democratische Partij stemmen.¹⁹ Deze politieke partij zet zich met name in tegen de armoede en voor sociale gerechtigheid. Vanuit het onderzoek blijkt dat ook de “emerging church” zich inzet voor de strijd tegen armoede en voor sociale gerechtigheid. Dat de aandacht voor deze onderwerpen in de “emerging church” bewust politiek gekleurd wordt, heb ik niet kunnen ontdekken. Ik laat deze “stroom” daarom in het geheel weg en bespreek de “*political stream*” ook niet onder een andere “stroom”.

Ik voeg daarentegen de “missionaire stroom” toe. Deze wordt door McKnight als onderdeel geplaatst onder de praxis. Ik heb gekozen voor een afzonderlijk benadering, omdat het missionaire aspect in de literatuur grote aandacht krijgt en de “emerging church” zichzelf ziet als een missionaire beweging.

Tot slot geef ik aandacht aan de “stroom” theologie binnen de “emerging church”. McKnight spreekt alleen over “*post systematic theology*”, hij plaatst het onder de “stroom” van het post-evangelicalisme. Deze benadering is te smal, de roep om een “emerging” theologie klinkt de laatste tijd luider. Recentelijk uitgegeven literatuur en de bespreking van theologisch onderwerpen op conferenties bevestigen dit.²⁰ Ik kies ervoor op de “stroom” theologie afzonderlijke aandacht te geven.

Ik kies in dit onderzoek niet voor categorisering, maar voor de meer dynamische weergave van McKnight. Dat doet recht aan het postmoderne karakter van de “emerging church”. Het postmodernisme verzet zich tegen het denken in vaste kaders en systemen en dezelfde tendens is ook te zien in de “emerging church”. De stromen van McKnight komen één voor één aan bod in de volgende hoofdstukken. Daaraan voorafgaand is er aandacht voor de belangrijkste termen die in het onderzoek aan bod komen. In de volgende paragraaf is er aandacht voor de term “emerging church”.

2.3 “Emerging church”

Binnen het postmodernisme in haar algemeenheid is er een innerlijke weerstand tegen categorisering of de definiëring van stromingen als de “emerging church”. Vanuit de “emerging church” is een vergelijkbare weerstand voelbaar. Toch hebben denkers als Dan Kimball, Scot McKnight, Eddie Gibbs en Ryan Bolger de “emerging church” vanuit verschillende vertrekpunten willen beschrijven. In deze thesis worden de beschrijvingen van hen gebruikt. Eerst kijken we kort naar de ontstaansgeschiedenis van de term.

Volgens Dan Kimball ontstond de term “emerging church” toen in 1997 “*Leadership Network*” als onderschrift bij haar logo “*advance scouts for the emerging church*” koos. Leadership Network organiseerde in 1996 en 1997 een aantal conferenties die gericht waren op de “*Gen X*”-generatie. Daarna volgden nog verschillende vergelijkbare ontmoetingen waar mensen netwerken begonnen te vormen. Langzamerhand werden de termen “*baby busters*” vervangen door “*Gen X*”, die weer opgevolgd werd door “*postmodern*” en tenslotte “emerging”. Kenmerkend voor de term is dat het volgens Kimball geen tijdsaspect in zich draagt. Dit is van belang in een cultuur die sterk verandert. De term heeft meer dan de andere aanduidingen een tijdloos karakter. De term “*Gen X*” daarentegen duidde een groep jonge mensen aan die chronologisch volgt op de Boomer generatie. De Boomergeneratie wordt vanuit de “emerging church” geïdentificeerd met modernistische - en institutionaliseerde kerken.²¹ In de beginnende “emerging church” wordt de generationele focus vervangen door een meer culturele nadruk.

In 2003 schrijft Kimball een boek met de titel “*Emerging Church*”, maar bij het verschijnen had de term al breed ingang gevonden in de Verenigde Staten. Kimball heeft met de titel van dit boek ervoor gezorgd dat de term een vaste aanduiding werd. Voor Kimball is de “emerging church” het volgende:

---

¹⁹ Ik het onderzoek komt naar voren dat mensen binnen de “emerging church” zich afkeren van stromingen als The Religious Right (hoofdstuk 4).

²⁰ Voorbeelden van literatuur zijn: Ray Anderson, *An emergent theology for emerging churches*, 2006; Peter Rollins, *How (not) to speak of God*, 2006; Robert Webber (ed.), *Listening to the beliefs of the emerging church*, 2007; Andrew Perriman, *Otherways - in search of an emerging theology*, 2007

²¹ Eddie Gibbs en Ryan Bolger, *Emerging churches*, p 21-22

“For me, the term “the emerging church” simply meant churches who were focusing on the mission of Jesus and thinking about the Kingdom in our emerging culture. It meant churches who were rethinking what it means to be the church in our emerging culture.”²²

“Emerging culture” is voor hem synoniem met een postmoderne cultuur. Uit deze omschrijving wordt duidelijk dat er bij hem een verschuiving van focus plaatsvindt van kerk naar koninkrijk. Daarnaast heeft de kerk volgens Kimball de opdracht haar bestaan in deze wereld opnieuw te doordenken. De definitie Bolger en Gibbs lijkt op de omschrijving van Kimball:

“Emerging churches are missional communities arising from within postmodern culture and consisting of followers of Jesus who are seeking to be faithful in their place and time.”²³

Deze definitie heeft breed ingang gevonden in de publieke discussie. Bolger en Gibbs duiden de plaatselijke kerk aan als een *“missional community”*. In het vervolg van dit onderzoek zal blijken dat de missionaire gemeenschap en gemeenschappen de basis vormen van kerk-zijn. Geloofsgemeenschappen zijn gezonden om het koninkrijk van God gestalte te geven. Ook Gibbs en Bolger benadrukken de aandacht voor de huidige cultuur. De kerk kan niet aan haar opdracht voldoen als ze niet midden in deze maatschappij staat.

In de definitie wordt de meervoudsvorm “churches” gebruikt. Het meervoud benadrukt dat er geen eenduidige beschrijving is. Er is geen “emerging church” met een aantal vaststaande karakteristieken.²⁴ Elke gemeenschap die zichzelf rekent tot de “emerging church” geeft daar op een eigen manier vorm aan. De term heeft een paraplu-functie, diverse gemeenschappen vinden er een plaats.²⁵ Scot McKnight zegt daarover:

“There is no such thing as the emerging “church”. It is a movement or a conversation. The leaders are determined, right now, to prevent it becoming anything more than a loose association of those who want to explore conversation about the Christian faith and the Christian mission and the Christian praxis in this world of ours, and they want to explore that conversation with freedom and impunity when it comes to doctrine.”²⁶

Zoals gezegd, opiniemakers binnen de beweging bevestigen dat er geen consensus is over wat “emerging churches” zijn. Er is dan ook geen theoloog of woordvoerder die voor de hele beweging spreekt. Sommigen zien Brian McLaren als de spreekbuis voor de beweging, maar hijzelf keert zich daar vanaf. Vanuit de literatuur blijkt dat de meeste denkers dat ook niet als een probleem zien, maar eerder als een verrijking.

De “emerging church” is geen kerk of denominatie. De leiders willen niet geassocieerd worden met een kerkverband. Het is een los platform waarbinnen mensen kunnen ontdekken wat het christelijk geloof, de christelijke opdracht en de christelijke praxis betekenen in en voor deze tijd.²⁷ Scott Bader-Saye noemt het een *“amorphous friendship”*.²⁸ De beweging is jong, experimenteel en bezig zich te ontwikkelen. Het gaat om het gesprek tussen verschillende partners, vaak met wisselende achtergronden. Onderling contact vindt plaats op de wijze van een netwerkstructuur. De contacten en de structuur zijn vloeiend van karakter.

Naast de ontmoetingen via de elektronische snelweg ontmoet men elkaar op conferenties, *“conversations”* of *“events”*.²⁹ Men wil deze conversaties open en vrij houden zonder dat deze

---

²² Dan Kimball, Origin of the terms “Emerging” and “Emergent Church”, Next Wave, april 2007, <http://the-next-wave-ezine.info/issue100/index.cfm?id=23&ref=ARTICLES%5FEMERGING%20CHURCH%5F347>

²³ Eddie Gibbs en Ryan Bolger, Emerging churches, p 28

²⁴ Ik zal in dit onderzoek het enkelvoud en het meervoud wisselend gebruiken.

²⁵ Eddie Gibbs en Ryan Bolger, Emerging churches, p 41. Gibbs en Bolger noemen “emerging churches” een “catchall” term of een “way of expressing that we need new forms of church that relate to the emerging culture”.

²⁶ Scot McKnight, What is the emerging church?, 2006

²⁷ a.w., p 3

²⁸ Scott Bader-Saye, Improvising church - an introduction to the emerging church conversation, p 1

²⁹ Zie ook de inleiding in paragraaf 1.1. Tony Jones, The emergent manifesto, p 12. Jones zegt over de onderlinge contacten: “While technological ways of communicating are key to maintain connections, nothing

belemmerd worden door kerkelijke dogma's of andere vooroordelen. De "emerging church" verbindt zich niet met een bepaalde theologische stroming. De sprekers en auteurs denken en schrijven over theologische concepten en spreken hun voorkeuren uit, maar dit is niet leidend voor de identiteit van de beweging. Men wil open zijn voor allerlei theologische stromingen.

"Which is an issue in and of itself: the evangelical movement is defined by its theology (or as David Wells would say, by its lack of theology); the emerging movement is not defined by its theology. It doesn't stand up and say, "Look here, this is our doctrinal statement." To force the emerging movement into a theological definition is to do violence to it - it isn't a theological movement and so can't be defined that way. By saying that the emerging movement is not a "theological" movement, I have something specific in mind. The EM (= emerging movement HB) is not known by its innovative doctrinal statement or by its confessional stances. Now, to be sure, every movement is "theological" in one way or another, and that means the EM is a theological movement. But, what we need to keep in mind is that it is not a "Reformed" movement with a new twist, or an Anabaptist movement with new leaders (though I think it is more Anabaptist than anything else), and it is not a Wesleyan movement centuries later. It is, instead, best to see it as a conversation about theology, with all kinds of theologies represented, with a core adhering to the classical creeds in a new key."³⁰

De "emerging church" vindt haar wortels in de evangelicale beweging. Maar de laatste jaren sluiten zich ook gesprekspartners vanuit andere kerkelijke richtingen aan, zoals vanuit Reformatorische kerken³¹, Rooms Katholieke kerk³² de Methodisten³³ en de Mennonieten³⁴. Via het internet blijkt dat de beweging mensen uit allerlei denominaties aanspreekt. De beweging nodigt uit tot deze brede kerkelijke aandacht. Het blijkt dat mensen uit verschillende kerken er gesprekspartners vinden. In die zin functioneert de "emerging church" als een "bottom-up" oecumene. De netwerkstructuur op het niveau van het grondvlak van de geloofsgemeenschap omzeilt de theologische discussies die vaak tussen denominaties worden uitgevochten als er samen gewerkt moet worden. In het netwerk is iedereen deelnemer en gesprekspartner. Hij of zij is in de gelegenheid deel te nemen en zich terug te trekken. Netwerken die verwantschap hebben met de "emerging church" zijn onder andere: "Missional"³⁵, "Gospel and our Culture"³⁶, "Allelon"³⁷, en "Fresh Expressions"³⁸. Deze netwerken zijn vaak voortgekomen uit een denominatie, maar zoeken doorgaans dezelfde openheid als de "emerging church".

De ontstaansgeschiedenis van de "emerging church" in het Verenigd Koninkrijk verschilt van die in de Verenigde Staten. Geloofsgemeenschappen in het Verenigd Koninkrijk ontstaan met name vanuit charismatische gemeenten of kerken en vanuit de clubscene.³⁹ Een club is een uitgaansgelegenheid waar met name wordt gedanst. De clubscene is in het Verenigd Koninkrijk uitgegroeid tot een danscultuur met eigen karakteristieken. Gibbs en Bolger zeggen daarover:

"Currently, club culture is much more prevalent in the UK than in the US, because it arises out of the urban context. ... The club culture in England is a part of the larger common culture, evidenced by the extensive use of dance music in advertising and on television, much more than in the U.S., where dance music is only just making forays into the market."⁴⁰

---

can replace face-to-face meetings. Certainly reading and writhing have their place, but they cannot accomplish for a friendship what sharing a meal can" (Tony Jones, The emergent manifesto, p 19).

³⁰ Scot McKnight, What is the emerging church?, p 3-4

³¹ <http://presbymergent.org>

³² <http://emergentcatholic.wordpress.com>

³³ <http://www.umerging.org/blogs/>

³⁴ <http://www.missio-dei.com/>

³⁵ <http://www.friendofmissional.org/>

³⁶ <http://www.gocn.org>

³⁷ <http://www.allelon.org>

³⁸ <http://www.freshexpressions.org.uk>

³⁹ Eddie Gibbs en Ryan Bolger, Emerging churches, p 24

⁴⁰ a.w., p 25

De “emerging church” beweging in het Verenigd Koninkrijk was met name verbonden met alternatieve aanbiddingsvormen.⁴¹ Voorbeelden daarvan zijn Vaux⁴² en Moot⁴³ in Londen, en Ikon in Belfast⁴⁴. Daarnaast verschilt de kerkelijke context tussen de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. De centra van grote steden in het Verenigd Koninkrijk zijn oud en hebben een industriële traditie. Het kerkbezoek is laag en kerken moeten een sterke missionaire insteek hebben om mensen binnen de deuren te krijgen. Deze “emerging churches” zijn met name te vinden in deze oude achterstandswijken. In de Verenigde Staten kenmerken veel steden zich door relatief recente expansie en kan de “emerging church” terugvallen op een grote evangelische subcultuur. Daarnaast ontstaan in het Verenigd Koninkrijk nieuwe initiatieven vanuit de Anglicaanse kerk “*Fresh Expressions*”⁴⁵ en de Anabaptisten, “*Anabaptist Network*”⁴⁶ en “*Urban Expression*”⁴⁷.

2.4 Emergent

Naast de term “emerging church” komt de term “Emergent” voor. “Emergent” duidt de organisatie in de Verenigde Staten aan, die gedachtegoed van de “emerging church” bundelt en ontmoetingen tussen verschillende leiders mogelijk maakt. Het is een georganiseerde beweging in de “emerging church”. De belangrijkste ontmoetingsplek is een website en zijn conferenties of zoals al eerder gezegd “*conversations*”.⁴⁸ Deze groep is begin jaren negentig begonnen onder de naam “*Terra Nova*”. Carl Raschke zegt over het ontstaan:

*“The so-called “emergent” movement emerged in the mid-to-late 1990s amid the cultural hyperchange that followed the collapse of Communism - what Fukayama hyperbolically dubbed the “end of history” - and was propelled largely by a new global economic prosperity and the explosion of digital communications. It started, of all places, in Texas and was a strategic effort of a major Christian philanthropic foundation to mobilize Gen-X leaders within the evangelical churches under the somewhat tendentious name of Terra Nova. As its mission statement to this day emphasizes, it aimed to seed and support the efforts of “pioneer churches who are testing and implementing the new ideas that will drive the Church in the future.”*⁴⁹

Het was een ontmoetingsplaats van verschillende voorgangers van conservatieve evangelische gemeenten die op een punt in hun bediening stonden waarop ze tot de ontdekking kwamen dat ze niet bezig waren met dat wat ze zouden willen doen.⁵⁰ Er moesten nieuwe missiologische vormen mogelijk zijn in het christendom. Velen zagen dit als een cruciaal kruispunt in hun bediening. In 2001 is door de startende groep de naam “*Emergent*” gekozen. In de loop van de tijd is “*Emergent*” een platform geworden. De aandacht beweegt zich van theologie tot aanbiddingstijlen naar ecclesiologie en leiderschapstijlen naar methodologie. Conferenties worden georganiseerd in een ongedwongen sfeer. Er worden vriendschappen gemaakt die over kerkgrenzen heengaan. Over het ontstaan van “*Emergent Village*” zegt Tony Jones:

*“We just kept coming back to the word friend. We wanted to recover that word and to invest it with theological meaning. We knew this wouldn’t be easy...”*⁵¹

“*Emergent*” groepeerd zich rond mensen als Brian McLaren, Doug Pagitt, Tony Jones en Dan Kimball. Uit de beschrijving blijken de overeenkomsten tussen de term “emerging church” en “*Emergent*”.

⁴¹ Jason Clark geeft een overzicht tijdens een conferentie van de Engelse Evangelische Alliantie. De toespraak is te beluisteren op: <http://jasonclark.ws/2007/09/13/emerging-church-paradigm-shift-or-passing-fad-part-ii/#more-1696>.

⁴² <http://www.vaux.net>

⁴³ <http://www.moot.uk.net/>

⁴⁴ http://wiki.ikon.org.uk/wiki/index.php/Main_Page

⁴⁵ <http://www.freshexpressions.org.uk>

⁴⁶ <http://www.anabaptistnetwork.com/>. Stuart Murray, bekend van de “After christendom” reeks, is één van de drijvende krachten achter dit netwerk.

⁴⁷ <http://www.urbanexpression.org.uk>

⁴⁸ <http://www.emergentvillage.com>

⁴⁹ http://churchandpomo.typepad.com/conversation/2007/03/the_difference.html

⁵⁰ Zie Spencer Burke in Mike Yaconelli, *Stories of emergence: moving from absolute to authentic*, p 27-39.

Burke klaagt over de autoritaire houding van veel voorgangers, de vlucht van de kerken naar de buitenwijken van grote steden en de kapitalistische marktbenadering van veel kerken.

⁵¹ Tony Jones, *The emergent manifesto*, p 12

“Emergent” schaart zich als beweging onder het geheel van de “emerging church”. “Emergent” is een organisatie, de “emerging church” is een beweging of organisme zonder aanspreekpunt. In de “emerging church” is sprake van een netwerk, er zijn geen vastgelegde structuren. “Emergent” kent wel aanspreekpunten. “Emergent” bundelt kennis en ervaringen in een eigen boekenreeks onder de naam “Emersion”.⁵² “Emergent” kent geen sturend leiderschap, men wil mensen stimuleren tot nadenken en gesprekken faciliteren.⁵³

2.5 Postmodernisme

Ik herhaal wat al eerder is gezegd. De term postmodernisme is, net als “emerging church”, moeilijk te definiëren.⁵⁴ De oorzaak daarvoor is dat het postmodernisme sterk gefragmenteerd is.⁵⁵ Een andere reden is dat het postmodernisme zich nog volop aan het ontwikkelen is.⁵⁶ Daarop doorgaand zegt Grenz dat het postmodernisme geen vertrek en eindpunt heeft. Ook noemt hij het “centrelessness”.⁵⁷ Dan Kimball ziet postmodernisme met name als een verandering van wereldbeeld. Er is geen eenduidig en vaststaand wereldbeeld meer. Of zoals Robert Webber zegt:

*“there is no single unifying factor in the universe”.*⁵⁸

Daarmee gaan aanpassingen van waarden en geloofsvoorstellingen gepaard.

*“So the word postmodern represents a change in worldview moving from the values and beliefs of the modern era to the new postmodern era, which rejects many modern values and beliefs.”*⁵⁹

Anderen benadrukken dat er geen grote en centrale verhalen meer zijn.⁶⁰ Deze meta-narratieven zijn vervangen door persoonlijke verhalen of door verhalen die binnen gemeenschappen ontstaan. De nadruk op gemeenschap is kenmerkend voor de “emerging church” en het postmodernisme. Dit zorgt voor pluralistische voorstellingen van de werkelijkheid. Daarmee gaat een visie op de epistemologie gepaard. De vraag naar waarheid en kennis is niet eenduidig. Waarheid is niet absoluut, maar ontstaat in een gemeenschap. Waarheid is wat mensen samen tot waarheid maken.

Vanuit het onderzoek zal blijken dat de binnen de “emerging church” drie centrale postmodernistische gedachtepatronen het “emerging” denken beheersen: deconstructie, “the linguistic turn” en het “non-foundationalism”. De “emerging church” ziet in deze patronen een mogelijkheid om aan het dualisme tussen liberale en conservatieve theologie te ontkomen.

Niet alles wat als modernistisch wordt aangeduid, wordt verworpen. Het wordt “post” duidt niet aan dat het modernisme is verdwenen, maar dat het postmodernisme daarvoor in de plaats is gekomen. Stanley Grenz concludeert:

*“Postmodernism refers to an intellectual mood and an array of cultural expressions that call into question the ideals, principles, and values that lay at the heart of the modern mindset.”*⁶¹

Veel “emerging church” leiders vatten “post” op als “na”. We bewegen ons naar een namodernistische periode. Het postmodernisme stelt een moderne wereld onder kritiek. In het onderzoek blijkt dat veel “emerging church” auteurs de discontinuïteit benadrukken tussen modernisme en postmodernisme.

---

⁵² www.emersionbooks.com/

⁵³ Voorbeelden: de uitgave van literatuur, het beheren van een website en het organiseren van conferenties.

⁵⁴ Dan Kimball, The emerging church, p 41

⁵⁵ Stanley J. Grenz, A primer in postmodernism, p 19

⁵⁶ Dan Kimball, The emerging church, p 47

⁵⁷ Stanley J. Grenz, A primer in postmodernism, p 19

⁵⁸ Robert E. Webber, Ancient future faith, p 23

⁵⁹ Dan Kimball, The emerging church, p 49

⁶⁰ Tony Jones, Postmodern youth ministry, p 25

⁶¹ Stanley J. Grenz, A primer in postmodernism, p 12

2.6 Missionaire ecclesiologie

Een missiologische ecclesiologie is een ecclesiologie die erop gericht is om Jezus en Zijn koninkrijk zichtbaar te maken in de maatschappij. Een missionaire kerk zendt geen mensen als individuen uit, maar is als gemeenschap gezonden in de wereld. Zij volgt daarin God, die de Zender is en voorop gaat. Lesslie Newbigin was één van de eersten die vanuit een missionaire situatie licht liet schijnen op het wezen van de missionaire kerk.⁶² In het laatste decennium is zijn nalatenschap opgepakt door het “*The gospel and our culture*”-netwerk, een werkgroep van theologen die opnieuw de missionaire essentie van de missionaire kerk doordenken.⁶³ “*Missional church*” is een invloedrijke studie van deze werkgroep, waarin het wezen van de missionaire gemeente uiteen wordt gezet. Darell Guder schrijft in het eerste hoofdstuk:

“Bishop Newbigin and others have helped us to see that God’s mission is calling and sending us, the church of Christ, to be a missionary church in our own societies, in the cultures in which we find ourselves. These cultures are no longer Christian; some would argue that they never were. Now, however, their character as a mission field is so obvious as to need no demonstration. The issue for the Christian church is its faithful response to this challenge.”⁶⁴

Binnen de “emerging church” beweging worden gedachten van het “*The gospel and our culture*”-netwerk gebruikt om met missionaire ogen naar de cultuur te kijken. In dit onderzoek zal gekeken worden op welke wijze de “emerging church” een missionaire ecclesiologie invult.

Deze termen worden verder uitgediept in de hoofdstukken die volgen. De eerste stroom die aan bod komt is die van het postmodernisme.

---

⁶² Leslie Newbigin, *The gospel in a pluralist society*

⁶³ <http://www.gocn.org/main.cfm>

⁶⁴ Darell Guder, *The missional church*, p 5

3 De stroom van het postmodernisme

3.1 Introductie

Voor sommigen is het woord “postmodernisme” al zo vaak beschreven en geanalyseerd, dat het weerzin opwekt of zelfs wordt gedemoniseerd. Voor anderen is het een modewoord en ze denken dat het als verschijnsel snel zal verdwijnen. Tegenstanders zien in het postmodernisme het monster van het relativisme en de waarheid ontkenning.⁶⁵ De “emerging church” ziet het postmodernisme niet als een bedreiging, maar als een culturele omslag waar de kerk niet omheen kan. Voor mensen als Brian McLaren, Leonard Sweet en Robert Webber (en anderen) is het een frisse wind die de “dorre beenderen” van de kerk nieuw leven inblaast.⁶⁶ Het is niet af te doen als een culturele tendens die onze wereld doortrekt, het biedt de kerk nieuwe mogelijkheden. De “emerging church” doet deze culturele omslag echter niet af als een bevlieging, maar neemt deze serieus en benadert het met open vizier.

Dit hoofdstuk analyseert wat de “emerging church” zegt over het postmodernisme. Verschillende schrijvers benadrukken de relatie tussen postmodernisme en modernisme. Dat lijkt voor de hand te liggen. Immers het enige verschil tussen beide termen lijkt het voorvoegsel “post” te zijn. Voor veel “emerging church” auteurs is er echter sprake van een paradigmawisseling. Leiders van geloofsgemeenschappen die in een postmoderne context werkzaam zijn, functioneren in een ander leefwereld. Dit nieuwe perspectief is onderwerp van dit hoofdstuk.

3.2 Definitie van postmodernisme

3.2.1 Geen vast vertrekpunt

Voor Dan Kimball, schrijver van het boek “*The emerging church*” is het postmodernisme bezig zich te ontwikkelen. We weten niet wat het zal worden en of het opgaat in een nieuwe stroming. Dat is voor Kimball de reden dat het moeilijk is om het postmodernisme op een vast tijdstip definitief te kunnen beschrijven.⁶⁷ Dat is inherent aan het fenomeen postmodernisme. Het zal nooit vastomlijnde vormen aannemen. Het postmodernisme zet zich per definitie af tegen vaste denkpatronen.

Ik bespreek binnen het kader van deze opmerkingen achtereenvolgens de volgende aandachtspunten: postmoderne onzekerheid, weerstand tegen systeemdenken, relatie tussen postmodernisme en postmoderniteit, benadering van postmodernisme vanuit een kader.

Postmoderne onzekerheid

James Smith omschrijft het postmodernisme als een kameleon die, afhankelijk van de situatie, willekeurige kleuren kan aannemen.⁶⁸ Als fenomeen lijkt het postmodernisme ongrijpbaar. Postmoderne tendensen in de maatschappij zorgen voor een toenemende fragmentatie van sociale netwerken. Dat resulteert bij mensen in de straat in een toenemende onzekerheid. Het is de ervaring van mensen dat het lastig omgaan is met een gebrek aan vaste referentiepunten. In “*Truth is stranger than it used to be*” beschrijven Middleton en Walsh de ervaring van mensen als een “*decentered self*”.⁶⁹

“Far from bemoaning this lack of stable identity, however, many postmodern thinkers would have us celebrate the decentered self. Since there is no essential me, it follows that I can be whatever I construct myself to be.”⁷⁰

---

⁶⁵ Brian McLaren, The three postmodernisms, Views from the edge, <http://www.mhgs.edu/edge/views.asp?m=&newsid=12>

⁶⁶ James K. A. Smith, Who’s afraid of postmodernism, p 18

⁶⁷ Dan Kimball, The emerging church, p 41, 47-48

⁶⁸ James Smith, Who’s afraid of postmodernism, p 19

⁶⁹ Richard Middleton en Brian Walsh, Truth is stranger than it used to be, p 51 vv

⁷⁰ a.w., p 53

Het individu kan niet volmondig een antwoord geven op de vraag: “Wie ben ik?”. Het antwoord daarop is volgens Middleton en Walsh een constructie van verschillende achtergronden en beschrijvingen. Deze ervaring beperkt zich niet tot het individu, maar is ook zichtbaar in grotere sociale groepen.⁷¹ Vaste waarden blijken niet zo vast te zijn als men wel dacht dat ze waren. Normen zijn niet onveranderlijk en tijdloos, maar onderwerp van constante discussie. Zekerheden worden bevestigd op hun legitimiteit door een diversiteit aan meningen.⁷² Overtuigingen worden bepaald door de groep die ze heeft. Dat resulteert in een toenemende fragmentatie in de maatschappij in een “*pic ‘d mix*”-cultuur. Dat laatste wil zeggen dat een identiteit eclectisch is samengesteld. Wij maken deel uit van een realiteit die we zelf hebben geconstrueerd.

“Postmodernism, then, holds there is no single universal worldview. All truth is not absolute, community over individualism, and thinking, learning, and beliefs can be determined nonlinearly.”⁷³

De hoopvolle toekomst die de moderniteit wilde geven is volgens Middleton en Walsh vervangen door hopeloosheid.⁷⁴ Het postmoderne pluralisme bindt mensen niet aan elkaar. We zien een mozaïek aan meningen, voorkeuren en denkbeelden ontstaan. De wisselende beelden op bijvoorbeeld internet en tv vliegen aan mensen voorbij, zonder dat men in staat is deze te absorberen, laat staan te verwerken.

Weerstand tegen systeemdenken

Postmodernisten verzetten zich volgens Vanhoozer tegen gesloten systemen. Het postmodernisme vormt geen afgebakend systeem of geheel waarbinnen vaste afspraken gemaakt worden. Het is een netwerk van meningen en overtuigingen. Stanley Grenz noemt het postmoderne ethos een denkpatroon zonder aanwijsbare kern.⁷⁵ Er is geen gemeenschappelijke standaard waar mensen op terugvallen om ideeën op waarde te schatten, meningen te toetsen of hun levensstijl aan te spiegelen. Vanhoozer citeert David Tracy als hij zegt dat er niet zoiets is als *het* postmodernisme, er zijn verschillende postmoderniteiten.⁷⁶ Myron Penner stelt voor om het postmodernisme niet in categorieën te definiëren, maar op zo algemeen mogelijke wijze:

“Following the lead of certain authors, I want to suggest that the postmodern turn is best understood when one resists the temptation to define it categorically, as either a field of beliefs or a set of philosophical theses - except in a most general way.”⁷⁷

Postmodernisme is zichtbaar in verschillende van elkaar te onderscheiden sociale netwerken. De maatschappij is een conglomeraat van maatschappijen geworden.⁷⁸ Maatschappelijk blijkt dat bijvoorbeeld uit de verschuiving die plaatsvindt van een industriële naar een informatiemaatschappij. De socioloog Zygmunt Bauman heeft daar uitgebreid over geschreven in “*Liquid Modernity*”. De informatiemaatschappij maakt een netwerksamenleving van sociale groepsvorming mogelijk, zowel op lokaal als globaal niveau. De wereld is een “*global village*” geworden, waarin de techniek het mogelijk maakt om snel met elkaar te communiceren, contact te leggen en in wereldwijde sociale netwerken te opereren. “*Think globally, act locally*”. Op dit vlak grijpen mondiale ontwikkelingen in op postmoderne tendensen en er ontstaat een wisselwerking. Deze ontwikkelingen worden versterkt door de postmoderniteit die de maatschappij op allerlei niveaus doortrekt. Grenz zegt daarover:

“Hierarchical structures have been replaced by a more decentralized, participatory form of decision making.”⁷⁹

---

⁷¹ a.w., p 57 vv

⁷² a.w., p 31

⁷³ Dan Kimball, *The emerging church*, p 57-58

⁷⁴ Steve Taylor, *The out of bounds church*, p 23

⁷⁵ Stanley Grenz, *A primer on postmodernism*, p 19

⁷⁶ Kevin Vanhoozer, *Postmodern theology*, p 3

⁷⁷ Myron Penner, *Christianity and the postmodern Turn*, p 16

⁷⁸ Stanley Grenz, *A primer on postmodernism*, p 20

⁷⁹ a.w., p 18

De samenleving is minder hiërarchisch geworden, dat is volgens Grenz zichtbaar in bijvoorbeeld het bedrijfsleven. Zelfsturende teams en platte leiderschapsstructuren zijn voorbeelden van deze ontwikkeling.

Relatie tussen postmodernisme en postmoderniteit

Het is van belang aandacht te geven aan het verschil of vermeende verschil tussen postmodernisme en postmoderniteit. Met name Brian McLaren brengt onderscheid aan tussen postmodernisme als een filosofisch systeem of methode en de postmoderniteit die zichtbaar is in de cultuur van alle dag.⁸⁰ De postmoderniteit zien we tot uiting komen in de maatschappij in onder andere popmuziek, films of architectuur.⁸¹ Postmodernisme is de filosofische grondslag voor de postmoderniteit. Voor McLaren staat deze filosofie te ver af van de werkelijkheid. Het woordgebruik van Derrida, Lyotard of Foucault vereist dat mensen zich verdiepen in technisch filosofisch taalgebruik. Het niveau van dit denken ontstijgt het begrip van de gemiddelde mens en daardoor wordt het filosofisch postmodernisme afgewezen, zonder dat het begrepen wordt. Volgens McLaren moeten we ons verdiepen in postmodern denken in een wereld die postmodern is. James Smith kiest een andere benadering. Hij volgt Francis Schaeffer die in *“Escape from Reason”* zegt:

“If we are to understand present day trends in thought, we must see how the situation has come about historically and also look in some detail at the development of philosophic forms.”⁸²

Voor Schaeffer zijn culturele verschuivingen het resultaat van veranderende filosofische denkprocessen en niet andersom. Daarom moeten we volgens Smith terug naar de filosofie om het postmodernisme goed te begrijpen. Vanhoozer neemt een tussenpositie in. Hij bevestigt de noodzaak om de postmoderniteit te beschouwen tegen de achtergrond van de moderniteit. Hij zegt:

“The modernity-postmodernity relation looks different when viewed in terms of the humanities, the social sciences, and the theoretical discourse of philosophy respectively.”⁸³

Vanhoozer vraagt zich af of de postmoderniteit met name een ideologische of een materiële tendens is of beide. Hij concludeert dat zowel het modernisme als het postmodernisme beide materiële en ideologische kenmerken hebben. Vanhoozer ziet het postmodernisme kristalliseren rond een aantal *“postmodern turns”*. Hij ziet drie verschillende invloedgebieden.

Ten eerste, het postmodernisme is zichtbaar in de architectuur, kunst, theater en fictie.⁸⁴ Kenmerkend voor de culturele vormen van de postmoderniteit is pluraliteit. Kunstenaars gebruiken diverse stijlen die op eclectische wijze historische tijdperken bij elkaar brengen. Geen enkele stijl overheerst de andere.⁸⁵ Vanhoozer noemt dit de *“arts and humanities turn”*.

Het tweede deelgebied is de *“culture and society turn”*. Er heeft een ommezwaai plaatsgevonden in de wijze waarop mensen aankijken tegen het functioneren van de maatschappij als sociale entiteit. Het modernisme benadrukt idealen als rationaliteit, individuele autonomie en vooruitgang. Het doel van *“werk”* in de moderniteit was het produceren van het noodzakelijke: voedsel, kleding, huizen, vervoersmiddelen, enz. Over werk in postmodern denken zegt hij het volgende:

“Society reaches a postmodern condition when “work” turns into art, that is, when more and more areas of life are assimilated into the logic of the marketplace, when the economy is increasingly geared to providing entertainment, and when the business of America is leisure. In a postindustrialist postmodern economy, goods are produced not to supply preexistent needs, but to supply needs that are themselves created by advertising and

⁸⁰ Brian McLaren, The three postmodernisms, Views from the Edge, <http://www.mhgs.edu/edge/views.asp?m=&newsid=12>, p 3

⁸¹ In de popmuziek komen allerlei muziekstijlen bij elkaar die daarvoor enkel binnen het eigen genre bevonden. Binnen de film noemt McLaren *“The Matrix”* en Grenz noemt *“Star Trek”* als voorbeeld.

⁸² James Smith, Who's afraid of postmodernism, p 20

⁸³ Kevin Vanhoozer, Postmodern theology, p 6

⁸⁴ Stanley Grenz, A primer on postmodernism, p 20-30

⁸⁵ Kevin Vanhoozer (Postmodern theology, p 7) zegt daarover: *“Postmodern architects resist the illusion of the universal perspective, preferring to allude to past styles, through a playful eclecticism, without being dominated by any one of them.”*

*marketing strategies. What gets marketed is not an object so much as an image or a lifestyle.*⁸⁶

In een postmoderne wereld scheppen werk en producten niet alleen een mogelijkheid tot leven, ze ook creëren een leefwereld of sfeer. Producten worden ontwikkeld om een vraag op te roepen. Ze creëren een levensstijl. Bij technologische hypes verdwijnt de relatie tussen noodzaak en ontwikkeling vaak naar de achtergrond. Een voorbeeld is de Iphone van Apple. Het gebruik van dit apparaat, net zoals de Ipod van Apple, vertegenwoordigt een wijze van leven waar muziek, bereikbaarheid en internet deel van uitmaken. Het is de vraag of een dergelijk apparaat onze leefwereld verbetert. De ontwikkeling van het apparaat roept de behoefte ernaar op. Mensen kunnen op een gegeven moment niet zonder bepaalde producten, terwijl men het daarvoor niet nodig had.

Het derde en laatste deelgebied dat Vanhoozer noemt, is de *“philosophical and theoretical turn”*. Hij ziet het postmodernisme als een reactie op de Verlichting en het modernisme. Dat geldt niet alleen voor Vanhoozer, maar ook voor de meeste *“emerging church”* denkers. De Verlichting zocht naar rationaliteit en wetenschappelijke methodes om de werkelijkheid te beschrijven. Postmoderne denkers verwerpen de idee dat door de ratio een neutrale en objectieve waarheid verkregen kan worden. De rede is niet absoluut en universeel. Elk mens is verbonden met de cultuur waarin hij leeft, zij is niet autonoom. Mensen kunnen niet uitstijgen boven hun eigen geschiedenis of cultuur. Daaruit kan geconcludeerd worden dat er geen universele principes zijn die uitstijgen boven menselijke voorkeuren.⁸⁷ Wij zullen zien dat postmoderne mensen de waarheid en waarheidsvinding zoeken in de gemeenschap of in sociale interactie. Niet het individu heeft de waarheid in pacht, maar ze wordt gevonden in de uitwisseling van gedachten en ideeën.

Benadering van het postmodernisme vanuit een perspectief

De *“emerging church”* bekijkt het postmodernisme vanuit verschillende perspectieven. Dat is overigens ook het geval buiten de *“emerging church”*. Het klassieke evangelicalisme wijst bijvoorbeeld het postmodernisme doorgaans af op epistemologische gronden. Het perspectief waar vanuit het postmodernisme onderzocht wordt, bepaalt of het postmodernisme wordt afgewezen of wordt omarmd. De visie op het postmodernisme is binnen de *“emerging church”* niet eenduidig, maar dat geldt ook voor de opvattingen over de wijze waarop het postmodernisme bestudeerd moet worden. Calvin Schragg stelt voor het postmodernisme te beschouwen:

“more like an assemblage of attitudes and discursive practices”.⁸⁸

Het postmodernisme is geen eenduidig denksysteem, voor de benadering van het postmodernisme geldt dat ook. Het komt tot uiting in een houding en een praktijk die geen samenhang kent. Penner noemt het postmodernisme een ethos, wereldbeeld of een gedachtekader. Binnen de *“emerging church”* vereenzelvigt een grote groep zich met dit ethos. Anderen kiezen ervoor binnen het postmoderne ethos te functioneren, zonder zich er zelf mee te identificeren.⁸⁹

3.2.2 Relatie tussen modernisme en postmodernisme

Voor zowel Dan Kimball⁹⁰, Brian McLaren⁹¹ en Robert Webber⁹² is het postmodernisme een reactie op het modernisme. Kimball benadrukt dat we het moderne verleden moeten onderzoeken om de postmoderne toekomst te kunnen begrijpen. Volgens Kimball liggen de antwoorden op de vragen die gesteld worden aan het postmodernisme opgesloten in het modernisme.⁹³ Het postmodernisme volgt niet alleen in de tijd op het modernisme, ook filosofisch reageert het postmodernisme op het modernisme.

---

⁸⁶ a.w., p 7-8

⁸⁷ a.w., p 7

⁸⁸ Myron Penner, *Christianity and the postmodern turn*, p 16-17

⁸⁹ Scot McKnight, *What is the emerging church?*, p 10-14

⁹⁰ Dan Kimball, *The emerging church*, p 44

⁹¹ Brian McLaren, *A new kind of christian*, p 15

⁹² Robert Webber, *The younger evangelicals*, p 44. Webber koppelt het modernisme aan *“pragmatic evangelicals”*. Deze *“younger evangelicals”* zijn volgens Webber een reactie op het traditionele evangelicalisme dat gevormd is door het modernisme.

⁹³ Dan Kimball, *The emerging church*, p 39

Als wij spreken over de stap van modernisme naar postmodernisme, dan is er volgens Thomas Jay Oord sprake van een paradigma- of wereldbeeldwisseling. Thomas Kuhn introduceerde in 1962 de paradigmawisseling binnen de wetenschappen in zijn boek *“The structure of scientific revolutions”*. Een wereldbeeldwisseling komt tot stand als mensen vragen gaan stellen bij de huidige stand van zaken en daarna aannemingen en overtuigingen over de realiteit wijzigen. De verandering van modernisme naar postmodernisme is volgens Thomas Jay Oord een fundamentele verandering van de wijze waarop mensen de werkelijkheid benaderen.⁹⁴ Als we Kuhn volgen, zeggen we dat de wijze waarop we naar de werkelijkheid kijken paradigma afhankelijk is.⁹⁵ Het is de vraag of het postmodernisme het gevolg is van een paradigmawisseling. Hoe moeten we deze paradigmawisseling tussen modernisme en postmodernisme verwoorden? Er is een voortgaande discussie over de relatie tussen beide. De twee meest voorkomende suggesties zijn:

1. Het postmodernisme volgt op het modernisme en deze opvolging kenmerkt zich door een discontinuïteit.
2. Het postmodernisme is het modernisme in versterkte vorm en kenmerkt zich door continuïteit.

Beide suggesties worden verwoord in door Vanhoozer:

“Is the postmodern a turn away from modernity or a turning in of modernity upon itself?”⁹⁶

Deze twee benaderingen van Vanhoozer worden door Penner uitgewerkt. Ten eerste, postmoderniteit is een speciale vorm binnen de moderniteit, een soort hypermoderniteit of ultramoderniteit. Postmoderniteit is een extreme vorm van de moderniteit. De veronderstellingen waarvan de moderniteit uitgaat, kunnen niet anders dan leiden tot postmoderniteit. De moderniteit heeft de weg, op filosofisch en cultureel gebied, geopend voor de postmoderniteit. Penner verwoordt de mening van Middleton en Walsh:

“The postmodern turn is interpreted as extending the modern stress on human autonomy, especially with regard to rational explanation, only in an obverse way. Viewed like this, postmodernity is more like a cynical (or perhaps honest) version of modernity. It is modernity come of age.”⁹⁷

Ook voor Middleton en Walsh is het postmodernisme een versterkte vorm van het modernisme, een hypermoderniteit. De nadruk ligt op continuïteit:

“In a fundamental sense, the postmodern is a continuance and intensification of (one aspect of) the modern. This is certainly the case with the phenomenon of hyperreality, which takes human technological ability to transcend the limits of nature to new heights.”⁹⁸

Eén van de redenen die Middleton en Walsh noemen is de blijvende nadruk, ook in het postmodernisme op de menselijke autonomie. De centrale gedachte vanuit het modernisme, de humanistische zelfbepaling, neemt in het postmodernisme extreme vormen aan volgens Middleton en Walsh.⁹⁹

---

⁹⁴ Thomas Jay Oord, Defining postmodernism for the emergent church, <http://www.theooze.com/articles/article.cfm?id=1266&page=1>

⁹⁵ Nancey Murphy, Anglo-american postmodernity, p 51

⁹⁶ Kevin Vanhoozer, Postmodern theology, p 8

⁹⁷ Myron Penner, Christianity and the postmodern turn, p 18

⁹⁸ J. Richard Middleton en Brian J. Walsh, Truth is stranger than it used to be, p 41

⁹⁹ D.A Carson spreekt over “late modernism” of zelfs “ultramodernism” (Becoming conversant with the emerging church, p 96). Zijn analyse centreert zich om de term “finite I”. Elk “Ik” maakt deel uit van een specifiek aanwijsbare cultuur met een verzameling vooronderstellingen, waarden, denkstructuren en taalgebruik. Mensen binnen verschillende culturen reageren niet gelijk op voorkomende zaken binnen de eigen leefwereld. Dit hebben mensen, volgens Carson, in het modernisme en het postmodernisme gemeen. De benadering van de epistemologie begint bij beide met de “finite I” in de benadering van de eigen leefwereld. Op basis van dezelfde redenering noemt Carson verder in zijn studie het postmodernisme zelfs het “bastard child of modernism” (Becoming conversant with the emerging church, p 122). Voor Andy Crouch is het postmodernisme “the outworking (in both philosophy and lifestyle) of the consumer economy has made possible” (The church in emerging culture, p 71). Voor Crouch is het postmodernisme een product van de voorspoed waarvoor in het modernisme het fundament is gelegd,

Ten tweede benadert Penner de relatie tussen postmoderniteit en moderniteit als een paradigma-wisseling en discontinuïteit.

“... one may place postmodernism conceptually beyond modernism, as that which comes after or is on the far side of modernity, as a movement that transcends and moves beyond modernism.”¹⁰⁰

Penner zegt dat de term postmodernisme laat zien dat de moderniteit het vertrekpunt is. Het overstijgt de doelstellingen die de moderniteit had en heeft. Deze houding komt voort uit een teleurstelling in de moderniteit en wil verder denken dan de hypothesen en doelen van de moderniteit. Thomas Oden benadrukt deze overstijging:

“The postmodern person has been through the best and the worst that modernity has to offer. The postmodern person is looking for something beyond modernity, some source of meaning and value that transcends the assumptions of modernity. Neck deep in the quicksands of modernity, the postmodern mind is now struggling to set itself free.”¹⁰¹

Binnen de “emerging church” tekent zich een nadruk voor de discontinuïteit benadering af. Tony Jones noemt, in aansluiting op Thomas Kuhn, het postmodernisme een revolutie. De komst van het postmodernisme vergelijkt hij met de wetenschappelijke revolutie die Copernicus met het boek “*De Revolutionibus*” op gang bracht. Daarin wordt uitgelegd dat niet de aarde maar de zon het centrum is van het universum. Binnen dit kader zegt Jones over het postmodernisme:

“That is, major changes occur by revolution, not by evolution. Indeed, the paradigm shift toward cultural postmodernism is just a radical and unpredictable revolution.”¹⁰²

Het postmodernisme is geen ontwikkeling die verder bouwt op het voortgaande. Het is een ommekeer ten opzichte van het voorgaande. Het betekent dat de postmoderniteit zich afzet tegen de moderniteit. Bij een groeiende invloed van het postmodernisme zou dat betekenen dat de invloed van de moderniteit tanende is en zelfs aan het verdwijnen is. Hoewel Jones spreekt van een revolutie, erkent hij ook dat de moderniteit op vele vlakken zichtbaar aanwezig is en blijft.¹⁰³ Het is goed mogelijk dat de werkelijke gevolgen pas zichtbaar zijn als de “moderne generatie” voorbij is gegaan. Dat zal nog moeten blijken in de toekomst.

Deze overgangstijd zorgt voor veel uiteenlopende inzichten. Brian McLaren noemt deze tijd een tijd van transitie.¹⁰⁴ Deze veranderende, postmoderne tijd moet kerken in beweging zetten, zegt McLaren. Kerken die veranderen en aansluiting zoeken bij een postmoderne wereld, zijn de kerken “*on the other side*”. Pas dan is het in deze postmoderne, nieuwe wereld, mogelijk om kerk te zijn voor deze tijd. Voor McLaren betekent het dat de kerk de discontinuïteit met de “oude moderne wereld” moet maximaliseren.¹⁰⁵ Hij zegt dan ook:

“...we need major change, qualitative change, revolution, rebirth, reinvention, and not once, but repeatedly for the foreseeable future.”¹⁰⁶

De missiologen Alan Roxburgh, Michael Frost en Alan Hirsch noemen deze tussentijd “*liminal*”.¹⁰⁷ Liminality beschrijft een transitieproces dat vergezeld wordt door een veranderende sociale toestand. Roxburgh past deze term, die geïntroduceerd is door de cultureel antropoloog Victor Turner, toe op de toestand van de kerk.¹⁰⁸ De reactie van de kerk op het postmodernisme bevindt

---

¹⁰⁰ Myron Penner, *Christianity and the postmodern turn*, p 18

¹⁰¹ Thomas Oden in Myron Penner, *Christianity and the postmodern turn*, p 18

¹⁰² Tony Jones, *Postmodern youth ministry*, p 52

¹⁰³ a.w., p 56

¹⁰⁴ Brian McLaren, *The church on the other side*, p 15

¹⁰⁵ a.w., p 19

¹⁰⁶ a.w., p 19

¹⁰⁷ zie daarvoor Alan Roxburgh, *The missionary congregation, leadership, & liminality*. Michael Frost en Alan Hirsch, *The shaping of things to come*, p 5

¹⁰⁸ Alan Roxburgh, *The missionary congregation, leadership, & liminality*, p 23-56

zich in een “liminal” fase. De “emerging church” is één van de stromingen die op zoek is naar een reactie op een veranderende postmoderne wereld om zo uit te komen bij een nieuwe identiteit.¹⁰⁹

3.2.3 Postmodernisme in de maatschappij

In de twee volgende paragrafen behandel ik twee zijden van het postmodernisme: de praktische zijde van het postmodernisme in de maatschappij en de filosofische grondslagen. Beide worden bekeken vanuit de inzichten uit de “emerging” literatuur. In deze paragraaf is er aandacht voor de eerstgenoemde vorm. Het postmodernisme is volgens de “emerging church” op verschillende praktische vlakken zichtbaar. Zowel Kimball, McLaren als Jones geven een lijst met verschillen tussen het modernisme en het postmodernisme. De lijsten verschillen op detailniveau, maar in grote lijnen komen ze redelijk overeen.¹¹⁰

De moderne tijd kenmerkt zich door een rationeel wereldbeeld. McLaren noemt het het tijdperk van de machine en de analyse. Het universum wordt beschouwd als een machine die door God wordt bestuurd. Als het universum een machine is, dan is het aan de mens om deze uit elkaar te halen om te bestuderen hoe deze werkt. De wetenschap stelt zich tot doel wetmatigheden van deze wereld vast te leggen. Een sterk vooruitgangdenken ligt daaraan ten grondslag. We kunnen deze wereld een betere wereld maken als we haar geheimen weten te verklaren.

In het postmodernisme daarentegen ligt de nadruk op de ervaring in plaats van op de ratio. Mensen willen het leven beleven. Tony Jones zegt bijvoorbeeld dat interactieve video games veel gekocht worden door scholieren van de middelbare school. In deze spellen wordt de (fantasie) wereld op realistische wijze beleefd. Postmodernen waarderen de subjectieve ervaring.

Jones zet de rationele wetenschap tegenover het geestelijke. Spiritualiteit is in religieuze thema's doordrenkt de cultuur. In de moderne wereld was religie naar de rand van de maatschappij gedreven. Nu is het mogelijk om zonder gefronste voorhoofden religie op straat ter sprake te brengen.

In de moderne wereld zocht men naar eenheid en naar vaste structuren. In Nederland trouwde een hervormd meisje niet met een gereformeerde jongen. Beide kwamen uit verschillende “hokjes”. Verzuiling is één van de resultaten van dat Verlichtingsdenken. De neiging om te systematiseren en te categoriseren vindt zijn uitweg in het benadrukken van de verschillen tussen denominaties. Men dacht dogmatisch en dat had praktische gevolgen voor het leven van alledag.

In het postmodernisme mag een diversiteit aan meningen en denkbeelden naast elkaar bestaan. In een postmoderne wereld gaat men pluralisme dan ook niet uit de weg. Het is best mogelijk dat iemand die regelmatig een kerk of geloofsgemeenschap bezoekt in reïncarnatie gelooft. Dat beide niet met elkaar verenigd kunnen worden, is van minder of geen belang. Postmodernen denken niet zozeer exclusief, maar meer inclusief. Dat is zichtbaar in de wijze waarop mensen kijken naar de plaats van religie in de samenleving. Postmodernen vinden het moeilijk om de exclusiviteit van religies te accepteren. In elke geloofsovertuiging zit wel iets van waarheid. Waarheid is dan ook niet iets wat een vast omljnd gegeven is, maar een voorkeur die mensen in hun leven uitdragen. Waarheid wordt sociaal beleefd.

Het moderne gedachtegoed heeft het individu doorgaans op de voorgrond gezet. De nadruk op de ratio had tot gevolg dat mensen de zelfbepaling hoogachten. Postmodernen denken eerder in gemeenschap. Of zoals McLaren het zegt: “Postmodernen zijn gevoelig voor context.”¹¹¹ “Weten” heeft niet betrekking op het individu, maar is een groepservaring. Ervaringen zijn afhankelijk van dat wat men beleefd in een sociale groep. En omdat verschillende mensen in een verschillende context leven, kun je spreken van meervoudige contexten. In een vloeiende postmoderne samenleving vloeien deze contexten in elkaar over. Postmodernen vinden familie en vrienden belangrijk. McLaren:

---

¹⁰⁹ a.w., p 29

¹¹⁰ Dan Kimball, The emerging church, p57-66, Brian McLaren, A new kind of christian, p 16-20, Tony Jones, Postmodern youth ministry, p 29-37

¹¹¹ Brian McLaren, The church on the other side, p 163

“For postmoderns, togetherness is a rare, precious, and elusive experience.”¹¹²

Kimball noemt deze tendens *“tribal/communal”*. Op het mondiale vlak is dat ook zichtbaar. Het locale en het globale functioneren naast elkaar. Ook het mondiale netwerk wordt ervaren als een gemeenschap. De in snel tempo ontwikkelde techniek maakt dit mogelijk. Er zijn geen grenzen, mensen zijn burgers van deze wereld. Het leven is een mondiaal geheel van op elkaar reagerende invloeden. Postmodernisten denken zowel op lokaal als mondiaal vlak holistisch. Een holistisch leven wil zeggen dat alle onderdelen van iemands leven met elkaar verweven zijn. Omdat de identiteit in groepsverbanden wordt gevormd, betekent dat via locale en mondiale invloeden iemands identiteit (mede) tot vorm krijgt.

Modernen denken in systemen en instituten. Zoals gezegd, postmodernisten denken in vloeiende bewegingen. Ze sluiten zich aan bij netwerken, omdat het hen een stuk herkenning en identiteit geeft. Postmodernisten sluiten zich minder snel aan bij de geïnstitutionaliseerde kerken. Er is een voorkeur voor platte structuren en er is een verzet tegen hiërarchie. Ze vinden meer herkenning bij groepen waar ze mensen snel kunnen leren kennen. Relatie staat voorop. Het grote aantal tv-programma's dat relaties als belangrijkste onderwerp heeft, is daar een exponent van.

Tot slot, onder postmodernisten groeit het besef dat ze iets kunnen bijdragen aan deze wereld, vaak in de eigen omgeving. Dat kan door vrijwilligerswerk, maar ook het milieu staat hoog op de agenda. Postmoderne christenen willen hun geloof in de praktijk brengen. Projecten voor buurtontwikkeling starten niet alleen van overheidswege, maar ook lokaal schieten dergelijke projecten als paddestoelen uit de grond. Twee goede voorbeelden van christelijk origine zijn *“Stichting Present”* en *“Serve the city”*.

Bovenstaande opmerkingen zijn verwerkt in onderstaand schema. Deze lijst is een samengesteld overzicht van de verschillen tussen modernisme en postmodernisme die door Jones, Kimball en McLaren zijn genoemd:¹¹³

modernisme	postmodernisme
monotheïstisch/exclusief	pluralistisch
rationeel/wetenschappelijk	experimenteel/spiritueel
religie	mystiek
propositioneel	narratief
systematisch	vloeiend
lokaal	mondiaal
individualistisch	gemeenschap/tribaal
waarheid	voorkeur/perspectief
functioneel	creatief
onderscheidend	holistisch
relevant	authentiek

3.2.4 Filosofische grondslagen het modernisme

In deze paragraaf wordt de aandacht gevestigd op de filosofische lijnen die lopen vanaf Descartes naar de liberale en evangelicale theologie. Doel van de paragraaf is aan te tonen dat de *“emerging church”* zoekt naar theologische wegen die verder gaan dan de evangelicale achtergrond waaruit men is ontstaan. De antwoorden vanuit de theologische tegenpool, de liberale theologie, blijken niet afdoende. Ik begin bij het ontstaan van het rationalisme, vervolg met de Verlichting om uit te komen bij het evangelicale fundamentalisme en het liberale theologisch denken. Zoals in de vorige paragraaf is gezegd, benadrukt men binnen de *“emerging church”* over het algemeen het verschil tussen postmodernisme en modernisme.¹¹⁴ Om het postmodernisme goed te begrijpen, kijken we

¹¹² a.w., p 164

¹¹³ Het overzicht van Andy Crouch in *“The church in emerging culture”* (p 69) geeft een goed inzicht in het verschil tussen modernisme en postmoderniteit. Hij vergelijkt het modernisme met een autofabriek, het postmodernisme is een winkelcentrum (in de VS een mall).

¹¹⁴ Tony Jones, *Postmodern youth ministry*, p 30-37: Jones beschrijft moderne waarden en postmoderne waarden. Brian McLaren, *A new kind of christian*, p 16-19: McLaren somt op wat de karakteristieken zijn van

daarom terug naar een aantal fundamentele denkers dat het modernisme hebben vormgegeven. Daarmee volgen we de raad op die Dan Kimball geeft: “*understand the past to understand the future*”.¹¹⁵

Eén van de grote filosofen van het rationalisme en van de Verlichting was René Descartes (1596-1650). Tony Jones ziet in hem het begin van een tijdperk waar de rationaliteit hoogtij viert.¹¹⁶ Descartes is bekend van zijn spreuk “*cogito ergo sum*”. Hij zocht naar een vaste rationele basis voor wetenschappelijke uitspraken. Voor Jones is Descartes de grondlegger van het “*foundationalism*”, dat wil zeggen: uitspraken zijn terug te voeren op een onbetwifelbare, vaste basis. De wereld komt binnen handbereik door de menselijke ratio. Het ontdekken en doorgronden van de natuur is het belangrijkste doel. Het heelal verbergt natuurkundige wetten die ontdekt moeten worden. Doel is te komen tot absoluut en algemeen geldende kennis. Metafysische kennis die niet aan deze voorwaarden voldoet, komt onder druk te staan. Dat betekent niet dat de metafysica buiten het gezichtsveld wordt geplaatst, ze is overgeleverd aan de epistemologische theorieën van het cartesische denken.¹¹⁷ Deze epistemologische omslag is van invloed tot op de dag van vandaag. Voor Brian McLaren is het jaar 1500 een omslagpunt in de “moderne” geschiedenis. Volgens McLaren komen rond dit jaartal nieuwe wetenschappelijk wereldbeelden op en een nieuwe intellectuele elite is het gevolg. Voor McLaren veranderde het dagelijks leven rond 1500 door andere vormen van transport, het ontstaan van het marktkapitalisme en een nieuwe militaire technologie.¹¹⁸ McLaren ziet daarnaast een botsing tussen het heersende gezag van de Rooms Katholieke kerk en de Reformatie als een gevolg van veranderende wereldbeelden. De kerk moest daardoor reageren op wetenschappelijke ontdekkingen en uitspraken die in strijd waren met de heersende kerkelijke opinie.¹¹⁹

Andere denkers bouwen voort op de denkbeelden van Descartes. Thomas Hobbes (1588-1679) trekt het centraal stellen van de mens door. Hij concludeerde dat de ratio van de mens in staat is om objectieve waarheden te formuleren over de werkelijkheid. Er is geen openbaring van God en van de Bijbel nodig om tot universeel geldende waarheden te komen. Daardoor wordt God een irrelevant concept. De theologie ontving als gevolg daarvan steeds minder vertrouwen. Ze verschoof tijdens en na de Verlichting meer en meer naar de rand van de maatschappij en verdween als wetenschap in sommige gevallen zelfs achter de rationele horizon. Naast Hobbes volgden de invloedrijke Britse empiristen David Hume (1711-1776) en John Locke (1632-1704) Descartes op. Deze filosofen stapten af van het deductieve redeneren als uitgangspunt van kennisvergaring. De epistemologie die zij voorstonden, ging uit van de zintuiglijke waarneming.¹²⁰

Het eerste belangrijke punt in Locke's epistemologie is de ontkenning van “*innate ideas*” (aangeboren voorstellingen HB). De mens is een tabula rasa en verkrijgt kennis door het ervaren van objecten.¹²¹ Door de zintuiglijke of empirische waarnemingen doet een mens indrukken op. Locke noemt dit de “*internal sense*”. Hij benoemt deze reflectie als volgt:

*“that notice which the mind takes of its own operations, and the manner of them, by reason whereof there come to be ideas of these operations in the understanding.”*¹²²

---

het modernisme. Robert Webber, *The younger evangelicals*: Webber positioneert de “*younger evangelicals*”, die in ruime mate beïnvloed zijn door het postmodernisme, tegenover de traditionele en pragmatische evangelicalen. Daarvan zegt hij dat ze met name een modern wereldbeeld uitdroegen en uitdragen.

¹¹⁵ Dan Kimball, *The emerging church*, p 39

¹¹⁶ Tony Jones, *Postmodern youth ministry*, p 17-18

¹¹⁷ Stanley Grenz en John Franke, *Beyond foundationalism*, p 31

¹¹⁸ Brian McLaren, *A new kind of Christian*, p 29-30

¹¹⁹ Namen die hiermee in verband kunnen worden gebracht en die McLaren noemt, zijn: Copernicus, Galileo, Newton en Bacon. Opvallend is dat Tony Jones de nadruk op de menselijke ratio koppelt aan de persoonlijke of individualistische wijze van geloven. Door het in het centrum plaatsen van de mens werd meer en meer de persoonlijke relatie met God benadrukt. Het christen-zijn draait om een individuele keuze voor of tegen God. De Reformatie heeft volgens Jones bijgedragen aan deze ontwikkeling.

¹²⁰ Stanley Grenz en John Franke, *Beyond foundationism*, p 31

¹²¹ Millard Erickson, *Truth or consequences - the promise & perils of postmodernism*, p 63-64

¹²² John Locke, *Essay concerning human understanding*, Book II, Chapter 1, 4.

http://en.wikisource.org/wiki/An_Essay_Concerning_Human_Understanding/Book_II/Chapter_I

De zintuiglijke waarneming is de bron voor het ontstaan van ideeën. Ook al kan reflectie ideeën oproepen, volgens Locke ligt het waarnemen van de wereld aan alle ideeën ten grondslag.

Volgens Hume kunnen we niets kennen van de wereld om ons heen, alles wat we zien zijn projecties van ons verstand. Voor Hume kunnen we de “echte” wereld niet volledig kennen.¹²³ Hij ontkent dan ook de empirische vooronderstellingen van Locke. Er zijn wel degelijk concepten in ons kennen die ons niet via de zintuigen bereiken. Bijvoorbeeld noemt hij de causaliteit en substantie of het wezen van zaken. Voor Hume zijn we gevangen achter onze zintuigen, zoals kleuren, geuren, beelden, geluiden, enzovoort. De mens is een “*stream of consciousness*”. Op basis van zijn empirische beginselen was hij sceptisch over het bestaan van God, wat hij ook benadrukt in zijn uiteenzetting over het bestaan van wonderen. Over de ethiek zegt hij dat de moraal gestuurd wordt door onze hartstochten en dat de ratio daaraan ondergeschikt is.

De aanpak van Descartes wordt “*foundationalism*” genoemd, omdat hij teruggrijpt op een vast uitgangspunt. In het geval van Descartes is deze basis “*cogito ergo sum*”. Van daaruit bouwt hij zijn rationele filosofie op. Thomas Reid (1710-1796), filosoof van Schotse komaf, past het foundationalism van Descartes iets aan. Hij wijst erop dat de psychologische gesteldheid van een mens ervoor zorgt dat een aantal basisprincipes als vanzelfsprekend worden ervaren. We hebben geen redenen om deze principes als misleidend te ervaren, daarom mogen we deze principes als een epistemologisch fundament accepteren. Grenz en Franke zeggen dat:

“Reid pointed out that our psychological constitution draws us irresistibly to accept certain first principles as self-evident ... we are entitled to accept and employ these first principles.”¹²⁴

Reids voorstel leidde tot een variant die we nu kennen als “*soft or modest foundationalism*”. Opmerkelijk is dat Scott Smith, een conservatieve evangelicaal en kritisch schrijvend over de “*emerging church*”, het “*modest foundationalism*” van Reid verdedigt.¹²⁵ Er lopen dus filosofische lijnen van Reid naar het conservatieve evangelicalisme.

Een tijdgenoot van Reid was Immanuel Kant (1724-1804). Er is veel over Kant te schrijven, maar ik beperk me tot een aantal hoofdzaken. In vele opzichten kan Kant de grootste filosoof genoemd worden van de Verlichting. De filosofie van Kant moet gezien worden tegen de achtergrond van zijn omgeving: de discussie tussen rationalisme en empirisme. Hume had de metafysica afgewezen. Door te wijzen op deductie en de mogelijkheid van “*innate ideas*”, hielden de rationalisten de mogelijkheid open kennis te krijgen van het bovennatuurlijke. Kant:

“was to find an approach to the theory of knowledge that would combine what he considered to be valid insights of both these views.”¹²⁶

De discussie die Kant oproept, concentreert zich rond veronderstellingen. Een “*a priori*” veronderstelling claimt niet afhankelijk te zijn van of logisch te volgen op zintuiglijke waarnemingen. Wiskundige algoritmes zijn een voorbeeld van “*a priori*” veronderstellingen. Een mens beschikt over bewustzijnskaders voordat er sprake is van ervaring. Deze “*a priori*” bewustzijnskaders zijn onafhankelijk van de ervaring. Daarnaast zijn er “*a posteriori*” veronderstellingen. Dit kunnen wetenschappelijke hypothesen zijn, die gebaseerd zijn op zintuiglijke waarnemingen en die daar logisch op volgen. Ook bij Kant zien we dat de mens het middelpunt is van kennisvergarig. Hij heeft daarmee mede de basis gelegd voor de ontwikkeling van de verdere Verlichting. De mens staat met haar ratio in het centrum van het wereldbeeld. Het werd het belangrijkste kenmerk van de moderne samenleving. Schleiermacher zal later de mens tot middelpunt maken van de religieuze ervaring, later aangeduid met de Romantiek.

Van Kant en Hume maak ik een grote sprong naar Nancey Murphy¹²⁷. Murphy heeft het gedachtegoed van de “*emerging church*” in ruime mate beïnvloed. Tony Jones studeerde onder andere aan het

¹²³ R. Scott Smith, Truth and the new kind of christian, p 27

¹²⁴ Stanley Grenz en John Franke, Beyond foundationalism, p 32

¹²⁵ R. Scott Smith, Truth and the new kind of christian, p 114

¹²⁶ Millard Erickson, Truth or consequences, p 66

Fuller Theological Seminary, waar Murphy doceert.¹²⁸ De verbinding tussen Murphy, Hume, Kant en Reid is deze. Murphy trekt in “*Anglo-american postmodernity*” vanaf Hume, Kant en Reid lijnen naar de theologie in de 20ste eeuw. Daarbij verklaart ze dat het theologisch liberalisme en het conservatieve fundamentalisme twee parallelle ontwikkelingen zijn die in Hume hun oorsprong vinden. Via Hume vormen Kant en Schleiermacher de basis voor de liberale tak. De grondslag voor Schleiermacher is dat hij de mens in het centrum van de godsdienstige ervaring plaatst.¹²⁹ Via Reid komen we uit bij de conservatieve traditie. Reid valt terug op epistemologische zekerheden die hij vindt in de gemeenschappelijkheid van menselijke overtuigingen.

	→ Kant → Schleiermacher en de liberale traditie
Hume	
	→ Reid → Princeton theologie ¹³⁰ en de conservatieve traditie

Dave Tomlinson bevestigt deze analyse vanuit een Brits perspectief. Voor Tomlinson vinden de liberale en de conservatief evangelicale tradities hun basis in de moderniteit. Beide richtingen accepteren de epistemologische veronderstelling dat waarheid verkregen wordt door wetenschappelijke of rationele kennis.¹³¹ Deze twee denkrichtingen hebben invloed op de theologie, maar ook op de kerkelijke praxis. De twee lijnen lopen voor de “emerging church” door tot op vandaag en beïnvloeden de wijze waarop de kerk van vandaag over zichzelf denkt. Veel “emerging church” leiders zien dat beide tradities geen antwoorden geven op de toenemende invloed van het postmodernisme in verschillende lagen van de maatschappij. Wanneer de kerk voeling wil houden met deze maatschappij, dan zullen deze verouderde tradities een vervolg moeten krijgen.¹³² Daarom spreekt men zowel over postliberaal als over postconservatief.¹³³ John Franke zegt in het voorwoord van “*Generous orthodoxy*”:

“This conception of knowledge also significantly influenced the church as Christian leaders and thinkers reshaped their understanding of the faith in accordance with its dictates. In the nineteenth and twentieth centuries, the foundationalist impulse produced a theological division between the “left” and the “right” among Anglo-Americans - liberals constructed theology upon the foundation unassailable religious experience while conservatives looked to an error-free Bible as the incontrovertible foundation of their theology. But in spite of their differences, we can see that while liberal and conservative Christians appeared to be going their separate ways throughout the twentieth century, both were responding in different ways to the same modern, foundationalist agenda.”¹³⁴

In aanvulling daarop zegt David Fitch:

“As I have said elsewhere, protestant liberalism and evangelical fundamentalism are two sides of the same coin. ... Yet these are all failed theologies both in terms of practice and

¹²⁷ Nancey Murphy is Professor Christelijke Filosofie aan Fuller Theological Seminary. Ze was getrouwd met de inmiddels overleden James William McClendon Jr.

¹²⁸ D.A. Carson, *Becoming conversant with the emerging church*, p 22

¹²⁹ Nancey Murphy en Brad Kallenberg in Kevin Vanhoozer, *Postmodern theology*, p 30

¹³⁰ De grote theologen van Princeton aan het einde van de 19de eeuw waren: Charles Hodge, Archibald Alexander Hodge, Benjamin Warfield. Zij stonden in de conservatieve reformatische traditie. De erfenis die zij nalieten, is later te zien bij Geerhardus Vos, Cornelius van Til en John Gresham Machen.

¹³¹ Dave Tomlinson, *The post-evangelical*, p 73. Zie ook het overzicht van Robert Webber in “*The younger evangelicals*”, p 25 vv

¹³² Brian McLaren haalt deze tweespalt ook aan in “*A new kind of christian*”, p 41. Er vindt in het verhaal een gesprek plaats tussen de hoofdpersonen en een groep christelijk studenten. Het gesprek spitst zich toe op verschillende christelijke studenten verenigingen. De hoofdpersoon vraagt zich af of een evangelicale studentenvereniging contacten legt met een vereniging met een liberale achtergrond. De hoofdpersoon zegt dan: “Because they’re too liberal, and we’re all evangelical. Well if I’m right, those distinctions are about to become inconsequential. So I’d imagine that when you plan a joint academic activity among your various groups in the future, you’d wise to broaden the invitation.” Deze tweespalt is zichtbaar op allerlei niveaus. Volgens McLaren zal de tweespalt die er de afgelopen decennia is geweest, zich in de toekomst opheffen.

¹³³ John Franke in Brian McLaren, *Generous orthodoxy*, p 15

¹³⁴ Brian McLaren, *Generous orthodoxy*, p 15

in terms of the postmodern philosophers and post foundational theologians we all seem to be reading."¹³⁵

De "emerging church" wil het "rechts" en het "links" binnen de theologie overstijgen.¹³⁶ Dat zorgt er in veel gevallen voor dat men spreekt van een menging van post- of neoliberalisme en post-evangelicalisme. De nadruk op de opheffing van het dualisme tussen liberalisme en conservatisme wordt overgenomen door verschillende denkers die invloedrijk zijn in de "emerging church". Franke valt Murphy bij. Ook volgens Franke zijn zowel het conservatisme als het liberalisme terug te voeren op de Verlichting. Stanley Grenz ziet, net als Murphy, lijnen lopen van Locke en Reid naar de Princeton theologie van eind 19de eeuw. Volgens Grenz is deze theologie beïnvloed door het rationalistisch foundationalism van de Verlichting.¹³⁷ De scholastieke methode van theologiseren ziet Grenz bij Charles Hodge, Archibald Alexander Hodge, Benjamin Warfield en Gresham Machen. Net als Murphy laat Grenz de Princeton theologie teruggaan op Reid's "common sense realism".¹³⁸ Grenz zegt over Charles Hodge:

*"Hodge and his followers viewed the theological discipline as a science, understood in the empiricist sense of the study of "the ordered phenomena which we recognize through the senses."*¹³⁹

Ik wil met onderstaand voorbeeld duidelijk maken waar de bezwaren liggen voor "emerging" leiders ten opzichte van het conservatieve evangelicalisme. Eén van de belangrijkste discussies uit de tijd na Alexander Hodge handelt over de foutloosheid van de Bijbeltekst.¹⁴⁰ Deze discussie is hoog opgelaaid in de het begin van vorige eeuw toen het liberalisme aan de betrouwbaarheid van de Bijbel morrelde. De Bijbel was volgens Hodge het vaste fundament waar niets aan afgedaan mocht en kon worden. De term "fundamentalist" heeft haar oorsprong in 1910 toen een serie traktaten werd uitgegeven die de fundamenteën van het christelijk geloof verdedigden.¹⁴¹ In deze traktaten wordt de foutloosheid van Schrift vanuit de scholastieke Princeton-methode onderbouwd. Voor de opstellers van "The fundamentals" was het beste antigif tegen het liberalisme van die tijd het geven van een hoge autoriteit aan het gezag en de inspiratie van de Bijbel.¹⁴² Nancey Murphy:

*"It is often pointed out that strict doctrines of inerrancy did not appear in Christian history until the modern period. Notice that the demands of foundationalist epistemology explain why conservatives would want to be able to make such radical claims about the truth of scripture: if Scripture is to provide an indubitable foundation for theological construction, then all of its teachings must be free from error, lest the theologian make erroneous judgments in distinguishing true teachings from false ones or essential teachings from incidental cultural assumptions. Not all conservative theologians are infallibilists or inerrantists, but we can see that the ideal type of scriptural foundationalist theology would be expected to have such a doctrine."*¹⁴³

Robert Webber vraagt zich in "Ancient future faith" af of deze nadruk op de foutloosheid niet is doorgeslagen. Is het geloof gebaseerd op een boek of op een Persoon?¹⁴⁴ Volgens Webber verschoof de aandacht van Jezus Christus als Persoon naar de centraliteit van de Bijbel.¹⁴⁵ De aandacht in de theologie verschoof van een God die handelt naar een God die spreekt. Hij concludeert dan ook dat het christendom niet gebaseerd is op een ik-Het relatie, maar op een ik-Gij relatie. Jezus Christus is het startpunt van het geloof.

---

¹³⁵ David Fitch, The church and postmodern culture: conversation, http://churchandpomo.typepad.com/CP_1.1.pdf

¹³⁶ Scott Bader-Saye, Improvising church: an introduction to the emerging church conversation, p 13

¹³⁷ Stanley Grenz, Renewing the center, p 70

¹³⁸ a.w., p 71

¹³⁹ a.w., p 71

¹⁴⁰ Nancey Murphy, Anglo-american postmodernity, p 91

¹⁴¹ Een digitale versie is te vinden op: <http://www.geocities.com/Athens/Parthenon/6528/fundcont.htm>

¹⁴² Stanley Grenz, Renewing the center, p 79

¹⁴³ Nancey Murphy, Anglo-american postmodernity, p 91

¹⁴⁴ Robert Webber, Ancient future faith, p 45

¹⁴⁵ a.w., p 45

In het midden van de vorige eeuw komt de neo-evangelicale theologie op in de VS, met voormannen als Carl F. Henry en Millard Erickson. Henry is op zoek naar nieuwe theologische wegen, maar blijft een fundamentalistische basis houden. Met name zoekt hij wegen om de strijd en de liefdeloosheid uit te bannen die hij ziet tussen evangelische leiders.¹⁴⁶ Het is de tijd van de *“Battle for the Bible”*, geschreven door Harold Lindsell in 1976. Het polemische komt tot uitdrukking in deze uitspraak van Lindsell:

“It is my conviction that a host of those evangelicals who no longer hold to inerrancy are still relatively evangelical. I do not for one moment concede, however, that in a technical sense anyone can claim the evangelical badge once he has abandoned inerrancy.”¹⁴⁷

Erickson slaat geen nieuwe wegen in en gaat voort op de weg van Henry. Tegen het door hem uitgedragen foundationalism, wat een streng dogmatisme tot gevolg heeft, komen sommige “emerging church” leiders in verzet.¹⁴⁸ Hier ligt het startpunt voor nieuwe theologische impulsen. Binnen de “emerging church” zoekt men het in de persoon van Jezus en Zijn koninkrijk, in plaats van de navolging van dogmatische overtuigingen.

Zoals in de volgende paragraaf duidelijk wordt, staat een aantal “emerging church” leiders open voor postliberale tendensen.¹⁴⁹ “Emerging” leiders vinden geen volledig afdoende antwoorden bij liberalen, maar ook niet bij conservatieven. In het volgend hoofdstuk komen antwoorden aan de orde die geformuleerd worden vanuit de “emerging church”. In aanloop daarop passeren in de volgende paragraaf verschillende postmoderne denkers die binnen de “emerging church” veelvuldig worden aangehaald.

3.3 Voorbij het liberalisme en het evangelicale conservatisme

3.3.1 Inleiding

Deze paragraaf geeft aandacht aan het proces binnen de “emerging church” om het dualisme tussen conservatieve evangelicalisme en het liberalisme teniet te doen. De filosofie wordt gebruikt om te komen tot nieuwe inzichten in de theologie. Het blijkt dat er een sterke culturele sturing is bij het tot stand komen van vernieuwende theologische uitspraken. Veel auteurs binnen de “emerging church” zien deze ontwikkeling niet zozeer als een bedreiging. De gegeven antwoorden hoeven dan ook niet een volledig beeld te schetsen van de werkelijkheid waarin we leven. Verder zijn het geen uitgekristaliseerde antwoorden, ze krijgen langzaam op procesmarige wijze vorm.

Een aantal postmoderne tendensen is van invloed op de “emerging church”. De drie meest voorkomende aandachtspunten zijn: deconstructie, de nieuwe aandacht voor de plaats van de taal in de *“linguistic turn”* en het *“nonfoundationalism”*.

3.3.2 What would Jesus deconstruct?

De term “deconstructie” passeert regelmatig in “emerging” literatuur. De titel van deze paragraaf is de titel van een boek, geschreven door Jack Caputo, een denker in de lijn van Derrida.¹⁵⁰ Het onderstaande citaat toont aan wat bedoeld wordt met de term en op welke wijze het wordt gebruikt:

“...post modernism is bringing interesting changes. For example, Garth Brooks is a contemporary country-western singer. ... a strange thing happened a few years ago. Brooks, in a postmodern twist, chose to “deconstruct” himself and his country image and to “reconstruct” himself as a grunge-punk rock star named Chris Gaines.”¹⁵¹

¹⁴⁶ Stanley Grenz, *Renewing the center*, p 87

¹⁴⁷ Harold Lindsell, geciteerd in Stanley Grenz, *Renewing the center*, p 77

¹⁴⁸ Er is nog geen algemene inventarisatie gemaakt van theologische overtuigingen binnen de “emerging church”. Deze tendens heb ik bij sprekers, schrijvers en leiders opgemerkt.

¹⁴⁹ Er is openheid voor de narratieve theologie van George Lindbeck en Hans Frei.

¹⁵⁰ Jack Caputo, *What would Jesus deconstruct? - the good news of postmodernity for the church*

¹⁵¹ Dan Kimball, *The emerging church*, p 51

Brooks breekt zijn eigen imago af en komt terug als een geheel andere popartiest. In de kern is Brooks een zanger, dus is het mogelijk een ander genre in de muziek te vertolken. Dit proces zien we ook terug in de “emerging church”. Het doel van veel “emerging church” leiders is het toepassen van deconstructie op de kerk of op structuren uit de kerk. De moderne kerk wordt “afgebroken” tot haar essentie om haar daarna in een postmoderne wereld opnieuw op te bouwen. Bolger en Gibbs zeggen bijvoorbeeld:

“Emerging churches utilize the kingdom as a tool to deconstruct all aspects of life, including all church practices.”¹⁵²

In hoofdstuk 6 is er meer aandacht voor het koninkrijk van God. Waar het nu om gaat is dat het citaat een proces duidelijk maakt: deconstructie als methode. Een ander voorbeeld komt uit “A new kind of Christian”. In het verhaal legt één van de hoofdpersonen aan een christelijke studentengroep uit dat het postmodernisme op veel elementen uit het moderne gedachtegoed deconstructie heeft toegepast.¹⁵³ Het postmodernisme is een aanleiding geweest om kritische vragen te stellen aan het modernisme. Ook hier aandacht, zij het in een andere context, voor het proces dat een impuls geeft aan verandering en vernieuwing.

Wat is deconstructie en waar komt de aandacht vandaan? Voor “emerging” auteurs is Jacques Derrida de vader van de deconstructie.¹⁵⁴ Tony Jones gaat verder terug op Friedrich Nietzsche (1844-1900),¹⁵⁵ maar hij is een uitzondering. Niet Nietzsche, maar Derrida is degene die het meest geciteerd en aangehaald wordt.¹⁵⁶ Men valt voor de term deconstructie. Voordat we gaan kijken naar de beweegredenen achter deze interesse, eerst een korte blik op Derrida. Derrida spreekt in “On Grammatology” voor het eerst over deconstructie. Volgens James Smith staat het bij sommigen in de Verenigde Staten synoniem voor destructie en kritiek:

“...hence, to “deconstruct” something is to take it apart, to knock it down, to pull it apart piece by piece.”¹⁵⁷

Voor Derrida is deconstructie niet synoniem aan destructie:

“Deconstruction is always deeply concerned with the “other” of language. I never cease to be suprised by critics who see my work as a declaration that there is nothing beyond language; it is, in fact, saying the exact opposite. Every week I receive critical commentaries and studies on deconstruction which operate on the assumption that what they call “post-structionalism” amounts to saying that there is nothing beyond language, that we are submerged in words - and other stupidities of that sort. Certainly, deconstruction tries to show that the question of reference is much more complex and problematic than traditional theories supposed. It even asks whether our term “reference” is entirely adequate for designating the “other”. The other which is beyond language and which summons language, is perhaps not a “referent” in the normal sense which linguists have attached to this term. But to distance oneself from the habitual structure of reference, to challenge or complicate out common assumptions about it, does not amount to saying that there is nothing beyond language.”¹⁵⁸

---

¹⁵² Eddie Gibbs en Ryan K. Bolger, Emerging churches, p 96

¹⁵³ Brian McLaren, A new kind of christian, p 29-31

¹⁵⁴ Steve Taylor, The out of bounds church, p 23

¹⁵⁵ Jones verklaart dat de uitspraak “God is dood”, de eerste aanzet gaf tot deconstructie binnen het postmodernisme. Het foundationalism had volgens Jones had ervoor gezorgd dat men God gedetermineerd had. Men had daarmee het Onkenbare aan de kant geschoven. God, het grote Mysterie, was niet langer nodig. Nietzsche onderkende dit en wees op de zwakheden van het foundationalism als epistemologische voorkeur. Zie ook Kevin Vanhoozer, Postmodern theology, p 13

¹⁵⁶ Het enthousiasme blijkt uit de “Emergent Village” conferentie van 14-16 april 2007 aan de Eastern University met Jack Caputo. Het onderwerp van de conferentie was: “What would Jesus deconstruct? A Conversation about lustige”. De toespraken zijn via mp3 te downloaden op de website van Emergent Village, zie onder andere” <http://www.emergentvillage.com/podcast/2007-theological-philosophical-conversation-session-1-part-1>

¹⁵⁷ James Smith, Who’s afraid of postmodernism?, p 34

¹⁵⁸ Derrida, geciteerd in Millard Erickson, Truth or consequences, p 114

Derrida lichtte regelmatig toe wat deconstructie niet is, meestal vanwege misvattingen over de term.¹⁵⁹ Voor Derrida is deconstructie uitermate positief en opbouwend. Deconstructie vindt haar oorsprong in het gebruik van de taal binnen een gestelde context. Vanuit deze benadering van de taal krijgt deconstructie een bredere toepassing. Eerst is er aandacht voor de taal in haar context. Het zoeken naar betekenissen in de taal is veel complexer dan mensen denken. Mensen gebruiken taal met een referentie naar een context. Binnen deze context komt Tony Jones tot de definitie van de term deconstructie:

“A philosophical movement and theory of literary criticism that questions traditional assumptions about certainty, identity, and truth, asserts that words can only refer to other words, and attempts to demonstrate how statements about any text subvert their own meaning.”¹⁶⁰

Zoals Jones in bovenstaande definitie duidelijk maakt, zegt Derrida dat een tekst een centrale rol speelt om ideeën en gedachten over de wereld om ons heen over te leveren. De taal is het filter waardoor de wereld tot ons komt. Om de wereld te begrijpen is interpretatie van taal volgens Derrida noodzakelijk. Hij zegt het op deze zeer bekend geworden wijze: “er is niets buiten de tekst” (*“Il n’y a pas de hors texte”*). De wereld en de taal zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Volgens Steve Taylor scheidt taal geen eenheid, maar zorgt voor verwarring, fragmenteert en zorgt voor scheiding. Derrida gaat volgens Taylor nog verder: God scheidt geen eenheid, maar verdeelt, fragmenteert ofwel, God pleegt deconstructie.

“The universality of language, philosophy, rationality, even religion, has become unstable and subjective. This fragmenting approach has been cleverly called, not deduction or induction, but unduction, the reversal of all attempts to achieve knowledge and truth.”¹⁶¹

Het is de vraag of Derrida dit bedoelt met het duiden van taal in de wereld. Derrida zou ook hier uitleggen wat deconstructie niet is. En het wordt zeker niet zo opgevat door andere “emerging” denkers. Derrida past geen verdeel en heers methode toe op de taal. Nogmaals, “deconstructie” is niet gelijk aan destructie. De wijze waarop wij spreken en denken is bepaald door de taal die we gebruiken.¹⁶² Voor postmoderne mensen is er geen “non-linguistic” wijze van benaderen van de dingen om ons heen. De taal is de lens waardoor we de wereld zien. En als er sprake is van een lens, dan is er ook sprake van interpretatie. Robert Webber zegt:

“The deconstruction of the text insists that language cannot present the fullness of truth, but only a trace of it. Therefore, truth does not reside in words but in contextual and historical situations in which words are used.”¹⁶³

We zijn dus opgesloten in de taal die we gebruiken in een context. Om tot een goede interpretatie te komen, moeten we “achter de tekst” kruipen, want we zijn niet in staat om buiten de interpretatie naar een tekst te kijken. Interpretatie is onlosmakelijk verbonden met ons menszijn en de benadering van de wereld om ons heen.¹⁶⁴ Als Derrida zegt dat er “niets buiten de tekst is”, zegt hij dat de werkelijkheid een alles omvattend boek is. De tekst van het boek vraagt om uitleg. Toegepast op de wereld zegt hij dat alles geïnterpreteerd moet worden om ervaren te kunnen worden.¹⁶⁵ Dit is niet een open vraag, een mens wordt daartoe gedrongen. Deze interpretaties zijn niet eenduidig, ze verschillen omdat mensen en met name de contexten verschillen. De Derridaanse term “différance” beschrijft dit. Aan de ene kant tonen termen die de werkelijkheid verwoorden aan dat ze verschillen met andere termen. Termen functioneren als een referentie of onderscheid, net zoals een woordenboek dat doet. Ten tweede functioneren woorden als een verwijzing of een betekenis. Dit verschil wordt zichtbaar door de Engelse termen “differing” en “deferring”.¹⁶⁶ Derrida zegt daarmee dat betekenissen niet opgelegd worden, maar van “beneden”

¹⁵⁹ Voor voorbeelden, zie de voetnoten op: <http://en.wikipedia.org/wiki/Deconstruction>

¹⁶⁰ Tony Jones, Postmodern youth ministry, p 20

¹⁶¹ Steve Taylor, The out of bounds church, p 23

¹⁶² Kevin Vanhoozer, Postmodern theology, p 12

¹⁶³ Robert Webber, Ancient future faith, p 23

¹⁶⁴ James Smith, Who’s afraid of postmodernism, p 38

¹⁶⁵ a.w., p 39

¹⁶⁶ Millard Erickson, Truth or consequences, p 118

komen, vanuit de netwerken waar codes van en veronderstellingen in de taal opereren.¹⁶⁷ Voor Derrida komt er geen einde aan het zoeken naar betekenissen. Achter elk teken dat naar iets verwijst, is een ander teken aanwezig. Er is geen finale betekenis van de tekens die wij gebruiken. De methodologie die Derrida gebruikt leidt tot deconstructie of zelfs autodeconstructie. In het verleden zochten filosofen naar een alomvattend systeem, waarin zich geen tegenstrijdigheden of waarin zich geen onopgeloste zaken bevonden. Volgens Derrida is dit niet haalbaar. Het doel van Derrida is te bewijzen dat zich in de filosofie elementen bevinden die er niet passen, dat...

*“...it contains its own otherness or difference”.*¹⁶⁸

Hij past dit toe op de filosofie van Plato:

*“Deconstruction is not a method or some tool that you apply to something from the outside. Deconstruction is something which happens and which happens inside; there is a deconstruction at work within Plato’s work, for instance. As my colleagues know, each time I study Plato I try to find some heterogeneity in his own corpus, and to see how, for instance, within the Timaeus the theme of the khōra is incompatible with this supposed system of Plato.”*¹⁶⁹

Deconstructie betekent dat een zaak of een gedachte wordt onderzocht op tegenstellingen en conflicterende uitspraken. Men breekt als het ware af om de kern of essentie van een denkwijze te achterhalen. Deconstructie heeft relaties met analyse en het onder kritiek stellen van objecten. Op deze wijze krijgt de onderzoeker volgens Derrida een beter inzicht in de betekenis van een zaak of gedachte.

Binnen de “emerging church” wordt deconstructie in verband gebracht met de essentie van een geloofsgroep. “Emerging” leiders ervaren dat de huidige kerkvormen de geloofsgemeenschap belemmeren in het radicaal volgen van Jezus in elk aspect van het leven. Het leven van en het radicaal volgen van Jezus raakt een geloofsgemeenschap in haar diepste wezen. Deconstructie legt het wezen van een geloofsgemeenschap bloot. Waar komt de voorkeur tot deconstructie vandaan binnen de “emerging church”? F. LeRon Shults geeft drie redenen.¹⁷⁰

Ten eerste, zegt LeRon Shults, is dit het geval omdat deconstructie de term *différance* omarmt. Veel denominaties benadrukken gelijkheid, dezelfde regels, het zingen van dezelfde liederen, onderschrijven dezelfde vooronderstellingen en geloofsovertuigingen. De “*deconstruction embrace*” benadrukt het belang van verscheidenheid. Doordat er aandacht is voor verschillen, wordt er een tegenwicht geboden voor dat wat binnen de “emerging church” wordt gevoeld: een krampachtige obsessie voor het eigen gelijk van kerken. De “emerging church” zoekt naar creativiteit en pluraliteit, die zichtbaar worden in de theologie en de geloofspraxis. Brian McLaren kan dan ook spreken van een “*Generous orthodoxy*”. Het boek met dezelfde titel heeft als ondertitel: “*Why I Am a Missional, Evangelical, Post/Protestant, Liberal/Conservative, Mystical/Poetic, Biblical, Charismatic/Contemplative, Fundamentalist/Calvinist, Anabaptist/Anglican, Methodist, Catholic, Green, Incarnational, Depressed-yet-Hopeful, Emergent, Unfinished CHRISTIAN*”. Deze ondertitel laat zien dat McLaren de deur open zet naar een variëteit aan overtuigingen. Het mag duidelijk zijn dat hij niet klakkeloos achter elke uitspraak staat, maar uitspraken op waarde schat en incorporeert in zijn eigen denkwereld. Daarnaast is het zichtbaar in de deconstructie van kerkelijke structuren.¹⁷¹ Structuren binnen de kerk zijn afgedreven van wat in de omringende cultuur gewoon is. Structuren staan volgens “emerging” leiders de kerk in de weg om werkelijk missionair te kunnen zijn. Kritische reflectie is nodig op de missionaire essentie van de kerk in een postmoderne samenleving.¹⁷²

Ten tweede dwingt een deconstructieve epistemologie tot nederigheid wat het verkrijgen van kennis betreft. De methode dwingt tot zelfreflectie. Opgedane kennis is in een voortdurend debat

¹⁶⁷ Kevin Vanhoozer, *Postmodern theology*, p 13

¹⁶⁸ Millard Erickson, *Truth or consequences*, p 121

¹⁶⁹ a.w., p 121

¹⁷⁰ F. LeRon Shults, *Deconstructive theology and the emerging church*, http://leronshults.typepad.com/my_weblog/2007/02/deconstructive_.html

¹⁷¹ Kester Brewin, *The complex Christ*, p 28

¹⁷² a.w., p 39

met andere inzichten. Een gedachte bevindt zich nooit in een eindfase of krijgt de status van een universele waarheid. Over de evangelicale wereld zegt LeRon Shults:

“Many ET (emerging theologians HB) were raised in churches within the American evangelical sub-culture, wherein theological reflection was anything but humble. In fact, it wasn’t even reflection; it was declaration. Insofar as Derrida (and others) share epistemic qualities such as humility with the Christian apophatic tradition, the former can inspire ET to retrieve the latter. As we continue longing to know and be known by God, deconstruction can alleviate some of our modernist anxiety by helping us accept our finitude; we are not God, but this is OK and we can all take a deep breath and humbly follow in the way of Jesus without pretending like we know everything.”¹⁷³

Zoals eerder gezegd, binnen de evangelicale hing een sfeer van het eigen gelijk. Dat zorgde ervoor dat men niet open stond van andere denkrichtingen en hen zelfs verketterde.¹⁷⁴ Ze willen de controle behouden, volgens LeRon Schults.

Het laatste kenmerk dat LeRon Schults noemt is dat deconstructie leidt tot verrassingen en nieuwe denkwijzen. Deconstructie leidt tot het herijken van de missionaire kern in de geloofsgemeenschap. Constantijnse (traditionele) kerken houden er niet van verrast te worden. Het onbekende wordt in deze kerken daarom eerder gekoloniseerd dan ontdekt. Koloniseren wil zeggen dat het onbekende onder controle wordt gebracht. De “emerging church” zoekt juist de vrijheid van het onbekende.

“ET are willing to give up the need to predict the outcome of every encounter with absolute certainty. In fact, they kind of get a kick out of the shocking discoveries that emerge during the journey itself. Allowing for deconstructive moments within philosophy and theology is one way to open oneself to such surprises, and even to delight in them as they facilitate real transformation.”¹⁷⁵

“Emerging church” leiders zoeken naar wegen om deconstructie toe te passen op de theologie en specifiek op de ecclesiologie. Voorbeelden daarvan zijn onder andere het boek *“The younger evangelicals”* van Robert Webber en *“Adventures in missing the point”* van Tony Campolo en Brian McLaren. Er zijn volgens Campolo en McLaren nieuwe en andere initiatieven nodig om de kerk te transformeren. Het toepassen van deconstructie stuurt de denkrichting naar de essentie van kerk-zijn in deze postmoderne tijd. Verrassingen zijn nodig om een postmoderne wereld op een frisse manier te benaderen vanuit een missionair vertrekpunt. Steve Taylor zegt dat we nieuwe mogelijkheden moeten ontdekken, en niet blijven hangen bij dat wat we altijd zijn geweest.¹⁷⁶

“The belief in God’s constant re-creation drives much of the emerging church. It is less a reaction against old forms and ideas and more a response to God’s call for us to join in with the continuous birthing of his kingdom. It is a turning toward the edge, toward the borderlands, rather than a simple turning against the center. To take part in the rebirthing of God is the privilege of all who are called to be God’s people.”¹⁷⁷

Eerder kwam aan bod, en Robert Webber bevestigt dit, dat er een verschuiving nodig is. In zijn appél is een oproep aanwezig tot een reformatie om opnieuw een missionaire geloofsgemeenschap te zijn.

“These shifts are resulting in a whole new culture and raise new questions about the way a biblical Christianity is to be understood and communicated.”¹⁷⁸

In de volgende hoofdstukken wordt bekeken hoe een dergelijke verschuiving er uit kan zien.

---

¹⁷³ F. LeRon Shults, Deconstructive theology and the emerging church, http://leronshults.typepad.com/my_weblog/2007/02/deconstructive_.html

¹⁷⁴ Overeenkomstig de opmerkingen van McLaren even daarvoor in de tekst.

¹⁷⁵ F. LeRon Shults, Deconstructive theology and the emerging church, http://leronshults.typepad.com/my_weblog/2007/02/deconstructive_.html

¹⁷⁶ Steve Taylor, The out of bounds church, p 50

¹⁷⁷ Steve Taylor, The out of bounds church, p 56

¹⁷⁸ Robert Webber, Ancient future faith, p 15

3.3.3 The linguistic turn

In de vorige paragraaf is gesproken over de taalfilosofie van Derrida. In deze paragraaf over de “*linguistic turn*” wordt een ander aspect besproken van de taalfilosofie en de wijze waarop binnen de “*emerging church*” daarop wordt gereageerd. Het was onder andere Ludwig Wittgenstein (1889-1951) die zag dat taal meerdere functies had. Net als Derrida, spreekt Wittgenstein over het belang van taal in een context. Tony Jones vat Wittgenstein kort samen:

“A belief statement is meaningless without the context of a language.”¹⁷⁹

De omgeving en de taal verhouden zich tot elkaar in een wederzijdse afhankelijkheid. De context waarin een taal gebruikt wordt, is afhankelijk van regels in die context. Dit bracht Wittgenstein op het concept van taalspelen. Volgens Wittgenstein gebruiken we elke taal binnen een afgesloten systeem waarbinnen eigen regels gelden. Net zoals een “gewoon” spel, moeten we op de hoogte zijn van de spelregels en de voorwaarden binnen de context waar we deze taal gebruiken. Taal wordt in een verschillende contexten verschillend gebruikt.

“Here the term “language-game” is meant to bring into prominence the fact that the speaking of language is part of an activity, or a form of life. ... It is interesting to compare the multiplicity of the tools in language and of the ways they are used, the multiplicity of kinds of word and sentence, with what logicians have said about the structure of language.”¹⁸⁰

Een ander sleutelpersoon binnen de taalfilosofie is Ferdinand de Saussure (1857-1913). Hij stelde dat taal een sociaal fenomeen is en dat een taalsysteem een product is van sociale conventies.¹⁸¹ Taal vereist sociale interacties. J.L. Austin zal later dan ook benadrukken: “Taal is een gemeenschapsgegeven”.¹⁸² John Franke zegt daarover:

“From this perspective, language and culture generate a shared context in which people engage in the construction of meaning and in the task of making sense out of the world.”¹⁸³

Er is een voortdurende beweging tussen de cultuur en de gemeenschap. Het gebruik van de taal wordt door dit proces beïnvloed. Via deze sociale interactie zijn mensen in de gemeenschap op zoek naar identiteitsvorming. Door de taal construeren zij de wereld om zich heen. De sociale gebruiken en de symbolen die kenmerkend zijn voor de gemeenschap zijn bepalend voor de wijze waarop de cultuur wordt benaderd. Taal maakt dat we de ervaringen onder woorden kunnen brengen en de wereld kunnen objectiveren. Daar tegenover staat dat binnen de gemeenschap de deelnemers de taal “erven”. Er is een wisselwerking tussen taalcontext en taalgebruiker.

Binnen een religieus kader maakt Tony Jones de stap van Wittgenstein naar Lindbeck.¹⁸⁴ Het postliberalisme van Lindbeck valt terug op de postmoderne taaltheorie van Wittgenstein.¹⁸⁵ Jones zegt dat Lindbeck in het “*groundbreaking*” boek “*The nature of Doctrine*” de categorieën van Wittgenstein toepast op religieuze taal. Jones zegt van Lindbeck:

“Also noting the shortcomings of the experiential-expressivist model, Lindbeck proposes the cultural-linguistic model of language. A religion, he writes, functions differently with regard to its language than anything else: “It’s doctrines, cosmic stories, or myths, and ethical directives are integrally related to the rituals it practices, the sentiments or experiences it evokes, the actions it recommends, and the institutional form it develops.”¹⁸⁶

¹⁷⁹ Tony Jones, Postmodern youth ministry, p 151

¹⁸⁰ Ludwig Wittgenstein, Philosophical investigations, §23, geciteerd in Millard Erickson, Truth or consequences, p 103

¹⁸¹ John Franke, The character of theology, p 25

¹⁸² Tony Jones, Postmodern youth ministry, p 152

¹⁸³ John Franke, The character of theology, p 25

¹⁸⁴ Tony Jones, Postmodern youth ministry, p 152

¹⁸⁵ Myron Penner, Christianity and the postmodern turn, p 107

¹⁸⁶ Tony Jones, Postmodern youth ministry, p 152

Lindbeck verbindt het “*cultural-linguistisch model*” aan het taalgebruik in de theologie. Dogmatische uitspraken...

“...in their use, not als expressive symbols or as truth-claims, but as communally authoritative rules of discourse, attitude and action.”¹⁸⁷

Dogmatiek krijgt haar vorm binnen een context. Volgens Lindbeck komen religieuze en dogmatische uitspraken overeen met de wijze waarop taal wordt toegepast. De taal staat voorop, religieuze ervaringen worden gecategoriseerd door de woorden en frases van de geloofsgemeenschap. Wanneer iemand christen wordt, moet hij of zij zich de taal van Christus en de taal van de geloofsgemeenschap eigen maken. Tony Jones zegt over christen worden binnen de geloofsgemeenschap:

“In many ways, becoming Christian is much like learning our native language; we pick it up when we are immersed in it.”¹⁸⁸

Christen betekent voor Jones het zich eigen maken van de taalspelen binnen de geloofsgemeenschap. Dit eigen maken kost tijd. Daarnaast zal iemand zijn/haar weg vinden binnen een geloofsgemeenschap en door zijn/haar aanwezigheid de geloofsgemeenschap op zijn/haar beurt beïnvloeden. Het gebruik van de taal binnen de geloofsgemeenschap is niet statisch, maar fluïde. Lindbeck vergelijkt opvattingen in een geloofsgemeenschap met een spinnenweb. De geloofsuitspraken zijn de knooppunten in een web. Het zijn de centrale knooppunten die het web dragen. Het web past zich aan als nieuwe ideeën geïncorporeerd worden. Nieuwe inzichten kunnen leiden tot nieuwe knooppunten. De taal vormt het geheel aan knooppunten in de gemeenschap. Nieuwe ontdekkingen of overtuigingen hebben gevolgen voor de wijze waarop de gemeenschap functioneert, maar ook hoe de gemeenschap door de deelnemers wordt beleefd. Het web zal in paragraaf 3.3.4 verbonden worden aan Quine en aan het coherentisme. “Emerging church” denkers zijn beïnvloed door deze kijk op de werkelijkheid binnen de geloofsgemeenschap. De beleving van het geloof vindt eerst plaats in het taalspel van de gemeenschap. Daar kunnen mensen elkaar ontmoeten en ervaringen delen.

3.3.4 Beyond foundationalism

In deze paragraaf is er aandacht een aanmerkelijke verschuiving. Het non-foundationalism is een reactie op het foundationalism dat volgens “emerging” denkers voortkomt uit het modernisme. Binnen de “emerging church” zijn er verschillende denkers die het foundationalism identificeren met de conservatieve evangelicale richting uit het midden van de vorige eeuw. In het foundationalism gaat men ervan uit dat niet alle uitspraken van evenveel belang zijn, sommige uitspraken zijn fundamenteeler dan andere. Sommige overtuigingen zijn gebaseerd op of afgeleid van andere overtuigingen. De waarde van een afgeleide overtuiging of uitspraak is afhankelijk van de relatie waarop ze gebaseerd is. Volgens deze definitie is elk denker een foundationalist. Echter, het filosofisch foundationalism fundeert zich op een steviger epistemologisch fundament. Volgens Franke:

“At the heart of the foundationalist is the desire to overcome the uncertainty generated by the tendency of fallible human beings to error and the inevitable disagreements and controversies that follow.”¹⁸⁹

Dit wordt het klassieke foundationalism genoemd.¹⁹⁰ Kennis is gebaseerd op een epistemologisch fundament dat bestaat uit overtuigingen waaraan niet getwijfeld kan worden. Het foundationalism garandeert een vast epistemologisch fundament. Kennis en redeneringen functioneren “*bottom-up*”. Er zijn volgens Grenz en Franke drie aspecten die het foundationalistische plaatje vormen:

1. De eerste principes vormen de basis.
2. Er zijn principes die van de eerste principes zijn afgeleid. De epistemologische verantwoording van de relatie tussen de eerste en daarvan afgeleide principes toont aan waarom deze afgeleide

¹⁸⁷ William Placher in David Ford (ed.), *The modern theologians*, p 347

¹⁸⁸ Doug Pagitt, *Reimagining spiritual formation*, p 27

¹⁸⁹ Myron Penner, *Christianity and the postmodern turn*, p 109

¹⁹⁰ Stanley Grenz en John Franke, *Beyond foundationalism*, p 30

principes met epistemologische zekerheid aangenomen kunnen worden. Overtuigingen kunnen door deductie worden terug gebracht tot de eerste principes.

3. Geloofsovertuigingen worden door foundationalisten meestal tot de tweede categorie gerekend. Volgens Grenz en Franke gaan foundationalisten voorbij aan het beschrijven van de relatie tussen eerste en afgeleide principes. Meestal gaat het om het “dicteren” welke principes als eerste principes worden beschouwd.¹⁹¹

Voor Grenz en Franke, maar ook voor andere “emerging church” denkers heeft dit gedachtegoed zich vastgehecht in het evangelicaal theologisch denken. De evangelicale theologie had tot doel te komen tot waarheidsuitspraken die opgevat werden als proposities. De Bijbel was de bron voor deze feiten en het doel was deze feiten op “wetenschappelijke” wijze op te diepen.¹⁹² Deze, volgens Robert Webber “*book-oriented approach*”, ging uit van de veronderstelling dat de Bijbel Gods Geest op papier is.¹⁹³ Deze benadering zagen we in paragraaf 3.2.4. bij de Princeton school.

Het non-foundationalism is de basis van veel postmodern “emerging” denken. Daarnaast zal in deze paragraaf duidelijk worden dat het non-foundationalism een relatie heeft met de hermeneutische nadruk op de gemeenschap uit de vorige paragraaf. Het boek “*Beyond foundationalism*” van Grenz en Franke is zeer invloedrijk binnen de “emerging church”. Grenz en Franke leggen een duidelijk verbinding tussen het theologische gesprek in de gemeenschap en de non-foundationalistische theologie. In een artikel, dat overeenkomt met de strekking van “*Beyond foundationalism*”, zegt Franke dat de:

“... nonfoundationalist conception envisions theology as an ongoing conversation between scripture, tradition, and culture in which all three are vehicles of the one Spirit through which the Spirit speaks in order to distinctively Christian “world” centered on Jesus Christ in a variety of local settings. ... Such a theology is the product of the reflection of the Christian community in its local expressions.”¹⁹⁴

De theologie heeft haar bronnen in de christelijke gemeenschap. Er is geen sprake van “grote theologische verhalen”, maar van gesprek in een plaatselijke setting. Waar ligt de basis voor deze uitgangspunten? Het doet veel evangelicalen de epistemologische wenkbrauwen fronsen. Is deze opmerking een garantie voor (radicaal) relativisme? Het is de vraag of dat de bedoeling van Grenz en Franke is.

Volgens Grenz en Franke verschijnen er twee epistemologische alternatieven voor het foundationalism aan het firmament: het coherentisme en het pragmatisme. Met name het eerste alternatief zien we terug bij “emerging church” auteurs. Daarom beperk ik mij tot het coherentisme in deze paragraaf. Het coherentisme gaat ervan uit dat de rechtvaardiging van uitspraken niet gebaseerd hoeft te zijn op een vaste basis. Er is geen kennishiërarchie die teruggaat op een vaststaand grondprincipe. Tony Jones geeft een voorbeeld van het coherentisme in “*Postmodern youth ministry*”. Onder de kop “apologetiek” bespreekt hij het “*web of belief*” van W.V. Quine.¹⁹⁵ Het “web” is een denkconcept dat volgens Jones inzichtelijk maakt hoe mensen proberen iets van de grootheid van God onder woorden te brengen. De metafoer van het web legt de verhoudingen bloot tussen overtuigingen die bij de kernovertuigingen van een geloofsgemeenschap horen en overtuigingen die dan niet zijn. Deze overtuigingen zijn wel van belang, echter in wisselende prioriteiten. Het “web” valt niet terug op absolute objectieve uitgangspunten maar het ...

“...has truth-doctrine throughout. Therefore, if one truth-doctrine gets adjusted or overthrown by a new discovery, the web repairs itself by adjusting or tweaking other doctrines. Reevaluating of some statements entails reevaluation of others, because of their logical interconnections.”¹⁹⁶

¹⁹¹ Stanley Grenz en John Franke, *Beyond foundationalism*, p 31

¹⁹² a.w., p 37

¹⁹³ Robert Webber, *Ancient future faith*, p 45. Zie ook paragraaf 3.2.4. Het Chicago statement on biblical inerrancy is een voorbeeld van een overzicht van uitspraken die het fundament van de Bijbel garanderen. Het werd door ongeveer 200 evangelicale leiders opgesteld in oktober 1978.

¹⁹⁴ Myron Penner, *Christianity and the postmodern turn*, p 117

¹⁹⁵ In paragraaf 3.3.2. is een vergelijkbaar web besproken. Zie ook de referentie aan Quine in Stanley Grenz en John Franke, *Beyond foundationalism*, p 39

¹⁹⁶ Tony Jones, *Postmodern youth ministry*, p 138

Hoe dichter bij het centrum van het web des te dichter men komt bij de “*hardcore beliefs*”. Dit kunnen voor Jones de autoriteit van de Bijbel, goddelijkheid en menselijkheid van Jezus Christus, of de drie-eenheid zijn. Hoe dichter men komt bij de rand, hoe tastbaarder of praktischer de waarheden worden. Voorbeelden die Jones noemt, zijn: Gods openbaring in de natuur, heiligheid van menselijk leven en God die tot ons komt als we Hem aanbidden. Aan de rand vinden we de menselijke ervaring in een context van de maatschappij en de geloofsgemeenschap. Deze gedachten en ideeën hebben alles te maken met ons alledaagse leven. Het web heeft dus niet alleen te maken met de theoretische fundering van onze diepste overtuigingen, maar ook met de beslommeringen van alledag. Waarom wordt, bijvoorbeeld door Tony Jones, gekozen voor het model van Quine? Hij antwoordt op deze vraag:

“It is a way to get our minds to move away from modern foundationalism toward a conception of faith that matches the way many in the world now think.”¹⁹⁷

Het model van Quine maakt het volgens Jones mogelijk op holistische wijze het christendom te (over)wegen en te verdedigen. Het web legt relaties tussen overtuigingen, maar geeft aan deze overtuigingen ook een waardeoordeel. Jones ziet in dit concept een model om in een postmoderne wereld geloofsuitspraken te laten landen. Jones is de kritische (conservatieve evangelicale) vragen voor als hij de vraag beantwoordt wat “web of belief” het meest samenhangend is. Welk “web” heeft het meest gelijk? Hij zegt daarover:

“... which belief system has a thicker web of well-developed doctrines? Compare the teachings of the greatest Christian theologians with the greatest Buddhist theologians.”¹⁹⁸

Het doel is het “web of belief” te onderzoeken op de “verbindingen” tussen de knooppunten. Vragen die het “web” op haar consistentie bevragen, zijn:

- Welk “web” heeft de meeste interne verbindingen?
- Welk “web” heeft de meeste verbindingen met de eerste of interne principes en de overtuigingen aan de rand?
- Welk “web” “*makes sense*”?

De benadering van Quine sluit aan bij de relatie die Grenz en Franke leggen tussen Lindbeck en Wittgenstein. De “*cultural linguistic*” benadering van Lindbeck volgt op gelijke wijze een “*coherentist*” weg. Volgens Lindbeck functioneren leerstellingen als grammaticaregels. Deze leerstellingen reguleren handelingen, houding en overtuigingen. Kort gezegd, leerstellingen bepalen de regels van het spel voor christelijk denken, spreken en leven. Dogmatische overtuigingen of leerstellingen zijn de ijk- of knooppunten in het “*web of belief*”. Over de waarheidsvraag van deze “regels” zeggen Grenz en Franke:

“These rules are not intended to say anything true about a reality external to the language they regulate. Hence, each rule is only “true” in the context of the body of rules that govern the language to which the rules belong. Lindbeck suggest that we might view doctrinal statements is a similar way.”¹⁹⁹

Geloofsuitspraken krijgen in een “*web of belief*” vorm binnen een geloofsgemeenschap. Het web wordt gevormd door identiteitvormende taal van de christelijke gemeenschap. Op deze visie van Jones, Grenz en Franke is nogal wat kritiek gekomen. Deze kritiek wordt behandeld in hoofdstuk 8.

Het denken van “*emerging church*” denkers cirkelt rond deze ijkpunten. Postmoderne overtuigingen veranderen, ook de genoemde in deze paragraaf. De lezer moet ze dan ook opvatten als een momentopname.

---

¹⁹⁷ Tony Jones, Postmodern youth ministry, p 140

¹⁹⁸ a.w., p 141

¹⁹⁹ Stanley Grenz en John Franke, Beyond foundationalism, p 46

4 De stroom van het postevangelicalisme

4.1 Inleiding

Nadat het boek *"The post-evangelical"* in 1995 in het Verenigd Koninkrijk verscheen, bleek dat de inhoud het gevoel weergaf van veel evangelicalen. Dat het ook in de Verenigde Staten aansloeg, blijkt uit het feit dat het boek acht jaar later bij een Amerikaanse uitgeverij opnieuw werd uitgebracht. Tomlinson verwoordde de gevoelens van veel gelovigen die zich niet meer thuis voelden bij de gevestigde evangelicale orde. Het postevangelicalisme wordt vanuit zowel de "emerging" als de conservatieve evangelicale richting ervaren als een reactie op het evangelicalisme van de tweede helft van de vorige eeuw. D.A. Carson noemt in *"Becoming conversant with the emerging church"* de "emerging church" een protestbeweging.²⁰⁰ De "younger evangelicals" die door Robert Webber worden beschreven, bevinden zich volgens zijn zeggen wel binnen de evangelicale wereld, maar maken zich los van het karakteristieke evangelicalisme.²⁰¹ Webber ziet een verband tussen postevangelicalisme en postmodernisme. Dit verband wordt niet alleen door Webber gezien, maar ook door Andrew Perriman²⁰², Mathew Guest en Steve Taylor²⁰³. Perriman zegt:

*"Just as the term postmodernism fixes "modernism" as a particular historical a cultural state of affairs, so "post-evangelicalism" appears to fix "evangelicalism" as a particular historical and cultural movement."*²⁰⁴

In de inleiding van dit onderzoek noemde ik de term postevangelicalisme. Dit hoofdstuk gaat dieper in op dit verschijnsel.

4.2 Een vlucht uit het evangelicale theologische korset

Aspirant postevangelicalen ervaren een sociale druk om conform de status-quo van de conservatieve evangelicale wereld te denken en te geloven. De vragen die bij hen naar boven komen, worden meewarig bekeken en zelfs veroordeeld. De sociale druk die daardoor ontstaat, doet mensen besluiten de eigen denominatie te verlaten. Post-evangelicalen ervaren de relatie tussen afwijkend gedrag en sociale druk.²⁰⁵

In een postmoderne wereld ervaren deze post-evangelicalen dat de conservatieve geloofsbeleving het contact met een veranderende postmoderne cultuur verliest door een te beperkte theologisch blik. Deze postevangelicalen zien dat evangelicale kerken niet in staat zijn antwoorden te geven op de vragen die vandaag de dag spelen. De veranderende postmoderne maatschappij vraagt om nieuwe antwoorden. Dat de kerk daartoe niet in staat lijkt te zijn, zorgt voor frustratie en culturele dissonantie.²⁰⁶ De kerk moet volgens postevangelicalen nadenken over haar essentie, wil zij het contact met deze wereld houden. Dat heeft tot gevolg dat sommigen de keuze maken de kerk te verlaten. Anderen zoeken elkaar op en stichten nieuwe geloofsgemeenschappen. Het rapport "Mission-shaped church" benoemt deze kerkverlating als postdenominationalisme.²⁰⁷

De conservatieve beweging blijft in de ogen van post-evangelicalen bij oude standpunten staan. Men vraagt zich af of het christendom zich open mag stellen voor postmoderne vernieuwingen. Post-evangelicalen vragen zich niet af of je het postmodernisme serieus moet nemen, maar op welke

²⁰⁰ D.A. Carson, *Becoming conversant with the emerging church*, p 15

²⁰¹ Robert Webber, *The younger evangelicals*, p 47

²⁰² Andrew Perriman, *Otherways*, p 12

²⁰³ Mathew Guest en Steve Taylor, *The post-evangelical emerging church: innovations in New Zealand and the UK*, p 50

²⁰⁴ Andrew Perriman, *Otherways*, p 12

²⁰⁵ Zie ook de dissertatie van Alan Jamison, *A churchless faith - faith outside the evangelical pentecostal / charismatic church of New Zealand*, 1998,

<http://www.evangeliskalliance.dk/icms/filer/churchless%20faith%20thesis%201998.pdf>

²⁰⁶ Mathew Guest en Steve Taylor, *The post-evangelical emerging church: innovations in New Zealand and the UK*, p 50

²⁰⁷ *Mission-shaped church*, p 25, 44

wijze je moet reageren op het postmodernisme. Juist de kerkleiders die postmoderne mensen willen aanspreken, of zij die vanuit de postmoderne context leiding geven, lopen tegen de grenzen van het conservatieve evangelicalisme op. De door hen gewenste veranderingen worden niet gehonoreerd en dat zorgt voor frustratie en teleurstellingen. Postevangelicalen hunkeren naar openheid en out-of-the box denken.²⁰⁸ Dave Tomlinson reageert vanuit eigen ervaring:

“What do they mean by “grown up”? Lots of things, but I will just mention the one which is cited most often: the desire to interact on a more positive level with theologies and perspectives which do not come from an evangelical source. The feeling people have is that such perspectives are only ever mentioned in evangelical circles in order to be promptly dismissed as rubbish or as a disgraceful compromise. “I have suffered twenty years of religious and theological censorship”, one person exclaimed. “I have been warned about this and told to keep away from that. I’ve had enough of it. It’s time for me to make up my own mind.”²⁰⁹

Voor Tomlinson bleek dat het eigen gelijk van de evangelicale beweging ten opzichte van andere kerkelijke stromingen hem tegen ging staan. Hij ervoer deze benadering als een systematisch theologisch korset. Tomlinson geeft op de vraag waarom hij zichzelf postevangelical noemt het volgende antwoord:

“Most of those who contemplate the possibilities of being ‘post’-evangelical do so because of a difficulty they find in reconciling what they see and experience in evangelicalism with their personal values, instinctive reactions and theological reflections.”²¹⁰

De evangelicale wereld stond niet open van nieuwe gedachten en sloot zich daarvan af. In *“The post-evangelical”* schrijft Tomlinson dat hij zich binnen de evangelicale paternalistische wereld opgesloten voelde. Hij noemt het een sociale claustrofobie.²¹¹ Juist dat sociale aspect is van belang. De afwijkende visie had gevolgen voor de benadering van Tomlinson binnen de evangelicale gemeenschap waartoe hij behoorde. Dit gevoel wordt vaker door “emerging church” mensen verwoord. Tom Condor verwoordt een dergelijke ervaringen en noemt ze *“dramatic collisions”*:

“... sharp collisions in ethics, epistemologies (the nature and understanding of truth), theology, gospel, mission, biblical interpretation, leadership, spiritual formation, and the nature of Christian community.”²¹²

De pijn en de beschadigingen van mensen spreken uit de reactie van Matthew Guest en Steve Taylor:

“The authors reflected on the anger, hurt, pain and disappointment of those who feel lost within a mainstream Christian church that in its steadfast refusal to evolve, fails to acknowledge a recognise their needs as post-modern citizens of a changing world.”²¹³

In de Amerikaanse context heeft het conservatieve deel van het evangelicalisme veel invloed gehad. McLaren noemt deze vorm het “Big E-evangelicalisme”. Hij legt verbanden met de “Religious Right” van Pat Robertson en de “Moral Majority” van Jerry Falwell. Hij spreekt daarover zijn afkeuring uit. Deze evangelicale stromingen zochten in de jaren tachtig van de vorige eeuw naar politieke invloed buiten de kerk. Ronald Reagan heeft zijn verkiezing als president in 1980 voor een groot deel te danken aan de invloed van deze rechtse evangelicalen. De negatieve associaties die dat bij “emerging church” leiders oproept is opvallend. McLaren keert zich hier stellig van af. Hij verbindt het met mensen die oogkleppen op hebben en die gekenmerkt worden door een arrogante

---

²⁰⁸ Mathew Guest en Steve Taylor, *The post-evangelical emerging church: innovations in New Zealand and the UK*, p 50

²⁰⁹ Dave Tomlinson, *The post evangelical*, p 3

²¹⁰ a.w., p 2

²¹¹ Dave Tomlinson, *The post evangelical*, p 4

²¹² Doug Pagitt en Tony Jones (ed.), *An emergent manifesto of hope*, p 99

²¹³ Mathew Guest en Steve Taylor, *The post-evangelical emerging church: innovations in New Zealand and the UK*, p 49

houding.²¹⁴ McLaren noemt zich een “small-e evangelical”. McLaren prijst de passie die deze evangelicalen hebben voor God, de Bijbel en mensen. Daardoor verdwijnt de afkeer voor het klassieke evangelicalisme niet. McLaren is niet de enige, ook Robert Webber schrijft er uitgebreid over in *“The younger evangelicals”*. Dat wil niet zeggen dat het evangelicalisme wordt afgeschreven. De meeste voorstanders van de “emerging church” zijn en blijven over het algemeen evangelicaal orthodox op theologisch vlak. Men beschouwt zichzelf evangelicaal, hangt vaak ook klassieke dogmatische overtuigingen aan. Ze zijn post-evangelicaal als het gaat om het beschrijven van het leven van een christen en de visie op de theologie. Scot McKnight noemt daarbij drie voorbeelden: men heet een “post-stille-tijd vroomheid”, heeft een post-systematische theologie, men heeft een post-“in en uit” visie. Deze “post”-vormen zijn een reactie op knellende ervaringen.

Ten eerste, met “post-stille-tijd vroomheid” wijst McKnight op de houding van veel christenen die nadruk leggen op kennis van de Bijbel. Zij gebruiken deze kennis om daarmee anderen te veroordelen die anders denken.²¹⁵ Hij concludeert dat de Bijbel niet bedoeld is om te informeren, maar om levens te transformeren.

“Biblestudy piety emphasizes “inspired by God”, while the emerging church movement emphasis “equipped for every good work”. Any Bible study that does not lead to concrete behavioral changes aborts what God designs the Bible to give birth to.”²¹⁶

Vaak verdedigen evangelicale theologen de eigen theologische overtuigingen met verve. God heeft volgens “emerging church” leiders in de Bijbel de kerk geen systematische theologie meegedeeld. De Bijbel kenmerkt zich voornamelijk door narratieven.²¹⁷ Niemand is in staat de absolute waarheid in woorden te omschrijven, die alleen in God wordt gevonden. Dat wil niet zeggen dat er geen theologie wordt bedreven binnen de “emerging church”, verre van dat. Men verklaart echter dat men dé theologie niet heeft, men belijdt geen theologie.

“They believe the Great Traditions offer us ways of telling the truth about God’s redemption in Christ, but they don’t believe any one theology gets it absolutely right.”²¹⁸

In hoofdstuk 7 werk ik dit verder uit.

Ten tweede, theologie is een gesprek over de Waarheid die geopenbaard is in Jezus Christus door de Heilige Geest. Binnen de “emerging church” verschuift de theologie naar een narratieve en missionaire theologie.²¹⁹ Theologie is niet foundational, maar nonfoundational en narratief van karakter. Volgens Tim Condor resulteerde deze nieuwe theologische benadering in zijn context tot conflict situaties. Dogmatisch ingestelde evangelicalen zien met deze nieuwe benadering een openheid voor kettters relativisme. Condor roept bestaande kerken op de eigen kerkelijke cultuur te onderzoeken, zodat de weerstand die er is tegen de “emerging church” weggenomen kan worden.

Ten derde, de “emerging church” is sceptisch over de “in en uit” mentaliteit. De evangelicale beweging kent over de hele breedte een ecclesiologie die duidelijk verwoordt wie bij de kerk horen en wie niet. De grenzen zijn helder en duidelijk getrokken.²²⁰ Tomlinson en Condor ervoeren deze grenzen. De persoonlijke bekering en de doop zijn voorbeelden van initiatiemomenten die duidelijk maken wie erbij horen en wie niet. McKnight zegt dat mensen binnen de “emerging church” wijzen op de orthopraxie of zullen concluderen: “wie niet tegen ons is, is voor ons is.”²²¹ Sommigen, zoals Spencer Burke, gaan daarin erg ver. Hij staat een universalisme voor dat ook binnen de “emerging church” veel weerstand oproept. Duidelijk is wel dat op het vlak van het oordelen over wie er bij hoort en wie niet, enige terughoudendheid wordt gevraagd binnen de “emerging church”.²²² De

²¹⁴ Brian McLaren, *Generous orthodoxy*, p 128. Zie ook de beschrijving van de Amerikaanse evangelicale wereld door Dan Kimbal in *Listening to the beliefs of emerging churches*, Robert Webber (ed.), p 85

²¹⁵ Scot McKnight, *What is the emerging church?*, p 23

²¹⁶ a.w., p 24

²¹⁷ Dit wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 7.

²¹⁸ Scot McKnight, *What is the emerging church?*, p 24

²¹⁹ Doug Pagitt en Tony Jones (ed.), *An emergent manifesto of hope*, p 100

²²⁰ Zie voor een discussie over grenzen van de kerk, zie Michael Frost en Alan Hirsch, *The shaping of things to come*, p 33 vv

²²¹ Hoofdstuk 5 bespreekt orthopraxie.

²²² Zie Spencer Burke, *Heretics guide to eternity*

grenzen aan de buitenzijde van de geloofsgemeenschappen zijn open. Dat is niet alleen vanwege de besproken reden, maar ook omdat men missionair wil zijn in de eigen postmoderne context.

5 De stroom van de praxis

De “emerging church” staat bekend om de praktische uitwerking van kerk-zijn in een postmoderne samenleving. Een groot aantal kenmerkende factoren binnen de “emerging church” heeft een reactief karakter. Deze stroom van de praxis is dat juist niet, het zoekt concreet naar postmoderne uitingsvormen van kerk-zijn. Men wil handen en voeten geven aan het geloof: “*practice what you preach*”! Meerdere publicaties handelen niet over het juiste geloven, maar gaan over geloven op de juiste manier. Eerst is er aandacht voor de juiste praktijk of orthopraxis. Daarna volgt een belangrijke paragraaf (5.2) over de eredienst binnen de geloofsgemeenschap. Ik sluit af met de visie op leiderschap binnen de “emerging church”.

5.1 Orthopraxis

Orthodoxie wil zeggen dat iemand op de juiste wijze gelooft, orthopraxis duidt op het juiste handelen vanuit de geloofsovertuiging. Vanuit het juiste handelen blijkt of en hoe iemand een volgeling van Jezus is. Scot McKnight zegt over orthopraxis het volgende:

“... the emerging church thinks how a person lives is more important than what they believe, that orthopraxis is the most important thing.”²²³

Men volgt daarbij de woorden van Jezus die zei dat men aan de vrucht de boom herkent (Matt12:33). Jezus hield de mensen geen dogma's voor, maar een wijze van leven. In het reeds meerdere malen aangehaalde boek “*Emerging churches*” van Eddie Gibbs en Ryan Bolger, wijzen de negen kenmerken op het juiste handelen.²²⁴ Verschillende boeken verschijnen waar “*disciplines*” worden uitgelegd.²²⁵ “*Disciplines*”, in haar engelse betekenis, zijn geloofshandelingen die in de praktijk het geloof zichtbaar maken. Voorbeelden zijn de stilte zoeken, vasten of mediterend Bijbellezen. De relatie tussen “juist geloven” en “geloven op de juiste manier” heeft hier mee te maken. Peter Rollins zegt daarover het volgende:

“The reversal from “right belief” to “believing in the right way” is in no way a move to some binary opposite of the first (for the opposite of right belief is simply wrong belief); rather, it is a way transcending the binary altogether. Thus orthodoxy is no longer (mis)understood as the opposite of heresy but rather is understood as a term that signals a way of being in the world than a means of believing things about the world.”²²⁶

Het geloof wordt ervaren in de realiteit. De liefde van God is niet een abstract begrip, maar wordt ervaren als liefde van God. Geloven moet landen in het dagelijks leven van de menselijke ervaring.²²⁷ Het wil echter niet zeggen dat de inhoud van het geloof op het spel staat. Dat is niet wat Rollins bedoelt. Hij zegt dat het volgen van Jezus iets kost, ons handelen volgens het evangelie moet overeenkomstig dat evangelie zijn. Theologie wordt bevraagd op haar transformatief en levensvormend karakter. Theologie is geen abstract systeem, theologie krijgt vorm in de geloofsgemeenschap die Jezus niet alleen in leer, maar ook in leven volgt.

5.2 Eredienst en aanbidding

Het Engelse woord “*worship*” bestrijkt een breed gebied. Het duidt op de eredienst of samenkomst op zondag als geheel, maar wordt ook gebruikt voor het zingen of lofprijzen tijdens een eredienst. Er is de laatste jaren veel aandacht geweest voor de eredienst, waarbij in Nederland, maar ook in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten, de gemeentezang de meeste aandacht trok. Velen zochten en zoeken vernieuwing. Het voelde voor sommigen als een bevrijding als er liederen werden gezongen die qua tekst en melodie dichter bij de mensen stonden. Er was ruimte voor verschillende muziekinstrumenten en de praise-muziek verwoordde gevoelens die mensen hadden.

²²³ Scot McKnight, *What is the emerging church?*, p 17

²²⁴ Zie Eddie Gibbs en Ryan Bolger, *Emerging churches*, p 3-11

²²⁵ Een voorbeeld is Tony Jones, *The sacred way: spiritual practices for everyday life*

²²⁶ Peter Rollins, *How (not) to speak about God*, p 3

²²⁷ Scott Bader-Saye concludeert op basis hiervan dat de “emerging church” een uitdrukking is van Neoromantiek (*Improvising church: an introduction to the emerging church conversation*, p 17).

Anderen wilden en willen de bekende liturgische vormen en liederen niet opgeven. De diepte van de liturgische gebeden, symbolen en liederen vertegenwoordigen tradities die de eeuwen hebben doorstaan. De nieuwe liederen worden als oppervlakkig ervaren.²²⁸ Deze tweedeling heeft in het verleden veel strijd gekost, niet alleen in Nederland, maar ook in andere delen van de wereld. Stuart Murray spreekt zelfs van “*worship wars*”. In Nederland zingt men als gevolg daarvan in toenemende mate Opwekkingsliederen. Dit is niet alleen het geval in evangelische gemeenten en tijdens praiseconcerten, maar ook in de gevestigde kerken tijdens de erediensten. In deze “*worship wars*” lijkt het of het praiselied langzaam maar zeker aan de winnende hand is.

Opmerkelijk zijn in deze context dan ook de uitspraken van Stuart Murray, die spreekt vanuit de Engelse context, en Eddie Gibbs, die spreekt vanuit de Amerikaanse context:

*“These Christians (die gevochten hebben om meer praiselieder te zingen HB) have been shocked to discover their teenage children are often as bored and uninspired by their preferred style of worship as they were by an older style. Some are abandoning churches where “new” expressions of worship have stagnated, multiple participation has reverted to front-led performance, spiritual gifts have atrophied and extended monotone and monochrome singing sessions are all that remain. Others have returned to inherited churches, newly appreciative of liturgical resources and rhythms against which their parents reacted so strongly.”*²²⁹

*“I (Eddie Gibbs HB) have questioned a number of boomers who have left conservative evangelical churches (Baptist, Pentecostal and independent charismatic) to attend liturgical churches and have asked them why they made the switch. They informed me that they were tired of celebrity-based religion, built around the personality and communication gifts of one pastor, and had gone in search of a church where God is the center of attention. For them the centrality of the table in the place of the pulpit was of special significance. They also find Christian symbols and rituals deeply meaningful, providing refreshing and evocative means of communication. They react to the deadening and, in some traditions, deafening wordiness of much of contemporary evangelicalism.”*²³⁰

Een volgende generatie die in een postmoderne wereld opgroeit, zoekt naar meer verdieping en ervaart dat de eredienst, zoals deze in veel gemeenten wordt opgezet, dit niet kan bieden. In het Verenigd Koninkrijk is dat zichtbaar in de “*alt.worship*” (“*alternative worship*”, HB) beweging, die een voorloper is van de “*emerging church*”.

“*Alt.worship*” is opgevat als een aanzet om drie elementen van de “*worship*” te combineren: mysterie, gastvrijheid en participatie. Mysterie wil zeggen dat men de geheimenissen in het geloof en de grootheid van God wil ervaren. Door gastvrijheid laat men aan buitenstaanders zien wat het betekent om God te aanbidden. Participatie wil zeggen dat de gemeente als geheel God aanbidt. In deze beweging is er juist op deze wijze een diep verlangen om het geloof te integreren in de hedendaagse cultuur. Zo ontstaat er een authentieke gemeenschap van mensen die God aanbidt.

Er ligt een diepe missionaire drijfveer aan ten grondslag om jongvolwassenen aan te spreken die teleurgesteld zijn in de huidige kerkelijke structuren. Men wil de postmoderniteit niet uit de weg gaan, maar formuleert een theologische interpretatie van de eredienst.²³¹ Naast het Verenigd Koninkrijk is dat in de Verenigde Staten op dezelfde wijze zichtbaar. David Fitch benadrukt dat de eredienst zich met name op twee vlakken heeft ontwikkeld. Deze tweedeling is ook terug te vinden bij Robert Webber, die tot zijn overlijden dit jaar, leiding gaf aan het Institute for Worship Studies.²³²

²²⁸ Stuart Murray, *Changing missions*, p 101

²²⁹ a.w., p 101

²³⁰ Eddie Gibbs, *Church next*, p 155

²³¹ Stuart Murray, *Changing missions*, p 103

²³² Robert Webber, *Ancient future faith*, p 99. Webber spreekt over de noodzaak van een “*theology of worship*”. Door de Verlichting is de eredienst en de aanbedding van God met name een zaak van de ratio geworden. De aanbedding via het intellect werd uitgedaagd door het revivalisme, die in Engeland ontstond onder invloed van John en Charles Wesley en in de Verenigde Staten door George Whitefield. Deze vorm van aanbedding was meer intuïtief en op de emotie gericht. De ene vorm richtte zich op het verstand, de andere meer op het hart. Deze tweedeling is volgens Webber nog steeds aanwezig in de eenentwintigste eeuw.

Ten eerste zegt Fitch dat de “emerging church” zich afzet tegen vormen van modernisme die zichtbaar zijn in de erediensten. In de traditionele eredienst staat de prediking centraal.²³³ Een preek is sterk cognitief van aard. Fitch zegt dat we de preek met name gebruiken, omdat we waarheden opvatten als redelijk, in woordelijke vorm of als proposities.²³⁴ Door het opkomende postmodernisme vraagt men zich af of waarheden alleen door de rede (en woorden) tot ons komen.

Ten tweede ontwikkelt de eredienst zich de laatste twee decennia naar een charismatisch evangelische “*feel-good pep Rally*”, zoals Fitch het aanduidt.²³⁵ Het doel van de eredienst is de mogelijkheid tot zelfexpressie van de bezoekers. De nadruk van het “ik” komt tot uitdrukking in de woordkeus van de liederen die gezongen worden.

*“For starters, too many of our lyrics are embarrassingly personalistic, all about Jesus and me. Just listen to the lyrics at your next worship service, and you’ll hear all about how Jesus forgives me, embraces me, makes me feel his presence, strengthens me, forgives me, holds me close, touches me, revives me, et cetera.”*²³⁶

Op deze manier krijgen de bezoekers een goed gevoel en ervaren intimiteit met God. De “emerging church” zoekt naar een holistische vorm van eredienst en aanbidding.²³⁷ Dan Kimball zegt daarover:

*“We are now moving toward a much more multisensory approach comprised of many dimensions and expressions of worship. We now see art being brought into worship, the use of visuals, the practice of ancient disciplines, the design of the gathering more participatory than passive spectator. Instead of the pulpit and sermon being the central focus through a variety of creative worship expressions. True, every preacher says that Jesus is the center of their preaching! What I mean here is that teaching and learning in the emerging church happen in various ways; it’s no longer one person standing on a stage preaching to anyone else.”*²³⁸

Ten eerste, Kimball spreekt over “worship” als een levensstijl die de hele mens doortrekt. Het is niet beperkt tot de samenkomsten op zondag. Samenkomen als geloofsgemeenschap is één van de vormen om God te aanbidden. David Fitch spreekt over “*immersive worship*”. De eredienst vormt de deelnemers naar Gods realiteit, omdat men doordrenkt wordt van Hem rond wie men samenkomt.²³⁹ Mensen worden in de eredienst gevormd tot discipelen van Jezus.

*“Such worship cannot, ... pursue “experience” as an end in itself because we cannot assume a truthful experience without first being shaped by God in worship.”*²⁴⁰

Ten tweede, de nadruk binnen de eredienst is op God gericht. Dit lijkt voor de hand te liggen. Het is echter een reactie tegen de “ik” gerichtheid in veel evangelische erediensten. Liturgische vormen en liederen in de “emerging church” zoeken vormen om te verwoorden wie God is. De “emerging culture” wil God aanbidden als de Schepper van hemel en aarde. Hij die alles in handen heeft, krijgt alle eer. Hij is Degene die oog heeft voor elk mens. Praktisch is deze benadering zichtbaar door de plaatsing in de samenkomststruimte van de mensen die de muzikale begeleiding verzorgen. Vaak staan deze mensen in een evangelicale gemeente op een podium en geeft een zangleider aanwijzingen. In “*Graceland*”, de geloofsgemeenschap waar Dan Kimball voorganger is, staan de muzikanten achter in de zaal, zodat de aandacht niet is gericht op de muziek, maar op het kruis dat voor in de zaal staat.²⁴¹

“Traditional worship seems to be hanging on to modernity while contemporary worship has capitulated to pop culture. In either case the debate continues to rage about style with little concern for a biblical theology of worship.” En om dat laatste is het Webber te doen.

²³³ David Fitch, *The great giveaway*, p 97

²³⁴ a.w., p 99

²³⁵ a.w., p 112

²³⁶ Brian D. McLaren en Tony Campolo, *Adventures in missing the point*, p 204

²³⁷ Dan Kimball, *The emerging church*, p 185

²³⁸ Dan Kimball, *Emerging worship*, p 5

²³⁹ David Fitch, *The great giveaway*, p 105

²⁴⁰ a.w., p 111

²⁴¹ Dan Kimball, *The emerging church*, p 158

Ten derde zoekt men naar vormen waarbij alle zintuigen van de bezoekers geactiveerd worden. De eredienst is een geloofservaring.

“Emerging post-Christian generations ... long to experience a transcendent God during a worship gathering rather than simply learn about him.”²⁴²

Het gebruik van videobeelden, kaarsen, zichtbare liturgische vormen ondersteunen dit verlangen. Veel “emerging churches” zijn eclectisch bij het gebruiken van vormen vanuit het heden en verleden. Scott Bader-Saye laat zien dat de “emerging church” het dualisme tussen traditie en eigentijdsheid wil overbruggen.

“Embodying the kingdom of heaven in postmodern culture will require a boundary-breaking eclecticism, retrieving ancient practice as well as embracing every day epiphanies.”²⁴³

Hedendaagse muziek kan samengaan met de spiritualiteit van Theresa van Avila en Henri Nouwen.²⁴⁴ Volgens Leonard Sweet voelen postmoderne mensen hun weg door het leven.²⁴⁵ Een “multi sensory” ervaring in de eredienst sluit daar op aan.

Ten vierde is er een verschuiving gaande die het avondmaal en de woordverkondiging naast elkaar plaatst. In de Rooms Katholieke kerk wordt de Eucharistie tijdens elke dienst gevierd. In de meeste protestantse en evangelische gemeenten is dat eenmaal per maand of eenmaal per kwartaal. Binnen de “emerging church” wordt in sommige geloofsgemeenschappen de frequentie van het avondmaal verhoogd.²⁴⁶ Het avondmaal is aan de ene kant een dank aan dat wat Jezus heeft gedaan in het verleden en Zijn terugkomst in de toekomst.²⁴⁷ Daarnaast is Jezus actief aanwezig als Redder en Genezer door de Heilige Geest.²⁴⁸ Het avondmaal is een beleven van deze aanwezigheid van Jezus als soteriologische gebeurtenis.²⁴⁹ Er is aandacht voor Gods mysterie in het heilshandelen. De vierende gemeenschap is de continuerende aanwezigheid van de incarnatie van Jezus op aarde.²⁵⁰ Zij viert Gods evangelie in de gemeenschap.

Ten vijfde is er een toenemende aandacht voor symboliek en liturgie. In het modernisme wordt geloofsbeleving verwoord in conceptuele taal, die sterk cognitief georiënteerd is.²⁵¹ Volgens Webber is het gebruik van symbolische taal voor veel evangelicalen en protestanten onbekend. Omdat we in een nieuw communicatie tijdperk leven, komt er ruimte voor symbolische taal. Informatie wordt volgens Webber niet alleen in woorden, logica en bewijzen verwoord. Symbolisch taalgebruik komt doorgaans terug in liturgische vormen, zoals het vieren van het kerkelijk jaar en een liturgische opbouw van een eredienst. Een liturgie legt een verbinding met de kerk van alle eeuwen.²⁵² Daardoor wordt de focus van de aandacht verlegd van de bezoeker naar de beleving die over de grens van de gemeenschap reikt. Sommige groepen gaan daarin nog verder en noemen zich monastiek en delen dagen in volgens een vaste monastieke traditie.²⁵³ De dagelijkse gebeden, lezingen en vasten verbinden de geloofsgemeenschap aan God en aan elkaar. De basis is een bestaande monastieke regel of het gebruik van een eigen “regel”. Een voorbeeld is “*Missio Dei*” in

---

²⁴² a.w., p 121

²⁴³ Scott Bader-Saye, *Improvising church: an introduction to the emerging church conversation*, p 19. De term “ancient-future” van Robert Webber wijst op het zowel achterom als vooruit kijken.

²⁴⁴ Eddie Gibbs en Ryan Bolger, *Emerging churches*, p 222-223

²⁴⁵ Leonard Sweet, *Postmodern Pilgrims*, p 43. In “Post-modern pilgrims” zegt Leonard Sweet dat postmodernen een EPIC karakter hebben. EPIC staat voor: Experiential, Participatory, Image-driven en Connected. Deze vier elementen sluiten aan bij Kimball’s citaat. De eredienst is niet een passief gegeven, de deelnemers mogen daadwerkelijk ervaren en deelnemen. Postmodernen houden van plaatjes. Een eredienst doet niet alleen een beroep op de ratio, maar op holistische wijze op de gehele mens en alle zintuigen. Het gaat niet om “ik” loof God, maar “wij” als geloofsgemeenschap loven God.

²⁴⁶ Robert Webber, *Ancient future faith*, p 110 en David Fitch, *The great giveaway*, p 119

²⁴⁷ Robert Webber, *Ancient future faith*, p 132

²⁴⁸ Robert Webber, *Ancient future faith*, p 110 en David Fitch, *The great giveaway*, p 119

²⁴⁹ Zie ook Peter Rollins, *How (not) to speak of God*, p 55

²⁵⁰ Robert Webber, *Ancient future faith*, p 132

²⁵¹ a.w., p 100

²⁵² David Fitch, *The great giveaway*, p 107

²⁵³ Eddie Gibbs en Ryan Bolger, *Emerging churches*, p 227

Minneapolis, Verenigde Staten.²⁵⁴ De geloofsgemeenschap structureert het geloofsleven via een “rule of faith”.²⁵⁵ Een ander voorbeeld is “The church of the Apostles” in Seattle, ook Verenigde Staten.²⁵⁶

5.3 Een leider cultiveert

Door het postmodernisme is de visie op leiderschap binnen de “emerging church” sterk veranderd. Het CEO model dat veel megakerken voorstaan, wordt gewantrouwd en doorgaans afgewezen.²⁵⁷ Veel hedendaagse voorgangers nemen een dergelijk model van een megakerk over. Echter de kerk waarin ze werkzaam zijn ontvangt aanmerkelijk minder bezoekers op zondag dan de megakerk die als voorbeeld dient. De benadering van het leiderschap in de “emerging church” heeft alles te maken met de weerstand die er binnen het postmodernisme is tegen autoriteit.²⁵⁸ Leiderschap als CEO-model staat gelijk aan controle en machtsuitoefening. Literatuur die gewijd is aan leiderschap benadrukt in eerste instantie doorgaans een afkeer van managende leiders. Dan Kimball is daar een voorbeeld van:

“Most of those raised outside the church view Christian leaders as power-seeking, finger-pointing, female oppressing figures from an organized religion.”²⁵⁹

De visie op leiderschap binnen de “emerging church” stapt af van het hiërarchische CEO model. Leiderschap binnen de “emerging church” is “flattened”.²⁶⁰ Leiderschap moet een plaats krijgen in een cultuur die steeds minder hiërarchisch is. Volgens Sally Morgenthaler bevordert de mogelijkheid om iets te betekenen in de maatschappij deze tendens. Via de media of het internet kan iedereen zijn zegje doen. Ze pleit dan ook voor collectief leiderschap dat zichtbaar is in bijvoorbeeld zelfsturende teams.²⁶¹

Leiderschap binnen de “emerging church” vertoont vergelijkbare tendensen. Voor Dan Kimball is een leider een geestelijke gids die naast mensen staat. Leiders binnen de “emerging church” ontdekken dat de postmoderne generatie zoekt naar geestelijke leiders die hen wijzen op God.²⁶² Leiders faciliteren de geestelijke ontwikkeling van hen die aan hun zorg zijn toevertrouwd.²⁶³

“Leadership is incarnational and facilitates human growth towards the image of God. Leadership is an incarnational and ontological necessity.”²⁶⁴

Voor postmoderne mensen is een leider een herder.²⁶⁵ Leiders worden meer en meer een onderdeel van het gewone leven, ze staan naast mensen in de beslommeringen van elk moment. Leiderschap vindt plaats tussen de mensen en niet van boven af.²⁶⁶ Leiders zoeken naar het aangaan van diepgaande relaties. David Fitch noemt dit dienend leiderschap. Hij zegt:

“Servant pastorship in a local church should be collegial, positioned in relation to a body of believers, and affirmed within a community.”²⁶⁷

---

²⁵⁴ <http://www.missio-dei.com/>

²⁵⁵ <http://www.missio-dei.com/rule/>

²⁵⁶ <http://www.apostleschurch.org>

²⁵⁷ Jason Clark, Via media, p 106

²⁵⁸ Sally Morgenthaler in “An emergent manifesto of hope”, Doug Pagitt en Tony Jones (ed.), p 176. Dan Kimball, The emerging church, p 44. Robert Webber, The younger evangelicals, p 149

²⁵⁹ Dan Kimball, The emerging church, p 228. Zie ook David Fitch, The great giveaway, p 73 vv

²⁶⁰ Dit geldt niet alleen voor de “emerging church”. Ook binnen bedrijven en organisatie is deze tendens zichtbaar. Sally Morgenthaler in “An emergent manifesto of hope”, Doug Pagitt en Tony Jones (ed.), p176. Carl Rascke, The next reformation, p 146

²⁶¹ Sally Morgenthaler in “An emergent manifesto of hope”, Doug Pagitt en Tony Jones (ed.), p 178-180

²⁶² Dan Kimball noemt een aantal voorbeelden die dit wijzen op God onderstrepen (The emerging church, p 234-237

²⁶³ Jason Clark, Via media, p 106

²⁶⁴ a.w., p 109

²⁶⁵ Dan Kimball, The emerging church, p 232

²⁶⁶ zie ook Len Hjalmanson, Leading from the margins - Part 1: Learning poetry in a prose flattened world, <http://www.allelon.org/articles/article.cfm?id=239>

²⁶⁷ David Fitch, The great giveaway, p 88

Leiderschap is verbonden met de authenticiteit en het karakter van de leider ten opzichte van de geloofsgemeenschap. Mensen moeten zich kunnen identificeren met de leider. Volgens Brian McLaren dienen leiders eerst naar hun eigen persoonlijkheid te kijken en dan pas naar de taken die ze oppakken.²⁶⁸

Leiders creëren een omgeving waarin mensen uit de geloofsgemeenschap kunnen groeien in geloof en vaardigheden. Zulke “environmentalists”

“... help to create and shape cultures of trust that respond and adapt creatively to their location and what God is doing there.”²⁶⁹

In discussies binnen de “emerging church” lijkt het er soms op dat de democratische wijze van leidinggeven uiteindelijk niets oplevert. Langzamerhand komt men tot de ontdekking dat sturend leiderschap wel degelijk nodig is binnen een geloofsgemeenschap. Men keert zich af van autocratisch leiderschap. Maar zoekt wel naar vormen waarbij de leider een katalysator is in het groeiproces van individuen binnen een geloofsgemeenschap.²⁷⁰

“Transformational leadership enables the intentional formation of communities, moves beyond the paralysis and pathology of leadership disdain, but also avoids the imperialistic use of people to achieve a hierarchical leader’s goals.”²⁷¹

Deze aanpak stelt de geloofsgemeenschap voorop die groeit in karakter en geloof. Leiderschap creëert en cultiveert de omgeving. Roxburgh vergelijkt het met de opvoeding van kinderen. In de opvoeding helpen de ouders hun kinderen zodat ze tot hun recht komen in alle opzichten. Ze helpen hen in hun groei naar volwassenheid.²⁷² Op dezelfde wijze functioneert leiderschap in een “emerging” geloofsgemeenschap. De leider faciliteert de mogelijkheden om als gelovige te gedijen in een geloofsgemeenschap, zodat het geheel tot haar recht komt. Dat kan alleen als de geloofsgemeenschap authentieke relaties aangaat met elkaar. De leider van de gemeenschap is degene die dit proces stuurt en aanstuurt. Tim Keel concludeert dat het:

“... doesn’t mean that all of the organisational needs are lost in favor of a purely organic expression. Leaders who understand themselves as environmentalists must maintain a healthy regard for the operational aspects that give expression to the corporate identity and common expressions of life that flow from this identity.”²⁷³

Zonder dat organisatie aspecten worden genegeerd, zien we binnen de “emerging church” een verschuiving plaatsvinden in leiderschapsbenadering. Leiderschap wordt niet-hiërarchisch benaderd. Daarnaast schept de leider een omgeving waar de geloofsgemeenschap binnen een gekozen identiteit het geloof kan vieren met God en elkaar.

---

²⁶⁸ Brian McLaren, Church on the other side, p 112 vv. Zie ook David Fitch, The great giveaway, p 81-86. Fitch benadrukt de noodzaak van aandacht voor het karakter van een leider binnen de geloofsgemeenschap.

²⁶⁹ Tim Keel, Intuitive leadership, p 202

²⁷⁰ Jason Clark, Via media, p 112

²⁷¹ a.w., p 113

²⁷² Alan Roxburgh en Fred Romanuk, The missional leader - equipping your church to reach a changing world, p 5

²⁷³ Tim Keel, Intuitive leadership, p 202

6 De missionaire stroom

6.1 Een missionair collectief

Missionair-zijn heeft een collectief karakter. De nadruk ligt niet op het individu, maar op de gezonden gemeenschap in de wereld. In de gemeenschap is sprake van een missionaire spiritualiteit.²⁷⁴ Missionair denken is bepalend voor de geloofsgemeenschap in haar wezen en handelen. Geloof heeft niet alleen cognitieve kennis als uitgangspunt. Het gaat om christen-zijn in denken, woorden én daden. Michael Riddell spreekt van een missionaire spiritualiteit:

“What is needed is the forging of a new and vibrant spiritualiteit which is adequate to the call to mission ... It will be a missionary spirituality ... it will need to be earthed, conversant with human suffering, attainable within the complexities of life, holistic, creative, communal and contextual.”²⁷⁵

De geloofsgemeenschap wil open in de samenleving staan. Buitenstaanders zijn vrij om binnen te komen om aan de geloofsgemeenschap deel te nemen. In de “emerging church” hebben mensen tot doel als geloofsgemeenschap incarnationeel te zijn. Jezus paste zich tijdens Zijn leven op aarde aan aan de mensheid om de boodschap van het evangelie te verkondigen. Zo moet de geloofsgemeenschap culturele vormen gebruiken om het evangelie te laten landen in een postmoderne wereld. Met Leslie Newbigin zegt de “emerging church” dat er geen puur evangelie is dat los van een cultureel kader verkrijgbaar is.²⁷⁶ Dat betekent dat de kerk naar de wereld moet gaan. Robert Webber citeert Rodney Stark die spreekt over sociale netwerken in de eerste eeuw. Deze netwerken zorgden voor een succesvolle verspreiding van het evangelie. Webber concludeert:

“Social networking in a post-Christian world will primarily happen where people eat together in homes of Christians and in neighbourhood communities where faith is shared.”²⁷⁷

In de paragrafen van dit hoofdstuk wordt dit missionaire elan van de “emerging church” verder uitgewerkt.

6.2 Scheiding tussen sacraal en profane wereld

Door de tijd chronologisch op te delen als premodernistisch, modernistisch en postmodernistisch, zien wij in deze tijdvakken verschillende benaderingswijzen van de wereld buiten de kerk. In het verleden is er in de “modernistische” evangelicale wereld vaak sprake geweest van een dualisme tussen dat wat binnen de invloedssfeer van de kerk lag en dat wat daar buiten hoorde. Er was dan sprake van een sacrale wereld binnen de kerkmuren en van secularisatie buiten de kerkmuren. Met secularisatie wordt dat gebied aangeduid waar Gods invloed niet aanwezig is en was. Gibbs en Bolger verklaren dat in het premodernistisch tijdvak elk deel van de maatschappij doortrokken was met de aanwezigheid van God. Leunend op John Milbank zeggen Gibbs en Bolger dat door de ideeën van William van Ockham en John Duns Scotus een scheiding ontstond tussen kerk en wereld. Via en na René Descartes werd deze lijn verder doorgetrokken.²⁷⁸ Binnen de postmoderne “emerging church” wil men deze tweedeling afbreken. Er wordt gesproken over een

*“tearing down of the sacred/secular divide”.*²⁷⁹

In de wereld van de “emerging church” bestaat er geen afgezonderde cultuur waar Gods invloed niet merkbaar is. Elk modernistisch dualisme is te overwinnen. Steve Collins van Grace in Londen zegt:

²⁷⁴ Jason Clark, Via Media, 2006

²⁷⁵ Michael Riddell, Threshold of the future, p 131

²⁷⁶ Leslie Newbigin, The gospel in a pluralist society, p 144

²⁷⁷ Robert Webber, Ancient-future evangelism, p 58

²⁷⁸ Eddie Gibbs en Ryan Bolger, Emerging churches, p 66, noot 1

²⁷⁹ a.w., p 66

“Secular space is as a bubble in the surrounding water. It is a place where God has been excluded. I don’t believe in “secular”. It shouldn’t exist.”²⁸⁰

De “emerging church” wil incarnationeel bezig zijn in de huidige cultuur.²⁸¹ Doel van de “emerging church” is volgens Gibbs en Bolger te komen tot *“transforming secular space”*.²⁸² Het geloof krijgt handen en voeten in de omringende wereld, de wereld tracht men te beïnvloeden. Invloeden van de omringende cultuur zijn omgekeerd in de geloofsgemeenschap of de kerk zichtbaar. Deelnemers aan de geloofsgemeenschappen nemen cultuuruitingen mee naar de eredienst.²⁸³ Steve Taylor spreekt van *“remixing gospel and culture”*. Beide termen liggen volgens hem aan de basis van de “emerging church”.²⁸⁴ Binnen de geloofsgemeenschap worden culturele vormen gebruikt, die vervolgens vanuit een christelijk oogpunt een nieuwe dimensie krijgen. Dat is niet zo vreemd, want de cultuur heeft in de kerkgeschiedenis vormen en structuren van de kerk beïnvloed.²⁸⁵ Net zoals Jezus en de bijbelschrijvers uit het Nieuwe Testament de cultuur serieus nemen, zo wil de “emerging church” dat ook. Daar blijft het niet bij. Taylor zegt dat...

“... the church needs to DJ distinctly, to take the way society says people should behave, the household codes of our culture, and remix them, humming, changing, subverting, recombining, reinterpreting them. Peter (de apostel, HB) doesn’t simply grab what he needs from the culture to make his words relevant. He samples from the gospel and adds his own Christian bass beat.”²⁸⁶

De “emerging church” wil zoutend zout zijn in de samenleving (Matt5:13).

6.3 Missionaire spiritualiteit in gemeenschap

In de “emerging church” wereld is evangelisatie een weinig voorkomende term. De “emerging church” is “missional” of missionair, een term die verder reikt dan evangelisatie.²⁸⁷

“The word “missional” is not just evangelism, ... It is much broader and much more kingdom focused than just the proclamation of the gospel through words.”²⁸⁸

Het is een term die meer wijst op het collectief van de geloofsgemeenschap, dan op het getuigen van het geloof van het individu. Missionair-zijn duidt op het gezonden zijn van de gemeenschap. In paragraaf 2.2.1 werd deze definitie gegeven van de “emerging church”:

“Emerging churches are missional communities arising from within postmodern culture and consisting of followers of Jesus who are seeking to be faithful in their place and time.”²⁸⁹

Een “emerging church” wil in de maatschappij, in de cultuur van betekenis zijn als missionaire gemeenschap.²⁹⁰ Voor Webber is het hervinden van de missionaire dimensie van de kerk in deze cultuur van cruciaal belang.²⁹¹

---

²⁸⁰ Steve Collins geciteerd in Eddie Gibbs en Ryan Bolger, *Emerging churches*, p 67

²⁸¹ Voor een behandeling van “incarnational missions”, zie “The shaping of things to come” van Michael Frost en Alan Hirsch, p 33 vv. De incarnationele benadering duidt op de “... inspiration and motivation from that unique act whereby God entered into our world and into the human condition in the person of Jesus Christ.” (p 35).

²⁸² Eddie Gibbs en Ryan Bolger, *Emerging churches*, p 65 vv

²⁸³ a.w., p 76. Een voorbeeld van de invloed van de cultuur op de geloofsgemeenschap wordt toegelicht door Steve Taylor in “The out of bounds church”, p 137. Hij legt uit dat binnen de geloofsgemeenschap waar hij deel van uit maakt, men aandacht geeft aan de spiritualiteit van de musicus Moby. Taylor legt uit dat een interviewer tijdens een radioprogramma deze aandacht binnen een geloofsgemeenschap niet kan plaatsen. Taylor verklaart deze aandacht door: “... we were working out a way of thinking about church that involves sampling from the culture to create new understandings of God” (p 137).

²⁸⁴ Steve Taylor, *The out of bounds church*, p 138

²⁸⁵ Ryan Bolger in “The emerging manifesto”, Doug Pagitt en Tony Jones, p 132

²⁸⁶ Steve Taylor, *The out of bounds church*, p 144

²⁸⁷ De “emerging church” leunt sterk op de ideeën uit “Missional church” van Darrell L. Guder.

²⁸⁸ Dan Kimball in *Listening to the beliefs of the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 103

²⁸⁹ Eddie Gibbs en Ryan Bolger, *Emerging Churches*, p 28

De grondslag voor een missionaire gemeenschap vindt men in de nadruk op het koninkrijk van God, de Missio Dei, de incarnatie van Jezus en een missionaire gemeenschap. Elk van deze onderwerpen behandel ik kort.

Koninkrijk van God

Doel van missionair gemeente-zijn, is grotendeels gericht op het meebouwen aan het koninkrijk van God. Doel is “*kingdom living*” van de gemeenschap. Volgens McLaren doortrekt het koninkrijk van God elke levenssfeer.²⁹² Mensen kunnen als burgers van Gods koninkrijk een levensveranderende betekenis hebben voor de wereld om hen heen. Niet alleen binnen de geloofsgemeenschap, maar ook buiten de geloofsgemeenschap is God handelend aanwezig. Binnen de “*emerging church*” ziet men het koninkrijk van God als prioriteit en niet de kerk.²⁹³ De kerk is een zichtbaar teken van het koninkrijk. Het is een middel om het koninkrijk zichtbaar te maken binnen de cultuur. De geloofsgemeenschap moet daarom zowel haar ogen openen voor de aanwezigheid van het koninkrijk van God als voor de cultuur.²⁹⁴ McLaren:

“... the kingdom of God seeks to include all who want to participate in and contribute to its purpose, but it cannot include those who oppose its purpose.”²⁹⁵

Binnen de “*emerging church*” is er een praktische nadruk op de kleine gemeenschap die in buurten en wijken aanwezig is om Jezus’ boodschap handen en voeten te geven. De nadruk ligt op de relatie en daarna op de verkondiging. Dit heeft gevolgen voor kerkelijke structuren. Gibbs en Bolger spreken in deze context van deconstructie van de kerkelijke praktijk. Het koninkrijk van God is een handvat om de kerkelijke structuren aan een deconstructieproces te onderwerpen.

“Emerging churches utilize the kingdom as a tool to deconstruct all aspects of life, including virtually all church practices. They understand that the kingdom gives rise to the church, not the other way around. Forms and structures of church are variable in emerging churches, especially in comparison to new paradigm, purpose driven, and seeker churches, which keep most of the traditional structures intact. ... Utilizing the kingdom of God paradigm as a tool of deconstruction, emerging churches dismantle many forms of church that, although viable at one time, increasingly represent a bygone era.”²⁹⁶

Missio Dei

Er is een sterke hang naar een theocentrische benadering van de missionaire aanpak. Het koninkrijk van God reikt verder dan het handelen van de geloofsgemeenschap. In de “*emerging church*” zoekt men naar aanknopingspunten voor het koninkrijk van God. God gaat aan het koninkrijk vooraf. Dat geldt ook voor de missionaire geloofsgemeenschap. Missionair-zijn heeft haar begin in God. Gods handelen gaat aan elk menselijk handelen vooraf. Will Samson zegt:

“Living out the mission of God has always required wrestling with three questions: Who is God? What is God doing in this context? And how can I be a part of this work of God?”²⁹⁷

---

²⁹⁰ Zie Communality (www.communality.us), Sherry en Geoff Maddock in “An emergent manifesto of hope”, Doug Pagitt en Tony Jones (ed.), p 80 vv. Beide pleiten voor een holistische benadering voor de term behoud (salvation). Behoud wordt door hen verbonden aan de gemeenschap die uitreikt naar mensen die het extra zorg nodig hebben. Het gaat niet om “Jezus en ik”, maar een om een collectieve benadering van redding. “A collective and movemental perspective of salvation nurtures an awareness that the ordinary things of life belong to the kingdom and become the sacramental elements of holy living” (Sherry en Geoff Maddock in “An emergent manifesto of hope”, Doug Pagitt en Tony Jones (ed.), p 83).

²⁹¹ Robert Webber (ed.), Listening to the beliefs of the emerging churches, p 199

²⁹² Brian McLaren, The secret message of Jesus, p 81 vv

²⁹³ Lesslie Newbigin, The gospel in a pluralist society, p 133

²⁹⁴ Ryan Bolger in “The emerging manifesto”, Doug Pagitt en Tony Jones, p 133. Dat betekent dat de cultuur niet gelijkgeschakeld wordt met het koninkrijk van God. Beide zijn separate dimensies die overlappen maar wel gescheiden zijn.

²⁹⁵ Brian McLaren, The secret message of Jesus, p 167

²⁹⁶ Eddie Gibbs en Ryan Bolger, Emerging churches, p 96

²⁹⁷ Will Samson in “The emergent manifesto of hope”, Doug Pagitt en Tony Jones, p 154

Samson zegt dat de evangelicalen vaak bezig zijn geweest met het beantwoorden van de derde vraag. Het antwoord op de eerste en tweede vraag nam men voor lief, terwijl deze vragen essentieel zijn voor het antwoord op de derde vraag. In de “emerging church” zoekt men naar wie God is en wat Hij in deze wereld doet. Ook al zijn mensen afhankelijk van de cultuur, de geschiedenis en de taal om God te beschrijven, toch zoekt de “emerging church” naar God en naar deelname in de missie van God. Missionair-zijn is in de eerste plaats theocentrisch, het gaat om het bouwen van Gods koninkrijk.²⁹⁸ Nadruk ligt op de missie van God, de “*missio Dei*”. Voor God is er geen dualisme tussen sacraal en profaan.²⁹⁹ Gods handelen beperkt zich niet tot de reikwijdte van de geloofsgemeenschap. De geloofsgemeenschap zoekt door deze overtuiging naar wegen om deel te nemen aan het handelen van God in deze wereld. Dat heeft gevolgen voor kerkelijke structuren, zeggen Gibbs en Bolger. Zoals gezegd, ze spreken van deconstructie van bestaande structuren die het zichtbaar maken van het koninkrijk in de weg staan. “Emerging churches” stellen geen model of methode voor om dat doel te bereiken. De context is bepalend hoe dat praktisch zichtbaar wordt gemaakt. Een “emerging church” wil de boodschap van het evangelie concreet maken door actief aanwezig te zijn in de maatschappij.³⁰⁰

De incarnatie van Jezus

Aandacht voor Jezus binnen de “emerging church” is verbonden met het onderwijs dat Hij gaf en het goede nieuws dat Hij belichaamde en verkondigde.³⁰¹ De boodschap van Jezus inaugureerde het koninkrijk van God op aarde. De aandacht voor Jezus heeft alles te maken met de aanwezigheid van de geloofsgemeenschap als getuigenis van dit koninkrijk. Dat sluit naadloos aan bij dat wat eerder werd gezegd.

De missionaire opdracht van de “emerging church” is geworteld in het aardse leven van Jezus.³⁰² Hij verkondigde niet een kerk, maar het koninkrijk en een boodschap van verzoening. Dit wordt in de “emerging church” ervaren als een herontdekking van de Jezus uit de evangeliën. Theologen die van invloed zijn op het denkproces zijn onder andere N.T. Wright, John Howard Yoder en Dallas Willard.³⁰³ Zij stimuleren een proces dat eerder is gestart: de ontdekking dat niet alleen methodes moeten veranderen, maar ook de boodschap. Todd Hunter zegt:

“We got the gospel wrong; we were living in the wrong story. We were telling the story of modernity and Baby Boom aspirations rather than the radical message of the kingdom.”³⁰⁴

Jezus’ leven fungeert als een voorbeeld door Zijn manier van leven: dienstbaarheid vervangt overheersing, vergeving absorbeert vijandigheid en verzoening verbindt. Jezus moedigt Zijn volgelingen aan dit evenzo te doen. Gibbs en Bolger bevestigen dat dienen en gastvrijheid twee belangrijke pijlers zijn in de “emerging church”. Het volgen van Jezus op een praktische wijze is de drijfveer achter dit handelen. Het koninkrijk van God krijgt zo gestalte in het leven van alledag. Het evangelie is volgens Gibbs en Bolger binnen de “emerging church” dan ook geen doel op zich. Het is een middel om het koninkrijk van God te bouwen.

“We try to live in that reality and hope. We don’t dismiss the cross; it is still a central part. But the good news is not that he died but that the kingdom has come.”³⁰⁵

Verschillende “emerging church” leiders zien geloofsgemeenschappen waar volgelingen van Jezus kunnen groeien als een middel om het leven in het koninkrijk praktisch te maken. Dieter Zander zegt:

---

²⁹⁸ Scot McKnight, What is the emerging church?, p 19

²⁹⁹ Ryan Bolger in “The emergent manifesto of hope”, Doug Pagitt en Tony Jones (ed.), p 134

³⁰⁰ Zie voor een aantal voorbeelden deel 5 in Doug Pagitt en Tony Jones (ed.) in “An emergent manifesto of hope”, p 245 vv

³⁰¹ Eddie Gibbs en Ryan Bolger, Emerging churches, p 47

³⁰² a.w., p 48

³⁰³ Voorbeelden van boeken die van invloed zijn: N. T. Wright, Jesus and the victory of God; John Howard Yoder, The politics of Jesus; Dallas Willard, The divine conspiracy.

³⁰⁴ Todd Hunter in Eddie Gibbs en Ryan Bolger, Emerging churches, p 49

³⁰⁵ Eddie Gibbs en Ryan Bolger, Emerging churches, p 54

“This is the work of the rest of my life: to form communities of people that produce apprentices of Jesus who live in the gospel and communicate and draw others in a matter of course to the way they live.”³⁰⁶

Het evangelie bepaalt de levenswijze van een christen in de wereld. Het christen-zijn is niet het vertrouwen op een aantal rationele proposities, maar een wijze van leven. Het is de richtingaanwijzer voor de geloofsgemeenschap. De manier waarop dit praktisch vorm wordt gegeven, is sterk afhankelijk van de context. Gemeentemodellen die onafhankelijk van een context toegepast kunnen worden, stuiten op weerstand binnen de “emerging church”. De incarnatie van Jezus op aarde is een appél om contextueel en incarnationeel kerk te zijn.³⁰⁷ God wordt gezien in Jezus die als mens op deze aarde leefde. Het gaat om “*kingdom living*”, niets meer, niets minder.

6.4 Sociale gerechtigheid

Binnen de “emerging church” zijn sterke drijfveren zichtbaar om verantwoordelijkheid op te nemen om op te komen voor mensen die dat zelf niet kunnen. Het is niet alleen het evangelie, het is ook de zorg voor mensen die van belang is. Binnen de “emerging church” zoekt men naar een holistische benadering.³⁰⁸

De verhouding tussen verkondiging en sociale aandacht werd in het verleden vaak opgevat als een dualisme. Een voorbeeld zijn de reeds genoemde “*Fundamentals*” uit het begin van de vorige eeuw die in de Verenigde Staten onder andere een tegenwicht moesten bieden tegen het “liberale” Social Gospel. Dat had in die tijd tot gevolg dat de aandacht voor maatschappelijke problemen vanuit de evangelicale wereld lange tijd onder druk kwam te staan. Men dacht dat de nadruk op het sociale gezicht van de kerk de verkondiging op spanning zou zetten.

De tweedeling tussen verkondiging en sociale zorg wil de “emerging church” tenietdoen. Men zoekt naar mogelijkheden om onrecht in verschillende vormen aan de kaak te stellen. Dat geldt voor de armen, de verdrukten en ook bijvoorbeeld voor kinderen in de wereld. Een christen kan zich niet terugtrekken uit de maatschappij, maar maakt er met huid en haar deel vanuit en is er verantwoordelijk voor. De kerk vormt een “*counter culture*”.³⁰⁹ De kerk is een profetische gemeenschap die haar stem laat horen in een wereld met onrecht. Ryan Bolger zegt dat Jezus een patriarchaatvrije gemeenschap voor ogen had waarin rijk en arm, mannen en vrouwen, buitenstaanders en deelnemers gelijk worden behandeld.³¹⁰ Binnen de “emerging church” krijgt sociale gerechtigheid mede door de aandacht voor de orthopraxie een nieuwe impuls.

We noemen drie voorbeelden. Ten eerste, in het Verenigd Koninkrijk is dat praktisch zichtbaar door de aandacht voor achterstandswijken van grote industriesteden. Kester Brewin geeft aan deze problematiek aandacht in “*The complex Christ*”. God is aanwezig in de stad.³¹¹ De kerk is niet een steriele omgeving, maar staat met beide benen in de modder en het vuil van de samenleving, in dit geval de achterstandswijk.³¹²

Ten tweede vraagt Brian McLaren aandacht voor postkolonialisme. Hij ziet in het Westen een overdadig zelfvertrouwen.³¹³ De wereld buiten het Westen zoekt naar manieren om in het reine te komen met de koloniale tijd van de vorige eeuwen. McLaren roept op daar als “emerging church” handen en voeten aan te geven.

“This means we are emerging from a postcolonial faith, a post-Western faith - not a faith that wants to forget and deny the many blessings of Christian faith in Western idioms, but a faith that no longer wants to be in denial about the dark sides of our history. We are

³⁰⁶ Dieter Zander in Eddie Gibbs en Ryan Bolger, *Emerging churches*, p 55

³⁰⁷ zie Micheal Frost en Alan Hirsch, *The shaping of things to come*, hoofdstuk 3, p 33 vv

³⁰⁸ David Fitch, *The great getaway*, p 156

³⁰⁹ Ryan Bolger in “*The emerging manifesto*”, Doug Pagitt en Tony Jones, p 132, 134

³¹⁰ a.w., p 132, 135

³¹¹ Kester Brewin, *The complex Christ*, p 103 vv

³¹² a.w., p 135

³¹³ McLaren spreekt van “hyperconfidence”. Brian McLaren in “*The emerging manifesto*”, Doug Pagitt en Tony Jones (ed.), p 148

emerging into a new era of Christian faith as a “living color” global community, from a religion of conquest and control to a faith of collaborative mission and humble service.”³¹⁴

Mabiala Kenzo, die geciteerd wordt door McLaren, ziet in het postmodernisme een stimulans het anderszijn te vieren en een plaats te geven. De openheid over variëteit geeft nieuwe impulsen aan veelkleurigheid. Het biedt daarnaast strategieën om te komen tot

“deconstruction of the concept, the authority, and assumed primacy of the category of ‘the West.’”³¹⁵

Binnen het wereldchristendom zijn we voor alles verzoende broeders en zusters in Christus. Vanuit deze verzoening moeten er stappen worden gezet om de rijkdom die er is in het Westen, vaak in het verleden ten koste van de gekoloniseerde volken verkregen, aan te wenden voor een betere toekomst.

Tot slot vraagt Michael Frost aandacht voor de zorg van de schepping in *“Exiles - living missionally in a post-christian culture”*. Frost zegt dat christenen een beroep moeten doen op organisaties als Greenpeace of WNF om hun ongenoegen te uiten over het misbruik van onze wereld. Hij zegt dat juist christenen op moeten komen voor Gods schepping.

“If we are to develop a genuinely Christian expression of environmentalism, it should arise from an informed, thoughtful, and faithful consideration of environmental concerns from the perspective of the christian faith.”³¹⁶

Redenen voor de beperkte aandacht binnen de evangelicale wereld voor het milieu zijn voor Frost ten eerste onwetendheid over de ernst van de zaak. Ten tweede vanwege de visie dat de mens de aarde moet onderwerpen, waarbij het milieu als een natuurlijke bron van grondstoffen wordt gezien. De laatste reden is een theologische. Vanwege een premillennialistische eschatologie zien grote groepen evangelicalen de toekomst somber in.³¹⁷ Het zal alleen nog maar slechter worden en dan zal Jezus terugkomen op aarde.³¹⁸ Frost roept op de schepping met zorg te omringen, omdat het Gods schepping is. Christenen zijn niet alleen verantwoordelijk, ze zijn ook rentmeester van de schepping. Frost komt niet zozeer met antwoorden, maar geeft voorbeelden hoe iemand in de eigen omgeving bewuster kan omgaan met de schepping om hem haar heen.³¹⁹ Binnen de “emerging church” klinkt steeds luider dit appél.

6.5 Twee missionaire benaderingswijzen

Tot slot is er aandacht voor twee nadrukken die binnen de “emerging church” opgang vinden en een missionair karakter hebben: *“worship evangelism”* en discipelschapsvorming. Ten eerste aandacht is er voor *“worship evangelism”*. Zoals gezegd, veel “emerging” gemeenschappen hebben een open karakter.³²⁰ Er wordt weinig nadruk gelegd op de grenzen van de geloofsgemeenschap. Mensen die niet bij de geloofsgemeenschap horen, kunnen met eigen ogen zien hoe het geloof wordt beleefd.

³¹⁴ McLaren spreekt van “hyperconfidence”. Brian McLaren in “The emerging manifesto”, Doug Pagitt en Tony Jones (ed.), p 149

³¹⁵ Brian McLaren in “The emerging manifesto”, Doug Pagitt en Tony Jones (ed.), p 146

³¹⁶ Michael Frost, *Exiles - living missionally in a post-christian culture*, p 234

³¹⁷ Een goed voorbeeld is de recente “Left Behind” serie geschreven door Tim LaHaye en Jerry Jenkins. In deze boeken wordt de gemeente opgenomen in de hemel. De achterblijvers maken de “grote verdrukking” mee. Er is sprake van oorlog en van natuurgeweld. Een wereldheerser, de Antichrist” staat op en terroriseert de mensheid. De boeken zijn bestsellers geworden. Niet alleen in de Verenigde Staten, maar ook in Nederland zijn ze veel gelezen.

³¹⁸ Michael Frost, *Exiles - living missionally in a post-christian culture*, p 238

³¹⁹ a.w., p 248 vv

³²⁰ Voor een uitgebreide discussie over open gemeenschappen, zie Michael Frost en Alan Hirsch, *Shaping of things to come*, p 47 vv. Zij maken onderscheid tussen “bounded sets” en “centered sets”. Met een “bounded set” wordt een geloofsgemeenschap aangeduid met duidelijke grenzen. Er is duidelijk verwoord wanneer iemand erbij hoort en wanneer niet. Met een “centered set” duiden Frost en Hirsch geloofsgemeenschappen aan die een open grenzen hebben. Mensen worden in de gelegenheid gesteld om op eigen tijd naar de kern van de “centered set” te bewegen. De kern is de grondslag van het evangelie: Jezus Christus. Niet alle “emerging churches” functioneren op deze wijze. Geloofsgemeenschappen met een monastieke regel hebben doorgaans een scherpe grens: de regel die men wel of niet onderschrijft.

Hoe dat gebeurt, verschilt doorgaans met inzichten vanuit de “*seeker sensitive*” benadering, die gepopulariseerd is door Willowcreek Community Church. Het boek “*Worship evangelism*” van Sally Morgenthaler is van grote invloed geweest. Morgenthaler maakt zich sterk voor een onaangepaste eredienst waar niet-christenen kunnen ervaren op welke wijze God aanbeden wordt.

“God must think it’s OK, however, because seekers are encountering God through worship in a way we never dreamed possible. They are observing their believer-friends in a tangible, dynamic, supernatural worship relations with God and saying, “Wow! We want that!”³²¹

In de eredienst wordt Gods waarheid uitgesproken, verkondigd, onderwezen en bezongen. Door de eredienst worden niet-christenen ondergedompeld in de boodschap van Gods reddend handelen.³²² Op deze wijze maken zij kennis met een geloofsgemeenschap die met God leeft en Hem aanbidt.

Ten tweede is er aandacht voor vormend discipelschap.³²³ Bij verschillende schrijvers wordt discipelschap verbonden aan het missionair kerk-zijn. Robert Webber vraagt aandacht voor de vorming van discipelen als mensen christen worden. Hij valt in “*Ancient future evangelism*” terug op de vorming van discipelen van de vroege kerk.³²⁴ Hij merkt op:

“The early Christians who lived in a world very much like our own developed a process to form new Christians into disciples.”³²⁵

Dit vormingsproces wordt onder andere in detail besproken door Hippolytus (ca. 170-235) in “De apostolische traditie”. Webber grijpt op hem terug en roept op om niet-christenen die christen zijn geworden door een zelfde geestelijk vormingsproces te leiden voordat ze worden gedoopt. In het kort zag het proces er als volgt uit:

1. Onderzoek van de nieuwe bekeerling, gevolgd door de rite van welkom.
2. Catechumenaat, gevolgd door de rite van deelname.
3. Heiliging en verlichting, gevolgd door de rite van de doop.
4. Mystagogie, verdere begeleiding van de nieuw gelovige.

Een goed voorbeeld is “*Missio Dei*” in Minneapolis. Men begeleidt nieuwe gelovigen op een vergelijkbare wijze.³²⁶

---

³²¹ Sally Morgenthaler, *Worship evangelism*, p 80

³²² Robert Webber, *Ancient-future evangelism*, p 63 vv

³²³ Andrew Perriman, *Otherways*, p 22

³²⁴ Robert Webber, *Ancient-future evangelism*, p 41 vv

³²⁵ a.w., p 43. Zie ook Robert Webber “*Worship old and new*”, p 176vv voor tekstvoorbeelden.

³²⁶ <http://www.missio-dei.com/rule/>

7 De stroom van theologie in gemeenschap

7.1 Theologie in ontwikkeling

Theologie binnen de “emerging church” is in ontwikkeling. De culturele veranderingen zetten denkers binnen de “emerging church” aan tot nadenken over bestaande theologische overtuigingen.³²⁷ De theologische ontwikkelingen zijn een reactie op zowel het verleden als het heden binnen de “emerging church”.

“We are called to be communities that are cauldrons of theological imagination, not “authorized re-staters” of past ideas. What we have in our communities are not simply people who need to have the gospel applied to their lives, but people who need to know their situation and what the Good News of God means for them.”³²⁸

“Our theology-making is not driven by the human pursuit of knowledge, but instead is our communal response to and reflection upon God’s invitation and pursuit of love.”³²⁹

Deze theologische ontwikkeling binnen de “emerging church” wordt opgevat als een “conversation”. Dit is een hermeneutische en methodische keuze. Ideeën en gedachten over kerk-zijn worden met elkaar gedeeld en ontwikkelen zich.³³⁰ Één van de gevolgen is dat velen de “emerging” theologie ervaren als een fenomeen met “poreuze grenzen”.³³¹ Het is lastig de grote lijnen te ontdekken. Hierin is een invloed van het postmodernisme te ontwaren waarbinnen een grote fragmentatie zichtbaar is. Andrew Perriman onderkent het postmodernisme en de doelstelling van de website “www.opensourcetheology.net”, waarvan Perriman de webmaster is, is

“to assist the development of a transparent, community driven theology for the “emerging church”.”³³²

Velen vragen zich vervolgens af waar de “emerging church” theologisch voor staat. Volgens Webber sluit de “emerging church” niet aan bij verwachtingspatronen. “Emerging” theologen schrijven en denken niet op een klassiek evangelicale en systematisch theologische wijze. De conservatieve evangelicale duidelijkheid die men zoekt, is niet te vinden bij de “emerging church”.³³³ Er is een grote theologische diversiteit. Met een voorbeeld maak ik dit duidelijk. Op de website van Perriman staan in mijn ogen goede theologische artikelen. Daarnaast is er sprake van uitspraken waarvoor sommige mensen in de eerste eeuwen en ook later voor ketter zouden zijn uitgemaakt. Voor Webber komt dat onder andere door het premature karakter van de theologie en het feit dat “emerging church” schrijvers mensen uit de praktijk zijn. Het zijn geen wetenschap bedrijvende theologen.³³⁴ Het gesprek is gaande en vaste lijnen zijn nog niet zichtbaar. Niet alleen het premature karakter is daarvan de oorzaak, maar ook de theologische paradigmawisseling is daar debet aan onder invloed van de postmoderniteit. Drie voorbeelden daarvan maken dit duidelijk. Ten eerste, Brian McLaren ziet zichzelf bijvoorbeeld als “postcritical”.³³⁵ Hij zoekt in “*Generous orthodoxy*” naar het goede in verschillende tradities van nu en uit de kerkgeschiedenis. Deze integratie van verschillende stromingen levert een kleurrijk theologisch palet op. Ten tweede, Karen Ward zoekt de basis van haar theologie niet zozeer in een cognitieve moderne basis. Zij zoekt de antwoorden ten behoeve van de gemeenschap in de liefde van God.³³⁶ Ten derde, Dan Kimball

³²⁷ Dan Kimball in *Listening to the beliefs in the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 94

³²⁸ Doug Pagitt in *Listening to the beliefs in the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 127

³²⁹ Karen Ward in *Listening to the beliefs in the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 163

³³⁰ Brian McLaren, *Generous orthodoxy*, p 18. Zie ook Andrew Perriman, *Otherways*, p 23

³³¹ Robert Webber (ed.), *Listening to the beliefs of the emerging church*, p 195

³³² Andrew Perriman, *Otherways*, p 14

³³³ Zie als reactie daarop Mark Driscoll in *Listening to the beliefs in the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 21-35

³³⁴ Wordt theologie niet op de werkvloer gevormd? Dat is een vraag die Webber niet beantwoordt. Hij reageert vanuit een academische context.

³³⁵ Brian McLaren, *Generous orthodoxy*, p 22

³³⁶ Karen Ward in *Listening to the beliefs of the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 163

sluit aan bij klassiek evangelicaal denken met nadruk op het gebruik van de Bijbel en het fundament van een belijdenis.³³⁷ Het zijn drie geheel verschillende theologische benaderingen.

Welke algemene kenmerken zijn binnen de “emerging” theologie te ontwaren? Ten eerste is er sprake van een grote theologische diversiteit. Dat bleek al uit de eerdere opmerkingen. Het is echter de vraag of er een gesloten en vast theologisch denkkader in de toekomst voort zal komen vanuit de “emerging church”. Er is meer openheid voor het mysterie, dan voor een logisch en rationalistisch theologisch systeem. Volgens Scott Bader-Saye is het doel van de “emerging church” om te komen tot een theologie die verder reikt dan een cognitieve propositionele benadering. Andrew Perriman is zo iemand die zich verzet tegen, wat hij noemt, moderne theologische verdraaiingen. Hij verklaart dat een theologie van de “emerging church” postmodern van karakter moet zijn. Onder invloed van het postmodernisme is er sprake van diversiteit, pluriformiteit en openheid voor verschillende theologische richtingen en tradities. Perriman voegt er wel aan toe dat het postmodernisme niet slaafs gevolgd moet worden.

Ten tweede komt de theologie voort uit de praktijk. Het is toegepaste theologie van de kerkelijke werkvloer. “Emerging” theologie is contextuele theologie. “Emerging” theologen zoeken steeds naar een verbinding tussen praktijk of cultuur en theologie.

“... theology must be contextual, particular, Spirit-led, a song and a dance with culture, participatory.”³³⁸

Theologie moet geïntegreerd worden in de goddelijke missie voor de wereld. De nieuwe postmoderne culturele situatie roept om een cultureel relevante en missionaire theologie.

“As a church we use four words to describe our mission and vision. We say that we are asking God to transform us into a “worshipping - community - of - missional - theologians.”³³⁹

Ten derde is de theologie continu aan het hervormen of reformeren. Er is geen vaststaande of finale theologie. Ze is in beweging. Elke theologische uitspraak roept om een reactie en kan leiden tot het opnieuw doordenken van uitgangspunten.³⁴⁰

In de volgende paragrafen behandel ik twee andere kenmerken: de hermeneutiek van de gemeenschap en de narratieve benadering van de theologie. Deze twee onderwerpen krijgen een uitgebreide behandeling, omdat ze ruim aandacht krijgen binnen de “emerging church”.

7.2 Hermeneutiek van de gemeenschap

Theologie binnen de “emerging church” is theologie in en van de gemeenschap.³⁴¹ Het is theologie van een “*sacramental community*”.³⁴² Niet alleen op het bovengemeentelijk niveau, maar ook in de geloofsgemeenschap van verschillende “emerging churches” functioneert overleg als een dialoog.³⁴³ De theologische ontwikkeling is een creatief en organisch proces.³⁴⁴ Gemeenschappen zijn “*theology-generating communities*” waar nieuwe ideeën en gedachten worden getoetst in de context van de geloofsgemeenschap.³⁴⁵ Theologie evolueert zich door een voortgaande dialoog. Binnen de “emerging church” is Walter Brueggemanns: “*Texts under negotiation - The bible and postmodern imagination*” populair. Brueggemann sluit aan bij Wittgenstein en Lindbeck:

³³⁷ Dan Kimball in *Listening to the beliefs of the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 83-105

³³⁸ Robert Webber (ed.), *Listening to the beliefs of the emerging church*, p 198

³³⁹ Dan Kimball in *Listening to the beliefs of the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 103

³⁴⁰ Een aanzet daarvoor geeft Roger E. Olsen in *Reformed and always reforming - the postconservative approach to evangelical theology*.

³⁴¹ Doug Pagitt in *Listening to the beliefs of the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 163

³⁴² Nancey Murphy en Brad Kallenberg in Kevin Vanhoozer, *Postmodern theology*, p 37

³⁴³ zie ook de paragrafen 3.2.3. en 3.2.4.

³⁴⁴ Ray S. Anderson, *An emergent theology for emerging churches*, p 12

³⁴⁵ Tim Keel, *Intuitive leadership*, p 163

“Reality, so far as our social conversation is concerned, is no longer a fixed arrangement inhospitable to theological categories, but is an ongoing, creative, constitutive task in which imagination of a quite specific kind has a crucial role to play.”³⁴⁶

Een basis voor deze benadering zoeken Grenz en Franke in het tot standkomen van de Bijbel als verzameling van boeken. De bijbeltekst is de neerslag van een geloofsgemeenschap die vooraf ging aan het tot standkomen.³⁴⁷

“Therefore, within our little communitas, we seek to pursue all aspects of our life together in ways that reflect and honor Trinitarian communitas and our imago Dei. This includes theology together.”³⁴⁸

Theologie is praktisch, het raakt het dagelijks leven in de gemeenschap.³⁴⁹ Daarom is de gemeenschap van belang omdat daar iemands theologische overtuigingen geleefd en beleefd worden.³⁵⁰ De “emerging church” zoekt naar theologische waarheid vanuit de gemeenschap.³⁵¹ Theologie is een

“... communal response to and reflection upon God’s invitation and pursuit of love.”³⁵²

De gemeenschap vormt de hermeneutische sleutel voor de toepassing van het evangelie.³⁵³ Alleen zij die in een culturele context functioneren, kunnen in deze context theologische antwoorden geven op voorkomende vragen. De gemeenschap staat niet los van de traditie. De “emerging church” put in ruime mate uit de theologische bron van de traditie. De theologie heeft naast de Bijbel en de traditie een derde bron waarmee ze in gesprek is: de cultuur.³⁵⁴ De cultuur waarin de gemeenschap zich bevindt, is van invloed op de tekst. Wanneer een cultuur verandert, moeten theologische overtuigingen opnieuw doordacht worden. De gemeenschap herhaalt niet op systematische wijze wat vanuit de Bijbel tot ons komt. Zij reflecteert vanuit het bijbels perspectief op de cultuur. De Bijbel en de daaruit voortvloeiende theologie moet verstaanbaar zijn voor een postmoderne culturele omgeving. De gemeenschap is de hermeneutische sleutel tot de Bijbel.

“Christian community serves as a hermeneutic of the gospel. The lives of the people of the community go beyond individual expressions and become the way that insiders and outsiders experience the life of God.”³⁵⁵

Het uitwisselen van verschillende gezichtspunten tijdens de bespreking van een bijbeltekst in de geloofsgemeenschap leidt tot onverwachte en overziene ideeën. De geloofsgemeenschap wordt daardoor gevormd en opgebouwd. De werking van de Heilige Geest in de gemeenschap wordt benadrukt. God openbaart zich in de gemeenschap door het delen van elkaars leven in het licht van het evangelie.³⁵⁶ God is aanwezig in de ontmoeting tussen mensen. De Heilige Geest openbaart zich wanneer de gemeenschap een bijbeltekst bespreekt en uitlegt.

---

³⁴⁶ Walter Brueggemann, *Texts under negotiation*, p 17

³⁴⁷ Stanley Grenz en John Franke, *Beyond foundationalism*, p 115

³⁴⁸ Karen Ward in *Listening to the beliefs of the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 161

³⁴⁹ a.w., p 163

³⁵⁰ Doug Pagitt in *Listening to the beliefs in the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 121

³⁵¹ Karen Ward in *Listening to the beliefs of the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 170

³⁵² Karen Ward in *Listening to the beliefs of the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 163. Zie ook Bob Whitesel, *Inside the organic church*, p 101 en 102. Zie ook David Fitch, *The great giveaway*, p 135-138

³⁵³ Door de nadruk te leggen op de gemeenschap kan de context van de theologie de boventoon gaan voeren over de inhoud van de theologie (Michael Cooper op <http://www.opensourcetheology.net/node/19>). Lesslie Newbigin somt zes karakteristieken van de gemeenschap als hermeneutische sleutel voor het evangelie: (1) het is een gemeenschap van aanbidding, (2) het is gemeenschap van dank, (3) het is gemeenschap die hart heeft voor de omgeving, (4) het is een gemeenschap met mannen en vrouwen die het priesterschap van alle gelovigen uitwerkt in de wereld, (5) het is een gemeenschap van wederzijdse verantwoordelijkheid en (6) het is een gemeenschap van hoop (Lesslie Newbigin, *The gospel in a pluralist society*, p 227 - 230).

³⁵⁴ Stanley Grenz, *Revisioning evangelical theology*, p 94. Zie ook Stanley Grenz en John Franke, *Beyond foundationalism*, hoofdstukken 3-5

³⁵⁵ Doug Pagitt in *Listening to the beliefs of the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 163

³⁵⁶ David Fitch, *The great giveaway*, p 129

“Once uncovered, however, we can see that the secure interpretation of God’s Word is one that is governed by “vigilant communities” of the Holy Spirit.”³⁵⁷

Rebecca Ver Straten-McSparran spreekt over *“revealed theology”*.³⁵⁸ Brian McLaren gaat nog een stap verder. Voor hem ligt de autoriteit niet in de tekst van de Bijbel, maar in God zelf.³⁵⁹ De Bijbel is ondergeschikt aan de leiding die God geeft. Dwight Friesen introduceert de term *“orthoparadoxy”*:

“Orthoparadoxy represents a conversational theological method that seeks to graciously embrace difference while bringing the fullness of a differentiated social-self to the other.”³⁶⁰

Strijdige ideeën, praktisch theologische aspecten en hermeneutiek zijn niet een basis voor correctie of hervormingen, maar nodigen uit tot gesprek en ontmoeting. Friesen pleit voor een *“conversational theological method”*.

Kritische volgers van de *“emerging church”* merken op dat de theologie afhankelijk wordt van de cultuur. Verschillende *“emerging church”* schrijvers benadrukken daarop dat theologische pijlpalen nodig zijn om verbonden te blijven met de kerk in deze tijd en de kerk van alle eeuwen. Ten eerste, Dan Kimball wijst op de belijdenissen uit de geschiedenis.³⁶¹ De *“emerging church”* grijpt veel terug op de geloofsbelijdenis van Nicea. Ten tweede, David Fitch benadrukt het belang van de kerk- en dogmengeschiedenis.³⁶² Een geloofsgemeenschap staat op de schouders van het kerkelijk verleden. De geschiedenis functioneert als een klankbord, zodat nieuwe gedachten steeds in relatie gezien worden tot de kerk van alle eeuwen. Ten derde, Rebecca Ver Straten-McSparran blijft benadrukken dat een logisch theologische basis noodzakelijk is.³⁶³ Concluderend kunnen we zeggen dat er een evenwichtige balans nodig is tussen Schrift, traditie en cultuur.

Deze variëteit aan theologische keuzes, benadrukken opnieuw de grote diversiteit in visie en aanpak.

Drie voorbeelden:

- In de praktijk functioneert dit op deze wijze in *“Solomon’s Porch”*, waar de prediking niet een monoloog is, maar een uitwisseling tussen de leden van de geloofsgemeenschap.³⁶⁴ Het te bespreken onderwerp wordt door een aantal mensen in de week die vooraf gaat aan de zondag besproken. De gespreksleider kan aan de hand van de opmerkingen het gesprek op zondag voorbereiden. Op zondag wordt door de gehele gemeenschap over het onderwerp gesproken. Dit wordt niet *“preaching”*, maar *“speaching”* genoemd. Pagitt noemt het een *“progressional dialogue”*:

“Progressional dialogue, on the other hand, involves the intentional interplay of multiple viewpoints that leads to unexpected and unforeseen ideas. The message will change depending on who is present and who says what. This kind of preaching is dynamic in the sense that the outcome is determined on the spot by the participants.”³⁶⁵

---

³⁵⁷ a.w., p 129

³⁵⁸ Rebecca Ver Straten-McSparran in Bob Whitesel, *The organic church*, p 103

³⁵⁹ Brian McLaren, *A new kind of christian*, p 50-53

³⁶⁰ Dwight J. Friesen in *“An emergent manifesto of hope”*, Doug Pagitt en Tony Jones (ed.), p 207 vv

³⁶¹ Dan Kimball in *Listening to the beliefs of the emerging church*, Robert Webber (ed.), p 92

³⁶² David Fitch, *The great giveaway*, p 131-132

³⁶³ Rebecca Ver Straten-McSparran in Bob Whitesel, *The organic church*, p 104

³⁶⁴ Doug Pagitt, *Preaching re-imagined*. In een ander boek *“Church re-imagined”* beschrijven een aantal leden van de gemeenschap *“Solomon’s Porch”* (<http://www.solomonsporch.com/>) hoe zij de gemeenschap ervaren.

³⁶⁵ Doug Pagitt, *Preaching Re-imagined*, p 52. In *“Church re-imagined”* van dezelfde schrijver wordt van p 111-131 toegelicht hoe *“speaching”* in de praktijk functioneert. De schrijver zegt over het proces: *“That doesn’t mean we just open the Bible and pick a place to read. Rather, we intend the Bible to function as a full member of our community; on every subject of which it speaks, we listen. Our discussions allow the Bible to come alive and speak much more passionately or emphatically than anything I could drum up on my own.”* (p 115) *“Dialogue isn’t helpful in spiritual formation; it may be essential.”* (p 121)

- Een tweede voorbeeld zijn de veelvuldige conferenties. Ontmoetingen of “conversations” hebben als doel om informatie over te dragen. De onderlinge uitwisseling heeft prioriteit. Er vinden laagdrempelige gesprekken plaats met een “hoofdspreker” en de deelnemers. Op de “Emergent Village”-website kunnen de podcasts van de “conversations” beluisterd worden, zodat het taalspel een groter bereik heeft.
- Een derde en laatste voorbeeld is de wijze waarop boeken worden geschreven en grafisch opgemaakt. In het veelvuldig geciteerde boek “Postmodern youth ministry” van Tony Jones reageren verschillende mensen op de gedachten van de schrijver. De reacties zijn tussen of naast de tekst van Jones geplaatst. Zo ontstaat in het boek reeds een discussie over de inhoud. Het boek van Jones is geen uitzondering. Andere voorbeelden zijn: “The out of bounds church” van Steve Taylor, “Listening to the beliefs of emerging churches” van Robert Webber (ed.) en “Emerging churches” van Dan Kimball. Dit werpt vragen op van epistemologische aard. Die vraag is gerelateerd aan het onderwerp van de volgende paragraaf: de narratieve theologie.

7.3 Narratieve theologie

De aandacht voor narratieve theologie sluit aan bij de voorgaande paragraaf waarin werd gesproken over de “theology generating community”. De klassieke evangelicale theologie kenmerkt zich met name door een systematische en logische doordenking.³⁶⁶ Zoals al eerder is aangegeven, komen vele “emerging church” leiders daar tegen in opstand.³⁶⁷ Er is aandacht voor narratieve theologie en narratieve aspecten van de Bijbel. Voor Brian McLaren is de narratieve- of postliberale theologie een uitweg om het dualisme tussen conservatieve en liberale theologie op te heffen.³⁶⁸ Dit wordt herkend door Scott Bader-Saye:³⁶⁹

“Narrative explorations of faith, Scripture, and history are emphasized in emerging churches over exegetical and doctrinal approaches (such as that found in systematic theology and systematic exegesis), which are often viewed as reductionist. Systematic study is seen as a relic of modernism born out of the view that cross-cultural absolutes could be found. Emergents embrace the postmodern concept that we can only relate the narratives that cause a person or group to believe in the values they do.”³⁷⁰

De aandacht voor de narratieve theologie is te verklaren door te kijken naar de context waarbinnen het met name aandacht krijgt.³⁷¹ De geloofsgemeenschap is een gemeenschap die verhalen vertelt, volgens Michael Ridell. Een verhaal legt, volgens Ridell, geen druk op de hoorders. Het nodigt uit het voorstellingsvermogen te gebruiken en in te stappen in het verhaal.³⁷² De geloofsgemeenschap sluit aan bij Jezus die door verhalen het evangelie inkaderde. “Emerging churches” sluiten aan bij deze postmoderne tendens.³⁷³ Postmodernen staan open voor verhalenvertellers.

Een tweede reden is de toenemende aandacht voor de evangeliën en het leven van Jezus.³⁷⁴ De aandacht verschuift van de leerstellige brieven van Paulus naar de verhalen en gelijkenissen in de evangeliën.

“Rather than seeing the gospel as propositions, mechanisms, abstractions, or universal concepts, I came to see the gospel as narrative, a story, a “once there was a man named Joseph engaged a woman named Mary” type account.”³⁷⁵

³⁶⁶ Andrew Perriman zegt in Otherways, p 100: “What I would suggest we need to do is begin to restructure this whole discussion around the simpler task of telling and illuminating the historical narrative and decentralize the programme of constructing a definitive systematic theology”.

³⁶⁷ Nog een voorbeeld: Tim Conder in “An emergent manifesto of hope”, Doug Pagitt en Tony Jones (ed.), p 101

³⁶⁸ Brian McLaren, A generous orthodoxy, p 153. Hij noemt George Lindbeck als exponent van de post/liberale theologie.

³⁶⁹ Scott Bader-Saye, Improvising church: an introduction to the emerging church conversation, p 17. Bader-Saye ziet de invloed van George Lindbeck. David Fitch wijst op Hans Frei (The great giveaway, p 136).

³⁷⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Emerging_Church#Postmodern_Hermeneutics

³⁷¹ Andrew Perriman, Otherways, p 101

³⁷² Michael Ridell, Threshold of the future, p 155

³⁷³ a.w., p 156

³⁷⁴ Zie ook paragraaf 6.4.

³⁷⁵ Brian McLaren in Leonard Sweet, The emerging church in emerging culture - five perspectives, p 198

Volgens Leonard Sweet is het verhaal dé taal van de Bijbel.³⁷⁶ Bij David Fitch krijgt een narratieve aanpak praktisch handen en voeten in onder andere door de preek die “*narrational based*” is.³⁷⁷ Het verhaal overstijgt tijd en cultuur en roept bij toehoorders een stroom van herkenning op. Fitch benadrukt dat verhalen mensen in beweging zet:

*“The narrative-based sermon then often concludes not with more applications and “to do” lists but rather by invoking postures of response: submission, obedience, confession, or silence before the Lord.”*³⁷⁸

Bijbelverhalen roepen op Jezus te volgen en zichtbaar te maken in het dagelijks leven, met name omdat verhalen herkenning oproepen. Mensen kunnen zich inleven in het verhaal en dat spreekt aan.

---

³⁷⁶ Leonard Sweet, *Postmodern pilgrims*, p 124

³⁷⁷ David Fitch, *The great giveaway*, p 141

³⁷⁸ a.w., p 146

8 Een kritische beschouwing

8.1 Inleiding

De werkwijze in dit hoofdstuk is als volgt. De indeling van de “stromen” die in het onderzoek zijn toegepast, worden ook in de kritische beschouwingen gevolgd. De beschouwingen vallen uiteen in twee delen. Ten eerste is er een kritische beschouwing vanuit de bestaande discussie en literatuur op de “emerging church”. Daarna volgt een eigen kritische beschouwing. Beide benaderingen worden toegepast op elke “stroom”. De paragrafen corresponderen met de “stromen” uit hoofdstuk 3 tot en met 7. De eerste “stroom” is het postmodernisme.

8.2 Evaluatie van de stroom van het postmodernisme

8.2.1 Kritiek van binnen en van buiten

In het onderzoek is gebleken dat er weinig kritiek op het postmodernisme is vanuit de “emerging church”. Dat geldt met name voor de Verenigde Staten. Een waarschuwing om het postmodernisme niet klakkeloos te volgen is er, maar dat geluid mondt niet uit in een kritische beschouwing. Ik geef daarvan voorbeelden uit de literatuur vanuit de Verenigde Staten en vanuit het Verenigd Koninkrijk.

Allereerst, twee voorbeelden uit de Verenigde Staten. Ondanks de diversiteit binnen de “emerging church” is men het er grotendeels over eens dat de kerk een transitie moet doormaken in een postmoderne samenleving. Vanuit de “emerging church” komt de waarschuwing daarbij het postmodernisme niet kritiekloos te omarmen. Leonard Sweet zegt:

“Christians should not embrace a postmodern worldview; we must not adapt to postmodernity ... But we do need to incarnate the timeless in the timely. Postmoderns do need to probe the living-out of our faith in light of the classical tradition.”³⁷⁹

Volgens Sweet moet men de postmoderniteit in haar eigen wereld tegemoet treden. Sweet onderzoekt daarom het postmodernisme met als doel om binnen een postmoderne context te kunnen functioneren als geloofsgemeenschap. Een andere voorbeeld is een uitspraak van Brian McLaren:

“In this way postmodernism is the latest in a long series of absurdities.”³⁸⁰

McLaren doet deze uitspraak als hij het pluralisme en de tolerantie binnen het postmodernisme bespreekt. McLaren ziet in de “emerging church” bijna geen vormen van relativistisch hard-postmodernisme.³⁸¹ Deze “harde” vorm is volgens McLaren absurd.

“... most postmoderns are not really this radical, although they may quickly sound that way when goaded by insensitive Christians castigating them for the abandonment of “absolutes”.”³⁸²

Echter, McLaren komt niet verder dan deze uitspraak. Een goede kritische uitwerking ontbreekt.

Vervolgens sta ik stil bij een voorbeeld uit het Verenigd Koninkrijk. Jason Clark is één van de weinigen binnen de “emerging church” die bezig is met zelfreflectie. Clark spreekt vanuit de Britse situatie en vraagt zich af of de “emerging church” over de lange termijn toekomst heeft of dat het toch een eendagsvlieg zal blijken te zijn. In zijn reflectie op de “emerging church” zegt hij dat het gevaar bestaat dat de (postmoderne) cultuur teveel in het centrum van het denken staat. Dat is herkenbaar vanuit de uitspraken van Sweet en McLaren, ze beschrijven het postmodernisme uitgebreid, maar stellen geen kritische vragen. Een tweede opmerking die Clark plaatst is het

³⁷⁹ Leonard Sweet, *Postmodern pilgrims*, p xvii

³⁸⁰ Brian McLaren, *Church on the other side*, p 165

³⁸¹ Deze vorm van postmodernisme komt in de volgende paragraaf aan de orde. Ik ga er dan dieper op in.

³⁸² Brian McLaren, *Church on the other side*, p 165

gegeven dat volgens hem de “emerging church” teveel met zichzelf bezig is. Daardoor gaat ze aan haar missionaire doel voorbij. Ten derde stelt de “emerging church” zichzelf te exclusief op. Ze stellen zich op tegenover de bestaande kerken. Clark zegt dat “emerging churches” de gevestigde kerken nodig hebben voor stabiliteit.³⁸³ Het is mij opgevallen dat ik in het onderzoek geen andere kritische opmerkingen, vergelijkbaar met die van Clark, ben tegengekomen.

Buiten de “emerging church” is er nogal wat kritiek op de postmoderne aspiraties van de “emerging church. Vanuit de conservatieve evangelicale wereld komt veel kritiek op de wijze waarop de “emerging church” het postmodernisme benadert.³⁸⁴ De kritiek die alom hoorbaar is, is volgens D.A. Carson, terug te voeren op de epistemologie van de “emerging church”. *“Becoming conversant with the emerging church”* handelt grotendeels over dit onderwerp en is de eerste studie die systematisch de kritiek op de “emerging church” uiteenzet. Kern van de overgang van modernisme en postmodernisme is volgens Carson epistemologisch van aard.³⁸⁵ De epistemologie van de “emerging church” is volgens Carson gelijk aan de epistemologie van het postmodernisme. Het gevaar dat Carson ziet, is dat het postmodernisme de mogelijkheid van een absolute waarheid ontkent.³⁸⁶ Het postmodernisme, volgens Carson:

“... recognizes how much of what we “know” is shaped by the culture in which we live, is controlled by emotions and aesthetics and heritage, and in fact can only be intelligently held as part of the common tradition, without overbearing claims to being true or right.”³⁸⁷

“... the emergent writers do not handle the truth claims of Christianity very well.”³⁸⁸

John S. Hammett zegt daarop in relatie tot de “emerging church”:

“Leaders in the emerging church, despite their affirmation of their belief in truth, have not yet critiqued the postmodern skepticism toward the possibility of truth claims.”³⁸⁹

De “emerging church” wordt bekritiseerd, omdat ze te weinig kritisch zou kijken naar het postmodernisme. Het postmodernisme is “*antifoundational*” en benadrukt dat kennis via een variëteit aan mogelijkheden tot ons komt. Waarheid is gerelateerd aan de gemeenschap waarbinnen ze functioneert. De gemeenschap vormt de hermeneutische sleutel.³⁹⁰ Carson stelt dat deze benadering geen garantie geeft dat een uitspraak waar is. Het kan volgens Carson leiden tot pluralisme en relativisme. De openheid naar nieuwe stromingen zet de waarheid van het evangelie op spanning. Dat wijst Carson volmondig af.

8.2.2 Eigen kritische beschouwing

Zoals gezegd, op de benadering van het postmodernisme door de “emerging church” is nogal wat kritiek gekomen. Van binnenuit is die kritiek minimaal. In de vorige paragraaf is deze kritiek in kaart gebracht. In de eerste plaats reageer ik daarop. Ten tweede geef ik een eigen waardeoordeel.

Ten eerste geef ik een reactie op de kritiek van buiten en binnen de “emerging church”. Kijkend naar de kritiek wil ik twee zaken noemen die de discussie tussen de “emerging church” en critici als Carson vertroebelen.³⁹¹ Ten eerste is de definitie van postmodernisme bij beide niet gelijklopend. Niet alleen Carson, maar ook anderen binnen het conservatieve evangelicalisme, noemen het

³⁸³ Jason Clark tijdens een conferentie van de Britse Evangelische Alliantie, mp3 is te downloaden op <http://jasonclark.ws/2007/09/13/emerging-church-paradigm-shift-or-passing-fad-part-ii/>

³⁸⁴ Wanneer op YouTube in de zoekmachine het woord “emerging church” wordt ingetikt, komen er allerlei filmpjes naar boven met daarin sprekers die kritiek leveren op de “emerging church”. De inhoud is vaak ongenueanceerd en soms zelfs bezijden de waarheid.

³⁸⁵ Carson schrijft uitgebreid over dit onderwerp in “The gagging of God: Christianity confronts pluralism”.

³⁸⁶ D.A. Carson, *Becoming conversant with the emerging church*, p 97

³⁸⁷ a.w., p 27

³⁸⁸ a.w., p 131

³⁸⁹ John Hammett, *An ecclesiological assesment of the emerging church*, p 48

³⁹⁰ D.A. Carson, *Becoming conversant with the emerging church*, pp 51, 107, 142. In hoofdstuk 7 komen deze onderwerpen nog verder aan de orde.

³⁹¹ Een goed voorbeeld daarvan is de discussie tussen Brian McLaren en Andy Crouch in “The church in emerging culture”, p 73. De kritiek daarvan lijkt sterk op die van Carson.

postmodernisme een hyper - of ultravorm van het modernisme.³⁹² Binnen de “emerging church” spreekt men meestal daarentegen van een paradigmawisseling waarbij de discontinuïteit voorop staat. Deze verschillende visies op het postmodernisme bepalen het waardeoordeel over het postmodernisme.

Ten tweede maakt Carson onderscheid tussen “*hard - en soft postmodernisme*”.³⁹³ Hard-postmodernisme wil zeggen dat het voor een persoon niet mogelijk is iets objectiefs te zeggen over wat dan ook. Soft-postmodernisme wil zeggen dat een persoon vanuit een perspectief kijkt naar de wereld. Er zijn redelijke uitspraken mogelijk, maar waarheidsvinding is “*perspectival*”. Als conservatief evangelicaal verwerpt Carson het “*hard-postmodernism*”. Echter, hij erkent dat personen niet over alle zaken absolute objectieve kennis hebben.³⁹⁴ Vanuit dit perspectief blijken McLaren en Carson niet eens zoveel van mening te verschillen.

Ten derde, het is opvallend dat Carson geen onderscheid maakt tussen waarheid en kennis. McLaren reageert daarop en zegt:

*“... what postmodern people tend to reject is not absolute truth, but absolute knowlegde.”*³⁹⁵

Binnen de “emerging church” wordt niet ontkend dat er waarheidsvinding en kennis mogelijk zijn. Er is echter geen absolute en objectieve kennis mogelijk. Carson scheidt beide niet en haalt beide termen door elkaar. McLaren heeft als doel de postmoderne cultuur te begrijpen en binnen deze cultuur kerk te zijn. D.A. Carson wil zo nauwkeurig mogelijk analyseren op welke wijze de epistemologie functioneert binnen een klassiek evangelicaal systeem en waar deze afwijkt van de epistemologie van de “emerging church”. Carson hangt, net als McLaren, geen objectief absolutisme aan, maar een soft-postmodernistische visie. Ik concludeer dat er vanuit de conservatieve evangelicale gelederen beter geluisterd moet worden naar wat werkelijk wordt gezegd in de “emerging church”. De standpunten van de “emerging church” en de conservatieve evangelicalen staan dicht bij elkaar dan men nu vanuit conservatieve evangelicale kring doet voorkomen.

Ten vierde en doorgaand op het vorige punt heeft de “emerging church” moeite met absolute uitspraken. Er is een voorkeur voor het “*non-foundationalism*” uiteengezet in de studies van Grenz en Franke. Dit heeft gevolgen voor theologische uitspraken. Grenz en Franke zien in het coherentisme een goede “*non-foundationalist*” oplossing voor het epistemologisch probleem binnen de theologie. Toch zal volgens mij de “emerging church” kernwaarheden willen onderkennen, onafhankelijk van een “*web of belief*”. Het oordelen over afwijkende zienswijzen heb ik niet kunnen ontdekken in het onderzoek.³⁹⁶ Dit creëert een open discussie, maar de openheid kan verzanden in een meewaaien met allerlei meningen. Juist dat is de reden dat er weinig reflectie zichtbaar is op het eigen functioneren. Jason Clark geef ik daarin gelijk. Wel moet worden gezegd dat de visie van Clark op theologische veranderingsprocessen meespeelt in deze uitspraak. Clark vindt dat ecclesiologische veranderingsprocessen niet gestuurd moeten worden door een postmoderne cultuur omslag, maar door een theologische heroriëntatie. De opmerkingen van Clark worden gekleurd door deze visie.

Ten vijfde kijk ik naar de wijze waarop de “emerging church” het postmodernisme waardeert. Positief ervaar ik dat de “emerging church” oproept terug te gaan naar de essentie van de kerk. “Emerging” leiders passen onder andere de postmoderne filosofie van Derrida op de kerkelijke structuren en op de ecclesiologie toe. Het doel dat men nastreeft is de essentie van de kerk te vinden en van daaruit de ecclesiologie opnieuw op te bouwen. Dat is nodig, omdat we leven in een veranderlijke postmoderne samenleving. De “emerging church” erkent dat de cultuur invloed heeft op de kerk. In een veranderende cultuur is de missionaire focus van de gemeenschap daarom een

---

³⁹² Zie paragraaf 3.2.2.

³⁹³ D.A. Carson, *Becoming conversant with the emerging church*, pp 104-106

³⁹⁴ a.w., p 111

³⁹⁵ Brian McLaren, *The church on the other side*, p 166

³⁹⁶ Ik laat daarbij buiten beschouwing dat men wel degelijk kritiek heeft op het conservatieve evangelicalisme. Ik doel in dit geval met name op overtuigingen die opkomen vanuit de “emerging church” zelf.

aansporing tot *“semper reformanda”*. Ik sluit me aan bij dit *“semper reformanda”* van de *“emerging church”*.

Tot slot geef ik aandacht aan de wijze waarop het postmodernisme geïncorporeerd wordt in de *“emerging church”*. Hier is de *“emerging church”* volgens mij niet duidelijk over. McKnight komt met drie visies die de discussie kunnen verhelderen:

- Richt men zich als niet-postmodern op postmodernen? Dan zou er sprake zijn van contextualisatie.³⁹⁷ Er is dan geen sprake van kritiekloze aanneming van de culturele situatie. Sommige culturele uitingen worden overgenomen, anderen staan ter discussie of worden afgewezen.
- Een andere visie is dat men werkt met postmodernen op een gelijkwaardig niveau. Dan wordt het postmodernisme geaccepteerd als een feit waar niet omheen gegaan kan worden.
- Een derde visie is dat men een bediening opzet als postmodern persoon. Er is geen scheiding zichtbaar tussen wat niet of wel postmodern is, omdat de bediening en postmodernisme niet te onderscheiden zijn.

In mijn ogen wordt nog weinig zichtbaar op welke wijze men als geloofsgemeenschap wil functioneren met het oog op het postmodernisme. Alle drie hierboven genoemde mogelijkheden komen voor. Echter, wanneer de derde mogelijkheid wordt gekozen, moet een *“emerging church”* zich afvragen welke gevolgen het heeft voor geloofs- en waarheidsuitspraken. Verdere gedachteprocessen moeten worden gestart om hier antwoorden op te vinden. Dit heeft gevolgen voor de epistemologische benadering in de *“emerging church”*. De tijd zal moeten uitwijzen hoe dat zich gaat ontwikkelen. Andrew Perriman zegt:

*“... without a coherent understanding of what constitutes truth I suspect that post-evangelicalism will find it increasingly difficult to address the question of what “gospel” is and how it determines the faith and life of the church.”*³⁹⁸

De *“emerging church”* moet niet alleen een reactiebeweging zijn, er zullen ook antwoorden gegeven moeten worden die het bestaan van de beweging niet alleen verklaren, maar ook verantwoorden. Het is de vraag of er een eenduidig antwoord zal komen, wel is duidelijk dat antwoorden nodig zijn om de beweging een bestaans kader te geven. Het door McLaren genoemde onderscheid tussen kennis en waarheid is te mager. Kennis en waarheid zijn ook aan elkaar gerelateerd. De waarheidsvraag zal hoe dan ook breed onder de loep moeten worden genomen.

8.3 Evaluatie van de stroom van het postevangelicalisme

8.3.1 Kritiek van binnen en van buiten

Postevangelicalen zijn teleurgesteld dat veel kerken niet in staat zijn op adequate manier te reageren op een veranderde samenleving. Dat *“The post-evangelical”* in het Verenigd Koninkrijk verscheen waar kerken, net als in geheel West Europa, leeglopen, is begrijpelijk. Bisschop Graham Cray, voorzitter van de werkgroep die het rapport *“Mission shaped church”* het licht liet zien, erkent dat Tomlinson spreekt voor een grote groep teleurgestelde mensen. Echter, hij zegt dat de volgende generaties

*“will assimilate mission and postmodernity without the angst and disillusionment which drove The Post-Evangelical”.*³⁹⁹

Cray is erg optimistisch over de evangelicale beweging en haar mogelijkheden zich aan te passen aan een veranderende cultuur. Ook anderen, zoals Nigel Wright, benadrukken dat het laatste uur nog niet heeft geslagen voor de evangelicale beweging. Voor Wright gaat Tomlinson te ver. Daar kan tegenin worden gebracht dat de evangelicale beweging, ook in de Britse context, de binding met de cultuur aan het verliezen is. Dat wordt niet ontkend in de discussie. Maar, zegt Michael Seward, ook de Anglicaanse kerk is al jaren bezig met de vragen die ook de post-evangelicalen bezighouden. Daarmee wordt niet tegemoet gekomen aan het ongenoegen van Tomlinson die binnen de eigen

³⁹⁷ Scot McKnight, *What is the emerging church?*, p 11 vv

³⁹⁸ Andrew Perriman, *Otherways*, p 13

³⁹⁹ The post-evangelical debate, David Hilborn,
<http://www.eauk.org/theology/filmreviews/upload/PostEvangelical.pdf>

geloofsgemeenschap een sociale druk ervoer. Het is de vraag hoe lang het duurt voordat bovenstaande voorspelling van Cray werkelijkheid wordt.

8.3.2 Eigen kritische beschouwing

Er zullen in de toekomst meer en meer mensen de conservatieve evangelicale beweging achter zich laten. Dat geldt ook voor de Nederlandse context. Ik spreek steeds meer mensen die de eigen kerk hebben verlaten. Ze zeggen niet het geloof vaarwel, maar wel het kerkelijk korset.⁴⁰⁰ Deze mensen zoeken naar een out-of-the-box denken, maar vinden dat niet in de eigen kerk. Het krampachtige theologische en dwingende evangelicale of reformatorische denken, knelt.⁴⁰¹ De motivatie is begrijpelijk. Kerken, ook evangelicale, zijn logge lichamen die niet snel veranderen. Ik kan me dan ook goed vinden in de frustratie en de pijn die al vanaf de eerste pagina's opspringt van *“The post-evangelical”*.

De vraag echter die aan post-evangelicalen gesteld kan worden, is deze: is kerkverlating een oplossing? Komen vergelijkbare vragen niet op in een nieuwe of andere kerkelijke setting? Zet het verlaten van de kerk de eenheid van de kerk niet onder druk? Deze vraag kan ik niet beantwoorden. Elke situatie is anders. Elk leven is anders. Wel kan ik zeggen dat een missionaire ecclesiologie in een postmoderne wereld in staat moet zijn een grote dogmatische en praktisch theologische diversiteit in zich op te nemen. Tomlinson stelt ernstige vragen, de antwoorden moeten gevolgen hebben voor plaatselijke geloofsmeenschappen, maar ook voor denominaties. Er moet binnen bestaande kerken openheid zijn voor existentiële vragen, ook als de antwoorden niet in overeenstemming zijn met de eigen overtuiging. Een missionaire ecclesiologie kan daarbij in mijn ogen nooit té sturend zijn.

Het wil niet zeggen dat er een “polder-ecclesiologie” ontstaat, maar dat de openheid voor en de bespreking van de diversiteit de eigen identiteit versterkt. De beklemmende druk van een theologisch korset moet afgeworpen worden, pas dan ontstaat ruimte voor andersdenkenden.⁴⁰² Zowel de ecclesiologie als de culturele context moeten in een blijvende zoektocht op elkaar afgestemd zijn, wil een ecclesiologie blijvend missionair zijn. Van eminent belang is dat kerken moeten zoeken naar de leiding van de Heilige Geest in een dynamische en veranderende omgeving.

8.4 Evaluatie van de stroom van de praxis

8.4.1 Kritiek van binnen en van buiten

In de context van de praxis richt de focus van de kritiek van buiten de “emerging church” zich op het gebruik van de traditie binnen de “emerging church”. Het putten uit de traditie is het duidelijkst merkbaar in de samenkomsten en de persoonlijke geloofsbeleving. Het gevaar bestaat dat de traditie binnen de “emerging church” een bron is waaruit op een willekeurige wijze geput kan worden.⁴⁰³ Robert Webber roept op dieper na te denken over de plaats van de traditie in de huidige context. Deze oproep heeft nog niet geleid tot verdere studie.⁴⁰⁴ D.A. Carson verklaart:

“It is ironic that some emerging leaders speak constantly of the importance of Tradition, yet fail to live in any longstanding tradition. By constantly appealing to the “capital T” Tradition, and then in effect picking and choosing from its offerings, they do not succeed in living out any of the traditions that flow from the Tradition, but create their own eclectic, ad hoc churchmanship ... As long as you can pick and choose from something as vast as the great Tradition, you are really not bound by the discipline of any tradition. While thinking yourself most virtuous, your choices become most idiosyncratic.”⁴⁰⁵

⁴⁰⁰ De titel “They like Jesus, but not the church” van Dan Kimball zegt genoeg. De mensen die ik spreek komen niet alleen uit een evangelische kerk, zij komen ook uit reformatorische kerken.

⁴⁰¹ Een Nederlands voorbeeld is <http://www.post-gereformeerd.blogspot.com/>. De motivatie voor het beginnen van deze blog is te vinden op deze internetpagina: http://forum.gkv.nl/forum/list_messages/6533. Er moet wel bij worden vermeld dat de schrijver van deze blog de kerk die hij bezoekt niet of nog niet heeft verlaten.

⁴⁰² Een recent voorbeeld waar het kerkelijk korset openlijk zichtbaar is: http://www.nd.nl/Document.aspx?document=nd_artikel&id=105754

⁴⁰³ Scott Bader-Saye, *Improvising church: an introduction to the emerging church conversation*, p 17

⁴⁰⁴ Zie Robert Webber, *Ancient future faith*

⁴⁰⁵ D.A. Carson, *Becoming conversant with the emerging church*, p 141

Carson blijkt moeite te hebben met het feit dat door de eclectische benadering van de traditie er uiteindelijk geen enkele traditie aangehangen wordt. Men komt los te staan van elke traditie.

De keuzen die gemaakt worden zijn in de “emerging church” vaak willekeurig en idiosyncratisch. De reden om een praktisch gebruik uit de traditie in een samenkomst een plaats te geven kan een “cool worship service” zijn.⁴⁰⁶ Traditie verbindt geloofsgemeenschappen in de tijd aan elkaar. Het anachronistisch toepassen van praktijken uit de traditie gaat voorbij aan het feit dat gelovigen hun geloof uiten op een specifieke plaats en tijd. De “emerging church” moet de context en tijd herkennen en erkennen waarin een traditie is ontstaan. Dat doet recht aan de traditie en garandeert het juist toepassen van gebruiken.

8.4.2 Eigen kritische beschouwing

Deze beschouwing gaat verder dan het bespreken van het toepassen van de traditie. Ik begin wel met het bespreken van de traditie, daarna volgt: ervaring neigt tot individualisme, orthopraxie tegenover orthodoxie, mysterie in samenkomsten, leiderschap zonder hiërarchie.

Ten eerste, ik heb grote waardering voor de openheid die de “emerging church” aan de dag legt als het gaat om het onderzoeken van de traditie en de toepassing ervan in de eigen context. Toch zijn de opmerkingen van D.A. Carson van groot belang. Vanwege het fragmentisme in het postmodernisme is er grote openheid voor eclecticisme. De mogelijkheid bestaat dat toegepaste tradities elkaar tegenspreken of conflicteren. Dat kan volgens mij de bedoeling niet zijn van een “emerging church”. Een “emerging church” komt voort uit een traditie en moet vanuit de eigen traditie andere tradities interpreteren.⁴⁰⁷ Een discussie daarover lijkt mij noodzakelijk, met name omdat velen zich afzetten tegen de traditie waarin men is opgegroeid. Veel “emerging churches” zijn niet verbonden aan een denominatie, maar opereren in een netwerk van andere “emerging churches”. Toch lijkt mij noodzakelijk dat de relatie tot de traditie onderzocht wordt die binnen een denominatie is ontstaan. Als voorbeeld: het gebruik van iconen kan niet los worden gezien van de Orthodoxe kerk.

Ten tweede, het individualisme binnen conservatieve evangelicale kerken dat het “emerging” gedachtegoed afwijst vanwege modernistische invloeden, kan via een op de belevingsgerichte samenkomst toch weer centraal komen te staan. Deze uitspraak van Manuel Castells moet zeer serieus worden genomen:

“Sociologist Manuel Castells describes this in terms of an emerging consumerist orientation to religious identity, in which novel and eclectic constellations of ideas are gathered together to form a package of religious sensibilities tailored by individuals to meet their expressive needs.”⁴⁰⁸

Castells zegt dat religieuze mensen godsdienstige gebruiken en ideeën op eclectische wijze samenvoegen waardoor een beeld van de geloofsidentiteit en geloofsbeleving ontstaat met een sterk consumerend karakter. Binnen de “alt.worship” beweging die voortkomt uit de clubscene, kan deze aandacht voor het individu de geloofsbeleving van de gemeenschap onder druk zetten.⁴⁰⁹

Ten derde, uit het citaat van McKnight uit paragraaf 5.1 blijkt dat de “emerging church” het juiste handelen van groter belang acht dan het juiste geloven. Deze reactie is een gevolg van het eindeloos discussiëren over theologische “spijkers op laag water”, zonder dat deze denkexercities gevolgen hebben voor het dagelijks leven. Niet elk “emerging” denker is het met de uitspraak van McKnight eens, maar volgens mij komt juist handelen voort uit juist denken en geloven en niet andersom. Juist handelen vindt haar basis in een moreel en theologische uitgangspunt. Een

⁴⁰⁶ Scott Bader-Saye, *Improvising church: an introduction to the emerging church conversation*, p 17

⁴⁰⁷ Er zijn veel “emerging churches” die niet voortkomen uit een denominatie. Dat wil niet zeggen dat er geen sprake is van een traditie. Een nieuwe geloofsgemeenschap komt niet op vanuit een “tabula rasa” positie. Een context bepaalt altijd de wijze waarop de geloofsgemeenschap start en wordt gecontinueerd.

⁴⁰⁸ Mathew Guest en Steve Taylor, *The post-evangelical emerging church: innovations in New Zealand and the UK*, p 52

⁴⁰⁹ Een voorbeeld: <http://www.youtube.com/watch?v=1-BivLgEY8s>. Bij het kijken naar dit filmpje valt het op dat verschillende deelnemers naar deze geloofsgemeenschap komen omdat ze het er “leuk” vinden.

handeling die los staat van een specifieke keuze die eraan te grondslag ligt, bereikt nooit het gewenste doel, omdat dat doel niet onder woorden is gebracht. Als Rollins spreekt over *“believing the right way”*, dan is de inhoud van dat geloof van groot belang. Orthopraxie en orthodoxie zijn twee kanten van dezelfde medaille.

Ten vierde, de aandacht voor de praxis sluit aan bij een postmoderne tendens. Op deze wijze incorporeert de “emerging church” postmoderne voorkeuren zonder de essentie van de orthodoxie op het spel te zetten. Er is ruimte voor een praxis die ruimte biedt aan het mysterie binnen de geloofsgemeenschap. Dat is merkbaar door de groeiende aandacht voor het avondmaal naast de woordverkondiging. Meer dan de traditionele kerken, weten “emerging churches” een jonge postmoderne generatie aan te spreken. Deze “nieuwe” generatie wil geloven verbinden, meer dan de generaties daarvoor, met het leven van alledag. Het spreken over God “op straat” wekt niet alleen maar weerstand op. In de geloofsgemeenschap is dat zichtbaar doordat zoekende mensen God aan het werk zien als gelovigen Hem aanbidden. Deze openheid werkt aanstekelijk en dat juich ik toe.

Ten vijfde, aan de hernieuwde aandacht voor leiderschap moet nog verder gestaafd worden. De invloed van het postmodernisme is merkbaar in de weerstand tegen hiërarchische vormen van leiderschap. Daarnaast speelt de discussie of een leider iemand moet zijn die doelen haalt of dat hij/zij in de eerste plaats een herder is die naast mensen staat en hen helpt groeien in geloof. Deze discussie komt nog maar pas op gang binnen de “emerging church”. Ik voel meer voor een leiderschap dat een omgeving in de geloofsgemeenschap creëert waar mensen tot hun recht komen in de breedste zin van het woord. De lijnen die getrokken worden door bijvoorbeeld Tim Keel juich ik van ganser harte toe.⁴¹⁰ Echter, het zal nog moeten blijken of deze vorm van leiderschap ook daadwerkelijk in de breedte van de beweging dat oplevert wat “emerging” leiders voor ogen hebben.

8.5 Evaluatie van de missionaire stroom

8.5.1 Kritiek van binnen en buiten

De benadering van de omringende cultuur vanuit de missionaire geloofsgemeenschap nam een belangrijke plaats in in het hoofdstuk over de missionaire stroom. De toegenomen aandacht voor de cultuur steekt conservatieve evangelicalen. Zij hebben jarenlang benadrukt dat de “wereld” het domein is van de duivel. D.A. Carson verwijt de “emerging church” dat ze zich compromitteert met de cultuur. De vraag die Carson bezig houdt is deze: Hoe ver kan een geloofsgemeenschap meegaan met aanpassen aan de cultuur?

“Is there at least some danger that what is being advocated is not so much a new kind of Christian in a new emerging church, but a church that is so submerging itself in the culture that it risks hopeless compromise?”⁴¹¹

Carson verwijt de “emerging church” dat de cultuur teveel invloed heeft op het geheel van de geloofsgemeenschap. Dat wat in het onderstaande citaat wordt benadrukt, wijst Carson radicaal af:

“Emergents believe it is necessary to deconstruct and reconstruct (redefine and reshape) Christianity in order to engage post-Christian Western culture in this two-way conversation rather than proclaim a message that is alien to and unpopular with that culture.”⁴¹²

Dat het postmodernisme de fundamenten van het christelijk geloof aantast, is één van de kritische punten.⁴¹³ De “emerging church” neemt de cultuur voor wat ze is, maar wordt er ook door beïnvloed.⁴¹⁴ Ze zoekt naar wegen om binnen de cultuur Jezus te volgen. Deze vorm van contextualisatie gaat veel kritische mensen te ver. De cultuur is een gegeven, maar wordt in hun

⁴¹⁰ Zie paragraaf 5.3

⁴¹¹ a.w., p 44

⁴¹² http://en.wikipedia.org/wiki/Emerging_Church

⁴¹³ Jeffrey Jue, What's emerging in the church,

http://www.reformation21.org/Past_Issues/2006_Issues_1_16_/2006_Issues_1_16_Articles/What_s_Emerging_in_the_Church/82/

⁴¹⁴ John Drane, Editorial The emerging church, p 7

ogen door de “emerging church” te weinig op haar merites bevraagd. Zoals al eerder werd gezegd, de kerk moet op zeer kritische wijze een tegencultuur zijn. Leonard Sweet merkt in dat kader op dat:

“To speak of Christian identity and the identity-culture dilemma in the midst of seemingly parallel cultural universes is to press one of the hottest buttons in the church today.”⁴¹⁵

Binnen de “emerging church” denkt men dus niet eenduidig over de benadering van culturele uitingen. Scott Bader-Saye:

“... relevance means interpreting the culture to itself by noting the ways in which certain cultural productions gesture toward a transcendent grace and beauty.”⁴¹⁶

De cultuur moet geïnterpreteerd of geëxegeseerd worden volgens de “emerging church”. In de “emerging church” en in het conservatieve evangelicalisme wordt er verschillend gedacht over de hermeneutische sleutels om tot een juiste exegese te komen.

Een andere kritische noot komt van Jason Clark. Hij vraagt zich af of de “emerging church” zich niet teveel bezighoudt met de cultuur.⁴¹⁷ Er moet niet alleen naar buiten, maar ook vanuit Bijbels theologisch perspectief naar de eigen geloofsgemeenschap gekeken worden. Hij mist het theologisch fundament en merkt dat er een preoccupatie zichtbaar is de cultuur. Daarmee zegt hij dat de slinger teveel doorslaat. De “emerging church” dient haar eigen handelen theologisch te verwoorden binnen het kader van een cultuurbeschouwing.

8.5.2 Eigen kritische beschouwing

Zoals in de vorige paragraaf duidelijk werd, is er binnen de “emerging church” geen eenduidig beeld hoe een veranderende cultuur tegemoet getreden moet worden. De “emerging church” wil missionair zijn, de cultuur transformeren. De cultuur moet geïnterpreteerd worden. De kritiek van Carson richt zich met name op de invloed van de cultuur op de “emerging church”. De vraag is of Carson gelijk heeft. De discussie hierover wil ik verhelderen door het introduceren van twee termen: het *“sociological/cultural engagement”* en het *“theological engagement”*. Ik bespreek de aanwezigheid van en de verhouding tussen beide termen binnen de “emerging church” in de volgende alinea’s.

In de “emerging church” is er ten eerste aandacht voor de relatie van de geloofsgemeenschap tot de cultuur. Ik noem dit aspect het *“sociological/cultural engagement”*. De centrale vraag die in de vorige paragraaf werd genoemd is deze: in hoeverre moet de geloofsgemeenschap zich aan de cultuur aanpassen om mensen te kunnen aanspreken met het evangelie in de cultuur? Ten tweede is er aandacht voor de aard van het theologisch denken in de “emerging church”. Ik noem dit aspect het *“theological engagement”*. De vraag die centraal staat is deze: in hoeverre is er in een postmoderne wereld een theologische heroriëntatie noodzakelijk in de “emerging church”? In de “emerging church” reflecteren denkers verschillend over de wijze waarop de aandacht voor theologie of de cultuur opgevat moet worden en wat de verhouding is tussen beide termen. Ik zet beide termen naast elkaar en wil daarmee aantonen dat het oordeel over de wijze waarop de “emerging church” de cultuur en de theologie benadert, niet eensluidend is, maar ook niet kan zijn.

Ten eerste, er zijn “emerging” auteurs die verklaren dat er een radicaal antwoord nodig is op de veranderende cultuur, maar dat de theologische insteek niet veranderd moet worden. Een voorbeeld is het boek *“Shaping of things to come”* van Michael Frost en Alan Hirsch.⁴¹⁸ Beide auteurs roepen op tot een missionaire revolutie, maar laten de brede theologische onderbouwing daarvoor achterwege. Een tweede groep zoekt naar een radicale sociale/culturele én theologische

---

⁴¹⁵ Leonard Sweet, *The emerging church in emerging culture*, p 15. Zie ook de opmerkingen die Sweet plaats over de wijze waarop hij de zienswijze van Niebuhr gebruikt binnen de “emerging” context.

⁴¹⁶ Scott Bader-Saye, *The emergent matrix: a new kind of church*, http://findarticles.com/p/articles/mi_m1058/is_24_121/ai_n8702468/pg_2

⁴¹⁷ Jason Clark, <http://jasonclark.ws/2007/09/13/emerging-church-paradigm-shift-or-passing-fad-part-ii/#more-1696>.

⁴¹⁸ Frost en Hirsch behandelen incarnatie als missionaire term. De theologische onderbouwing van dit concept is in *“Shaping of things to come”* (te) smal.

verandering. Een voorbeeld is Spencer Burke, webmaster van de website TheOoze. Zijn theologische overtuigingen wijken sterk af van wat gemeengoed is binnen de “emerging church”. De cultuur moet volgens Burke radicaal ingrijpen op het wezen van de geloofsgemeenschap. De derde groep zoekt naar een beperkte theologische en beperkte sociologische of culturele verandering. Dit is de volgens Jason Clark de grootste groep binnen de “emerging church”. Zonder dat ik dat onderbouw met percentages, blijkt dat ook uit het onderzoek van Gibbs en Bolger “*Emerging churches*”. Een laatste groep zoekt naar een theologische heroriëntatie en ziet geen noodzaak voor een sociale of culturele aanpassing. Deze groep is klein. Een voorbeeld is Jason Clark.

Volgens mij is het niet mogelijk een eenduidig kritisch oordeel te vormen. De beweging is daarvoor te divers. Carson scheert de “emerging church” over één kam. Ideeën over een vernieuwde culturele benadering zijn niet terug te brengen tot op een enkele aanpak. De “emerging church” doet er volgens mij goed aan de relatie van de theologie tot de cultuur verder uit te werken. In de volgende paragraaf ga ik verder in op de heroriëntatie binnen de theologie en de spanning die dat oplevert.

Van de cultuur naar drie missionaire nadrukken binnen de “emerging church” die ik van harte onderschrijf: de opheffing van dualisme tussen profaan en sacraal, de missionaire gemeenschap en de hernieuwde aandacht voor de sociale actie. Deze drie ontwikkelingen kunnen een aanzet zijn tot een reformatie binnen de breedte van de “evangelicale” kerk. Deze drie evalueer ik kort.

Een eerste missionaire aanzet is aanwezig door het dualisme tussen wereld/kerk, profaan/sacraal ongedaan te maken. Daarbij zoekt men naar crossculturele en contextuele oplossingen om het evangelie te laten landen. De theologische nadruk ligt op het koninkrijk van God dat over culturele grenzen heen reikt. De geloofsgemeenschap komt voort uit en verwijst naar het koninkrijk van God. De identificatie met Jezus sluit daar op aan, Hij gaat aan dat koninkrijk vooraf. Jezus zoekt mensen op. Ik mis daarbij de systematische theologische doordenking van de relatie tussen geloofsgemeenschap en koninkrijk van God. Volgens mij is dat een belangrijke notie. Opvallend daarnaast is dat de “emerging church” zich met name richt op die plaatsen waar de kerk is verdwenen. In het Verenigd Koninkrijk zijn dat de centra en achterstandswijken van grote steden. Van hen leren dat kerken veel actiever in de samenleving mogen staan. Ook daar is God werkzaam. Daar is het koninkrijk van God. In die overtuiging dat God aanwezig is, kunnen kerken zich “vrijmoedig” vestigen in achterstands- of nieuwbouwwijken, ook in Nederland.

Ten tweede, missionair aanwezig zijn is geen individuele activiteit, het collectief van gelovigen is in deze wereld gezonden. De geloofsgemeenschap is het Lichaam van Christus als collectief. De geloofsgemeenschap is als geheel getuige van Jezus, zij is kerk in de wereld. Een “emerging church” zal volgens mij goed onder woorden moeten brengen hoe de omzetting naar de praktijk plaatsvindt, anders blijft het steken in mooie woorden. Tegelijk staat de gemeenschap open voor belangstellenden. Zij mogen deelnemer zijn en Gods aanwezigheid in de geloofsgemeenschap ervaren. Zij zien in de geloofsgemeenschap wat het is om als christen te leven (“*worship evangelism*”). Daar wordt Gods Woord gelezen, Hem wordt de eer gegeven. De grenzen van de geloofsgemeenschap zijn open of poreus. Mensen worden dan in staat gesteld te ervaren wat het is om (postmodern) christen te zijn. Deze benadering ervaar ik als een paradigmaverschuiving ten opzichte van de “*seeker sensitive*”-aanpak die veel wordt toegepast in Nederland. Binnen de “emerging church” past men zich niet aan aan een “*seeker*”. De eredienst is in de eerste plaats bedoeld om God te aanbidden en te groeien in geloof. De zoekende mens wordt in deze ervaring opgenomen. Dit heeft, volgens mij, gevolgen voor de benadering van een missionaire ecclesiologie. De eredienst is niet een evangelisatieactiviteit, maar een samenkomst die in de eerste plaats God centraal stelt. In een “*seeker service*” staat de zoekende mens centraal. Deze missionaire ecclesiologie zal vanaf de basis zoeken naar de essentie en identiteit van de geloofsgemeenschap. In de beschrijving van de pijlpalen zal dit uitgewerkt worden.

Tot derde, binnen de “emerging church” is er een toenemende aandacht voor sociale gerechtigheid. De kerk vormt een tegencultuur, zij is een profetische gemeenschap die onrecht benoemt. De kerk mag daar de ogen niet voor sluiten, zoals ze zo vaak wel heeft gedaan. Een “emerging” missionaire ecclesiologie heeft oog voor onrecht (Matt25:31-46). Zij volgt daarin Jezus die in Zijn onderwijs het opnam voor de zwakkeren in de samenleving. Vanuit de conservatieve evangelicale wereld komt de

kritiek dat de “emerging church” een “*social gospel*” verkondigt.⁴¹⁹ De dispensationalistische eschatologische theologie van MacArthur ziet deze wereld afglijden, aandacht voor sociale aspecten leidt af van de verkondiging. We zien de discussie uit het begin van de 20ste eeuw zich herhalen. Wanneer de “emerging church” aandacht vraagt voor gerechtigheid leidt dat tot weerstand bij conservatieven als John MacArthur. Ik vind dat de “emerging church” een blijvend sterk sociaal geluid moet laten horen en ten opzichte van deze conservatieve evangelicalen een “*counter culture*” moeten zijn.

Meer dan de traditionele kerken, komen “emerging churches” de weerbarstige missionaire praktijk tegen. Er is nog weinig onderzoek gedaan naar het brede “succes” van de “emerging church”. Vanuit de Britse context ontstaan (kleine) geloofsgemeenschappen op plaatsen waar de kerk was verdwenen.⁴²⁰ Ook in de Verenigde Staten zijn dergelijke voorbeelden te noemen.⁴²¹ In die zin is er sprake van “succes”. Er stoppen echter ook na een tijd van proberen geloofsgemeenschappen. Het in kaart brengen van dit proces was niet het doel van het onderzoek. Ik pleit voor een onderzoek met de Nederlandse “emerging” context als subject.

8.6 Evaluatie van de stroom van de theologie

8.6.1 Kritiek van binnen en van buiten

De kritiek van buiten richt zich met name op de theologische ontwikkeling binnen de “emerging church”. De focus richt zich met name op de systematische theologie en de ethiek. De evangelicale theologie kenmerkt zich door een sterke dogmatische nadruk. De studie “*Systematic theology: an introduction to biblical doctrine*” van Wayne Grudem uit 1995 is daar een recent exponent van.⁴²² Dat de “emerging church” zoekt naar nieuwe kaders voor de theologie mag duidelijk zijn vanuit dit onderzoek. De nieuwe kaders worden echter niet gevonden in een hernieuwing van de dogmatiek. Deze benadering roept kritiek op.⁴²³ De kritiek van D.A. Carson in “*Becoming conversant with the emerging church*” op “*Generous orthodoxy*” van Brian McLaren heeft dan ook voornamelijk een dogmatisch karakter.⁴²⁴

In deze paragraaf ga ik dieper in op de kern van de theologische discussie en probeer de grote lijn van de kritiek neer te zetten. Ik bespreek de volgende punten:

- De openheid bij de “emerging church” voor nieuwe theologische stromingen.
- Er is een weerstand in de “emerging church” om zich achter een dogmatisch systeem te scharen.
- De “emerging church” zoekt naar theologische wegen die het liberale - en conservatieve evangelicale dualisme opheffen.

Ten eerste, de “emerging church” discussieert over en met diverse theologische stromingen. Dat leidt soms tot dogmatische uitspraken die haaks staan op de overtuigingen van de evangelicale geloofsgemeenschappen waaruit men is gestapt of nog steeds bij is aangesloten. Er lijkt op momenten sprake van cognitieve dissonantie. De geloofsgemeenschap garandeert niet dat er op de juiste wijze theologie wordt bedreven en dat het resultaat conform de evangelicale kaders is. Ik ga hier de discussie niet aan op welke wijze theologie bedreven moet worden. Ik constateer dat er een weerstand is om harde (dogmatische) theologische uitspraken te doen. De invloed van het postmodernisme is daarbij merkbaar. Het contact met de conservatieve evangelicale beweging komt daardoor onder druk te staan. Evangelicale denkers vragen zich daar af of de “emerging church” wel volledig evangelisch kan worden genoemd. De roep dat er sprake is van een groeiend liberaal

⁴¹⁹ John MacArthur op <http://www.youtube.com/watch?v=OH1yOmij7Q4>

⁴²⁰ Voorbeeld is Sanctus1: <http://www.sanctus1.co.uk/sanctus1home.htm>

⁴²¹ Voorbeeld is Church of the Apostles: <http://www.apostleschurch.org/home.php>

⁴²² Zie de reactie van Stanley Grenz op Wayne Grudem in “Renewing the center”, p 204-205

⁴²³ Bijvoorbeeld Mark DeVine, Fast friends or future foes: the emerging church and southern baptists. David Kowalski, Surrender is not an option: an evaluation of emergent epistemology, <http://www.apologeticsindex.org/612-emergent-epistemology>. Jeffrey Jue, What’s emerging in the church, http://www.reformation21.org/Past_Issues/2006_Issues_1_16_/2006_Issues_1_16_Articles/What_s_Emerging_in_the_Church/82/

⁴²⁴ D.A. Carson, *Becoming conversant with the emerging church*, p 158 vv

evangelicalisme wordt gehoord.⁴²⁵ In de theologie binnen de “emerging church” zien met name kritische conservatieve evangelicale auteurs liberale tendensen. Ook al voldoet de “emerging church” niet aan de kenmerken van liberale theologie, verschillende schrijvers zien aanwijzingen.⁴²⁶ Mark DeVine, een Southern Baptist:

“Also like liberals, Gibbs/Bolger types are more comfortable with subjective views of the cross of Christ. Talk of the substitutionary atonement can be a turn off, and like liberals, they really despise calvinism and tend to articulate more weakened views of God’s governance of the universe, sometimes sounding Arminian, sometimes drifting into the language of Freewill Theism or even Whiteheadian process thought. Typical of some anti-calvinists, they exhibit something of a congenital compulsion to keep incentives for “doing good” propped up securely.”⁴²⁷

Een vergelijkbare opmerking maakt D.A. Carson. Carson zegt in *“Becoming conversant with the emerging church”* dat Brian McLaren in *“Generous orthodoxy”* de dogmengeschiedenis en de theologie van verschillende stromingen niet op juiste waarde schat. Onderwerpen waarover gediscussieerd wordt tussen McLaren en Carson en die ik bij het schrijven deze thesis regelmatig in publicaties ben tegengekomen zijn: homosexualiteit, de verzoeningsleer en het vraagstuk over de hel. Het zijn ethische en dogmatische vraagstukken. McLaren spreekt zich volgens Carson niet duidelijk uit over deze onderwerpen. In een evangelicale Amerikaanse context wordt dat McLaren door vele conservatieven kwalijk genomen. Eerder zei ik in paragraaf 7.1 dat evangelicalen zoeken naar dogmatische duidelijkheid. Wanneer iemand als McLaren deze duidelijkheid niet geeft, worden zijn argumenten en standpunten verworpen zonder hen op hun merites te onderzoeken.⁴²⁸

Recentelijk hebben een aantal auteurs zich gewaagd aan een theologische categorisering van de “emerging church”. Dit werd gedaan om de theologische kritiek op de “emerging church” te structureren. Eén daarvan, Mark Driscoll, kijkt zeer kritisch naar de theologische ligging van met name “Emergent US”.⁴²⁹ Hij deelt de “emerging church” op in: “relevants”, “revisionists” en de “relevant reformed”.⁴³⁰ De “relevants” zijn zij die klassiek orthodox evangelisch zijn, maar zoeken naar inculturatie van het evangelie in een postmoderne tijd. Tot deze groep horen volgens Driscoll onder andere Dan Kimball en Donald Miller.⁴³¹ De tweede groep zijn zij die horen bij “Emergent US”, zoals Brian McLaren, Doug Pagitt en Rob Bell. Volgens Driscoll steunen deze mensen onder andere vormen van procestheologie en zetten zij vraagtekens bij klassieke evangelische of reformatorische dogmatische overtuigingen. Driscoll plaatst daarbij vraagtekens en neemt zelfs het woord “kettlers” in de mond.

“... they want to re-think many historical touchstone doctrinal commitments and moral convictions that have shaped evangelicalism such as substitutionary atonement, the reality of hell and the gospel itself.”⁴³²

---

⁴²⁵ Robert Webber (ed.), *Listening to the beliefs of emerging churches*, p 195. De focus van de kritiek is met name gericht op Brian McLaren.

⁴²⁶ Met een generalisatie ga ik ervan uit dat de evangelicale beweging de Bijbel als openbarings- en primaire bron voor waarheidsvinding heeft. De liberale theologie zoekt haar primaire waarheid in de religieuze ervaring. Aan die laatste beschrijving voldoet de “emerging church” niet. Vanuit verschillende publicaties uit de “emerging church” blijkt dat men theologiseert vanuit de tekst van de bijbel. Een voorbeeld is “An emerging theology for emerging churches” van Ray S. Anderson. Een voorbeeld van een beschuldiging van liberale tendensen in de “emerging church”, naast het citaat van Mark DeVine, is David Kowalski, *Surrender is not an option: an evaluation of emergent epistemology*, <http://www.apologeticsindex.org/612-emergent-epistemology>

⁴²⁷ Mark DeVine, *Fast friends or future foes: the emerging church and southern baptists*, p 9

⁴²⁸ Een stuitend voorbeeld van kritiek gericht op de “emerging church”, waarbij niet inhoudelijk ingegaan wordt op de keuzes die “emerging” leiders maken, maar waaruit wel een sterke afwijzing verwoord wordt, is: <http://www.youtube.com/watch?v=fHNv94cHtTM>.

⁴²⁹ Mark Driscoll is “founding” voorganger van Mars Hill Church in Seattle.

⁴³⁰ Driscoll leent deze indeling met enige aanpassing van Ed Stetzer, *First Person: understanding the emerging church*, <http://www.crosswalk.com/1372534/>. Stetzer spreekt in plaats van “relevant reformed” over “reconstructionists”.

⁴³¹ ... Dan Kimball and “Blue like jazz” author Donald Miller are in a milder “cool church crowd” labeled “relevants” who “are not necessarily trying to rewrite theology, but offer innovative methods of ministry.

<http://www.baptistpress.org/bpnews.asp?id=26495>,

⁴³² <http://www.bpnews.net/bpnews.asp?ID=22406>

Driscoll plaatst zichzelf in de derde categorie. De derde...

"...stream, the "relevant reformed," are "confessional, contextual, cool Calvinists," Driscoll said. "That's my team," encompassing the Acts 29 Network and such leaders as C.J. Mahoney, Josh Nelson and Matt Chandler who engage in expositional Bible preaching and teaching that is theologically motivated. Driscoll said some are slightly charismatic in that they raise their hands "and sing songs that aren't on the cutting edge of the 18th century."⁴³³

De leidinggevenden van "Emergent" reageerden in juni 2005 op dergelijke en vergelijkbare kritiek in een open brief. Ik neem een lang citaat over uit de reactie:

"... we would like to clarify, contrary to statements and inferences made by some, that yes, we truly believe there is such a thing as truth and truth matters - if we did not believe this, we would have no good reason to write or speak; no, we are not moral or epistemological relativists any more than anyone or any community is who takes hermeneutical positions - we believe that radical relativism is absurd and dangerous, as is arrogant absolutism; yes, we affirm the historic Trinitarian Christian faith and the ancient creeds, and seek to learn from all of church history - and we honor the church's great teachers and leaders from East and West, North and South; yes, we believe that Jesus is the crucified and risen Saviour of the cosmos and no one comes to the Father except through Jesus; no, we do not pit reason against experience but seek to use all our God-given faculties to love and serve God and our neighbours; no, we do not endorse false dichotomies - and we regret any false dichotomies unintentionally made by or about us (even in this paragraph!); and yes, we affirm that we love, have confidence in, seek to obey, and strive accurately to teach the sacred Scriptures, because our greatest desire is to be followers and servants of the Word of God, Jesus Christ. We regret that we have either been unclear or misinterpreted in these and other areas.

But we also acknowledge that we each find great joy and promise in dialogue and conversation, even about the items noted in the previous paragraph. Throughout the history of the church, followers of Jesus have come to know what they believe and how they believe it by being open to the honest critique and varied perspectives of others. We are radically open to the possibility that our hermeneutic stance will be greatly enriched in conversation with others. In other words, we value dialogue very highly, and we are convinced that open and generous dialogue - rather than chilling criticism and censorship - offers the greatest hope for the future of the church in the world.

We regret that some of our critics have made hasty generalizations and drawn erroneous conclusions based on limited and selective data. We would welcome future critics to converse with us directly and to visit our churches as part of their research. Of course, they would find weaknesses among us, as they would among any group of Christians, including their own. But we believe that they would also find much to celebrate and find many of their suspicions relieved when they see our high regard for the Scriptures, for truth, for worship, for evangelism, for spiritual formation, and for our fellow Christians - including our critics themselves."⁴³⁴

Vanuit dit citaat en vanuit mij onderzoek kom ik tot drie conclusies: de discussie over fundamentele dogmatische standpunten wordt de "emerging church" niet in dank afgenomen, er is een theologische reflectie noodzakelijk en tot slot, de "emerging church" zoekt naar nieuwe theologische wegen. Deze drie punten licht ik kort toe.

Ten eerste, de openheid in de "generous dialogue" om over fundamentele dogmatische standpunten van gedachten te wisselen, wordt "Emergent" niet in dank afgenomen. De "emerging church"

⁴³³ <http://www.baptistpress.org/bpnews.asp?id=26495>. Meer informatie en reacties zijn te vinden op: <http://www.emergentvillage.com/weblog/mark-driscolls-critique-gets-mixed-response>.

⁴³⁴ Zie <http://tallskinnykiwi.typepad.com/tallskinnykiwi/files/response2critics.pdf> of <http://www.brianmclaren.net/archives/000429.html>

waardeert de dialoog tussen verschillende theologische denkwerelden. Dat opent een deur voor een oecumene van onderop. In de bespreking van het postevangelicalisme werd duidelijk dat deze theologische openheid en diversiteit wordt gezocht. Dit wordt niet gewaardeerd binnen de gemeenschap waaruit men stapt. De reactie en de kritiek vanuit de evangelicale wereld is vaak dogmatisch van aard. Dat zorgt voor een nog groter verwijdering ten opzichte van de “emerging church”.⁴³⁵ Met name omdat binnen de “emerging church” geen heldere dogmatische antwoorden worden gegeven.

Ten tweede, Jason Clark benadrukt dat juist nu een theologische inhoudelijke reflectie nodig is om te komen tot een juiste reactie op een veranderende cultuur.

“Without this biblical base and theological reflection, many responses, will attract disaffected Christians but will fail to produce genuine mission and connection to contemporary culture.”⁴³⁶

Een van de redenen voor het uitblijven van een diepgaande theologische discussie tot op heden geeft Robert Webber. De mensen vanuit de “emerging church” zijn geen academische theologen, maar voorgangers uit de praktijk. De studies die verschijnen, zijn studies vanaf de kerkelijke werkvloer. Deze conclusie lijkt mij niet juist. Juist op de “werkvloer” moet er grondiger worden nagedacht over fundamentele theologische vraagstukken. Theologie wordt juist daar gevormd en beproefd.

Ten derde, in het onderzoek is geconstateerd dat de “emerging church” op zoek is naar een weg die verder gaat dan de liberale - en conservatieve evangelicale theologie. De theologen die op zoek zijn gegaan naar een “*postfoundationalist theology*” en die binnen de “emerging church” gewaardeerd worden, zijn Stanley Grenz en John Franke. Op dit moment zijn er nog geen structurele nieuwe initiatieven om op academisch niveau verder na te denken over een theologie die bijvoorbeeld een “*coherent*” karakter heeft.⁴³⁷

8.6.2 Eigen kritische beschouwing

In deze laatste kritische beschouwing ga ik niet in op de inhoud van de theologie. Mijn focus ligt op de wijze waarop theologie bedreven wordt in de “emerging church”. Ik heb waardering voor de moed om nieuwe theologische bronnen aan te boren. De vijf opmerkingen die volgen zijn een aansporing het proces te continueren.

Ten eerste, de “emerging church” zoekt naar wegen om het dualisme tussen liberalisme en het conservatieve evangelicalisme te vermijden. Zoals al eerder gezegd, dragen Grenz en Franke het coherentisme als mogelijke oplossing aan. Of dit functioneert binnen de “emerging church” is mij niet duidelijk geworden. Uitwerkingen van het “*coherentisme*” zijn in een “emerging” theologie noodzakelijk.

Ten tweede, in de vorige hoofdstukken is duidelijk geworden dat de gemeenschap binnen de “emerging church” een belangrijke plaats inneemt. In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat de “emerging church” een “*community driven theology*” heeft: theologie is een theologie in gemeenschap. De gemeenschap is de hermeneutische sleutel voor de ontwikkeling van theologische uitspraken. Belangrijke vragen zijn:

- In hoeverre kan in een missionaire omgeving, waar sprake is van “jong gelovigen”, een goede theologie ontwikkeld worden?

---

⁴³⁵ Een voorbeeld is David Kowalski die reageert op een uitspraak van David Miller, auteur van “Blue like jazz”. Miller zegt over de evangelicale wereld: The problem with the Christian community was that we had ethics, we had rules and laws and principles to judge each other against (David Miller, Blue like jazz, p 215). Dergelijke opmerkingen zijn kenmerkend voor postvangelicalen. Kowalski citeert Miller maar deels en beschuldigt de “emerging church” van nadruk op onder andere sociale actie en “missional living”. De kerk moet volgens Kowalski in alles een tegencultuur zijn en zich niet aanpassen aan wereldse maatstaven. De argumenten vanuit de “emerging church” worden volgens mij niet op juiste waarde geschat en dat komt de discussie niet ten goede.

⁴³⁶ Jason Clark, Via media, p 1

⁴³⁷ Stanley Grenz en John Franke, Beyond foundationalism, p 38 vv

- Zal na verloop van tijd in een “emerging church” de ontwikkeling van een theologie niet verstarren? Als dat zo is, is er dan nog wel sprake van een “community driven theology”?
- Wat is de theologische relatie tussen verschillende “emerging churches”? Hoe verhouden theologische stromingen zich tot elkaar? Of vindt elke “emerging church” het wiel binnen de eigen context opnieuw uit?

Ten derde, de theologie moet contextueel zijn en geleid door de Heilige Geest. In het onderzoek is geconcludeerd dat de theologie geen eindig karakter heeft, maar zich steeds moet reformeren. Scot McKnight zegt daarover:

“They believe the Great Traditions offer us ways of telling the truth about God’s redemption in Christ, but they don’t believe any one theology gets it absolutely right. This means, catch this, all theology is always a conversation about the Truth who is in God in Christ through the Spirit.”⁴³⁸

McKnight benadrukt dat de theologie continu in beweging is en dat theologie nooit een eindstadium zal bereiken. Het is mij niet duidelijk geworden hoe volgens McKnight deze uitspraak vertaald wordt in een theologische aanpak en wordt vertaald naar een “theology generating community”. Daarnaast is niet geheel duidelijk op welke wijze de narratieve aanpak en de vorming van theologische uitspraken binnen de geloofsgemeenschap zich tot elkaar verhouden.⁴³⁹

Ten vierde heeft de theologie een narratief karakter. De taal van de Bijbel is het verhaal. Verhalen roepen op om Jezus te volgen en zichtbaar te maken in het dagelijks leven. De theologische aanpak spoort “emerging churches” aan het verhaal van de wereld en het verhaal van het evangelie op elkaar te laten aansluiten. Ik ben erg benieuwd hoe dat op de kerkelijke werkvloer functioneert, dat werd mij vanuit het onderzoek niet duidelijk.

Tot slot, een missionaire ecclesiologie legt nadruk op het verhaal van God met mensen. In de geloofsgemeenschap wordt nagedacht over wat God heeft geopenbaard in Jezus Christus. De gemeenschap is de hermeneutische sleutel voor de toepassing van het evangelie. Dit is een belangrijke opmerking voor de breedte van de kerkelijke wereld. Vanuit de gemeenschap worden antwoorden gezocht op vragen die opkomen vanuit het contact met de cultuur. Zij zijn de hermeneutische sleutel tot de vertaling van de Schrift in de postmoderne samenleving. Dit wordt volgens mij nog veel te weinig gedaan. Veel kerken zijn geen licht, maar een kasteel met een omhoog gedraaide ophaalbrug. Met pijn in het hart moet ik constateren dat dit ook geldt voor vele Nederlandse kerken.

---

⁴³⁸ Scot McKnight, What is the emerging church?, p 24

⁴³⁹ In de discussie rondom de “emerging church” is een andere discussie bezig. Verschillende theologen die de “emerging church” beïnvloeden noemen zich zelf postconservatief. Roger Olsen geeft in “Reformed and always reforming” een goed overzicht. Uit deze discussie blijkt dat beide groepen op sommige theologische uitgangspunten incommensurabel lijken te zijn.

9 Piketpalen voor een missionaire ecclesiologie

In deze studie is de “emerging church” onderzocht. Het doel van dit onderzoek, geformuleerd in hoofdstuk 1, was het komen tot een aantal piketpalen voor een missionaire ecclesiologie. Ik noem nogmaals de doelstelling:

Het onderzoek heeft als doel om op grond van een analyse van de “emerging church” te komen tot missionaire ecclesiologische piketpalen die uitgebouwd kunnen worden tot een missionaire ecclesiologie in een postmoderne samenleving.

Wat ik in dit hoofdstuk wil doen, komt overeen met een term die door George Lings wordt gebruikt. Hij zegt dat leiders vandaag de dag verlangen naar een “*minimalist expression*” van de kerk. De reden daarvoor is dat...

“...in a culture of business and stress, the desire for a simpler church is attractive to many of its hard-working leaders.”⁴⁴⁰

Lings zoekt naar de essentie van de kerk.⁴⁴¹ In het laatste deel van dit onderzoek baken ik op minimalistische wijze een missionaire ecclesiologie af. Het gaat om de essentie van een missionaire ecclesiologie in een postmoderne samenleving.

In dit onderzoek studie is gebruik gemaakt van de “stroom”-metafoor. Deze metafoor duidt het fluïde en ongrijpbare karakter aan van de “emerging” beweging. De term “piketpaal” die hier wordt gebruikt, fungeert op dezelfde manier als een metafoor, maar nu als een vertrekpunt om missionaire ecclesiologie op te bouwen.⁴⁴² De “emerging church”, ook al heeft het een fluïde karakter, heeft vaste referentiepunten nodig als fundamenteel vertrekpunt. Deze piketpalen fungeren als een kader waaruit een ecclesiologie opgebouwd kan worden. Overigens wil het niet zeggen dat de “emerging church” daardoor een “*solid*” karakter krijgt.⁴⁴³ De term is een metafoor en geen objectief en absoluut feit.

Ik groepeer de piketpalen rond twee termen: de indicatief en de imperatief van de missionaire ecclesiologie. Uit het onderzoek blijkt dat deze twee elementen richtinggevend zijn voor de “emerging church”. In paragraaf 1.2.1 is gesproken over de indicatief en imperatief van een ecclesiologie. De indicatief is verbonden met gemeenschap. De imperatief is verbonden met de missionaire gerichtheid. De piketpalen zijn in het onderzoek vanuit dit “emerging” perspectief beschreven en zijn rond de indicatief en de imperatief gegroepeerd.

9.1 Gemeenschap als indicatief

Deze “piketpalen” worden in de volgende paragrafen besproken: de gemeenschap is richtinggevend, de gemeenschap als hermeneutische sleutel, de lerende gemeenschap, “a community of tradition”, leiderschap als een “environmentalist”.

9.1.1 Eerste piketpaal: de gemeenschap is richtinggevend

Deze paragraaf licht toe waarom de aanwezigheid van Jezus in de gemeenschap de basis is voor de ecclesiologie. Uit de voorgaande bespreking blijkt dat de term “gemeenschap” de grondhouding is voor de “emerging church”. Stanley Grenz en John Franke voeren de term “*koinonia*” terug op het wezen van God. De eigenlijke theologie, de christologie en de pneumatologie worden in een hernieuwde benadering van de triniteit gerelateerd aan elkaar.⁴⁴⁴ Grenz benadert de triniteit vanuit de relationaliteit:

⁴⁴⁰ George Lings, Unravelling the DNA of the church: how can we know what is emerging is “church”?, p 106

⁴⁴¹ Zie ook de thesis “Kerk op haar smalst” van Teun van der Leer.

⁴⁴² In paragraaf 1.2.1 is het gebruik van deze metafoor uitgebreider toegelicht.

⁴⁴³ Zie Pete Ward, Liquid church

⁴⁴⁴ a.w., p 65

“Perhaps the single most significant development in the contemporary renaissance of trinitarian theology had been the emphasis on relationality.”⁴⁴⁵

Grenz valt daarbij terug op trinitarische concepten van Augustinus. De liefde is volgens Augustinus de verbindende factor tussen de goddelijke Personen van de triniteit.

“Throughout all eternity the divine life of the triune God is aptly characterized by the word love, which, when viewed in the light of relationality, signifies the reciprocal self-dedication of the trinitarian members to one another.”⁴⁴⁶

Liefde vraagt om een object en een subject. Omdat God drie-enig is, veelvuldigheid in eenheid, verenigt God zowel het object als het subject voor liefde in Zichzelf. De intertrinitaire relatie wordt gekarakteriseerd door liefde. Grenz spreekt van een sociale triniteit. Het lijkt erop dat bij Grenz de nadruk meer ligt op de drie-heid, dan op de eenheid. Miroslav Volf kiest een iets andere benadering. De verwoording van Miroslav Volf sluit zowel de drie-heid als de eenheid in. Bij Volf staat de relatie tussen de goddelijke personen eveneens voorop. Volf spreekt over reciproque “interiority” en valt terug op de term “perichoresis”.⁴⁴⁷

“In every divine person as a subject, the other persons as a subject, the other persons also indwell; all permeate one another, though in so doing they do not cease to be distinct persons. In fact the distinctions between them are precisely the presupposition of that interiority, since persons who have dissolved into one another cannot exist in one another. Perichoresis is “co-inherence in one another without coalescence or commixture.”⁴⁴⁸

De goddelijke personen gaan in elkaar op zonder de eigenheid te verliezen. Volf verbindt de goddelijke relatie in de triniteit aan de gelovigen binnen de geloofsgemeenschap. De onderlinge relatie tussen de goddelijke personen is een model voor menselijke relaties. Natuurlijk gaat de vergelijking tussen de goddelijke en de menselijke natuur op elk vlak mank. Mensen zijn ten opzichte van elkaar altijd subjecten.⁴⁴⁹ De perichoretische relatie tussen de goddelijke personen kent geen enkele overeenkomst met de wijze waarop relaties tussen gelovigen worden aangegaan. De relationele triniteit moet daarom opgevat worden als een analogie of een model voor de relaties in een gemeenschap. Howard Snyder zegt:

“The Trinity is not an enigma to be solved, but rather the model on which all human relations, including the church, should be structured. The trinity has profound social implications: “Neither the all-embracing authority of one over others, nor an undifferentiated mass uniformity, nor the self-sufficiency of the ‘self-made man’, but the perichoresis [mutual, shared “dance” or interaction] of love is our beginning and our destiny - as persons, as church, as society.”⁴⁵⁰

Volf noemt dit de katholiciteit van alle gelovigen.⁴⁵¹ Hij past deze term toe op zowel het ecclesiale niveau als het interecclesiale niveau. Over het ecclesiale niveau zegt Volf dat in de persoonlijke contacten er sprake is van wederzijds geven en ontvangen. Mensen geven niet alleen op het materiële vlak, mensen geven ook zichzelf. Op het interecclesiale vlak beïnvloeden kerken elkaar. Deze opmerking van Volf is treffend voor de “emerging church”:

“Like individual persons, so also do entire communities have their specific identifying characteristics, acquired either by way of the cultural context in which they abode or

⁴⁴⁵ Stanley Grenz en John Franke, *Beyond foundationalism*, p 193

⁴⁴⁶ Stanley Grenz en John Franke, *Beyond foundationalism*, p 195

⁴⁴⁷ Het woord zelf komt voor het eerst voor bij Gregorius van Nazianzus en is door Johannes Damascenus verder gepopulariseerd. De grondbetekenis van perichoresis komt volgens Liddell en Scott van het werkwoord perichoreo, wat “rondgaan”, “roteren” betekent. Het afzonderlijke werkwoord choreo betekent “ruimte voor elkaar maken”, “terugtrekken” (make room for one another, give way, withdraw). Het voorzetsel peri heeft vele betekenissen, Liddell en Scott geven de betekenis van rondom, er om heen (round about, all round). Het samengestelde woord kan dan “het dynamisch plaatsmaken voor een ander rond zichzelf” betekenen.

⁴⁴⁸ Miroslav Volf, *After our likeness*, p 209

⁴⁴⁹ a.w., p 210

⁴⁵⁰ Howard Snyder, *The community of the King*, p 55

⁴⁵¹ Miroslav Volf, *After our likeness*, p 211

through exceptional personalities active among them; they now transmit these characteristics to other churches. By opening up to one another both diachronically and synchronically, local churches should enrich one another, thereby increasingly becoming catholic churches. In this way, they will also increasingly correspond to the catholicity of the triune God, who has already constituted them as catholic churches."⁴⁵²

De sprong van relationele systematisch theologische benadering naar het praktisch (theologisch) grondvlak is zichtbaar bij onder andere Kester Brewin. In de bovenlokale praktijk zien we volgens Brewin de onderlinge relaties functioneren door de netwerkstructuren die zich bevinden tussen verschillende "emerging churches". Brewin omschrijft deze netwerkstructuren als "systems with distributed knowledge".⁴⁵³ Er is volgens Brewin geen centrale bron van kennis. De distributie van kennis wordt "gevierd", geen mannelijke machtsconcentratie, maar een diversiteit aan leiding en onderwijs.

*"...narrow preaching of Scripture will be avoided and understanding of it will become a shared project."*⁴⁵⁴

Op lokaal niveau functioneert een "emerging" gemeenschap organisch, zowel binnen de gemeenschap als daarbuiten. Ze heeft een vloeibaar karakter.⁴⁵⁵

Een missionaire ecclesiologie heeft de "koinonia" als uitgangspunt. In het onderzoek zijn de karakteristieken van de gemeenschap uitvoerig besproken.

9.1.2 Tweede piketpaal: de gemeenschap als hermeneutische sleutel

Vanuit het onderzoek blijkt dat de geloofsgemeenschap binnen de "emerging church" door sommigen wordt geduid als een "theology generating community". De geloofsgemeenschap vormt de hermeneutische sleutel tot de toepassing van het evangelie. Binnen de geloofsgemeenschap wordt het evangelie geloofd en geleefd. Het verhaal van God die bemoeienis zoekt met mensen vormt het uitgangspunt. Dit verhaal van God met mensen roept andere verhalen op. Deze "religieuze" ervaringen en getuigenissen vormen de deelnemers in de gemeenschap. De taal en de verhalen karakteriseren het samenzijn maar ook het wezen van het samenzijn. Het verhaal van God krijgt in de geloofsgemeenschap een plaats in de geschiedenis. De theologie vormt de taal binnen de geloofsgemeenschap. Het theologisch taalspel vormt een "conversation" waarin de Schrift, de traditie en de leefwereld van de geloofsgemeenschap elkaar ontmoeten.

Theologisch denken is geen keuze, theologisch denken komt per definitie op vanuit een geloofsgemeenschap in relatie tot de traditie en de cultuur. We kennen God steeds vanuit een eigen specifieke context. Theologie is "local, particular and specific".⁴⁵⁶ Theologie komt op en incarneert in de gemeenschap van gelovigen. De aandacht voor het werk van de Heilige Geest in dit proces is van onmisbaar belang. De theologie heeft een openbaringskarakter. Het wil zeggen dat de Heilige Geest niet alleen inwerkt op de emoties of de geloofsgemeenschap stimuleert om God te aanbidden, maar ook waarheid openbaart. Ray Anderson zegt in dit kader over de missionaire theologie van Paulus:

*"Paul refers to guidance by visions, dreams and direct intervention of the Holy Spirit in his missionary work (Acts 16:9, 22:17, 27:23). ... his use of the Scriptures were guided by a revelational theology. For Paul, the Spirit is the Spirit of Jesus Christ working to reveal truth, not merely to express spiritual feelings and stimulate spiritual worship."*⁴⁵⁷

Waarheid wordt ten eerste gevonden in een Persoon en niet in proposities. De Heilige Geest vormt mensen en wijst hen de weg in theologische vorming. De geloofsgemeenschap zoekt naar de leiding van de Heilige Geest om het evangelie toe te passen in een culturele context. Het openbaringswerk van de Heilige Geest is in dit proces zichtbaar. De aandacht voor de Geest benadrukt aandacht voor

⁴⁵² a.w., p 213

⁴⁵³ Kester Brewin, The complex Christ, p 85

⁴⁵⁴ a.w., p 86

⁴⁵⁵ Pete Ward, The liquid church

⁴⁵⁶ Tim Keel, Intuitive leadership, p 163

⁴⁵⁷ Ray Anderson, An emergent theology for emerging churches, p 26, 27

de dynamiek van de theologie in veranderende culturele omstandigheden. Een missionaire ecclesiologie komt voort uit het zoeken naar de leiding van de Geest in het vormen van geloofsgemeenschappen en de theologie die er uit voortkomt. Een “goede” theologie is daar zichtbaar waar het evangelie binnen en buiten de geloofsgemeenschap een transformatief karakter heeft.

De openheid voor creatieve theologische antwoorden benadrukt dat theologie nooit af is. Er is geen finale theologie. Openheid voor vernieuwing en voor antwoorden op nieuwe situaties vormt de wijze van denken binnen de geloofsgemeenschap. Het binnen-buiten denken wordt onderdrukt. Dat wil niet zeggen dat er een sfeer van relativisme heerst. Juist het onder woorden brengen van de theologische inhoud vanuit verschillende contexten dwingt tot een juiste verwoording. Een theologisch toepasbaar concept dat genoemd is in dit onderzoek is het “*web of belief*” van Quine.⁴⁵⁸ Dit model maakt zowel openheid voor nieuwe theologische antwoorden als het terugvallen op fundamentele waarheden mogelijk. Het omzeilt zowel fundamentalistische als modernistische tendensen.

Tot slot komen we bij de gemeenschap als hermeneutische sleutel. De gemeenschap vormt het middel om het evangelie toe te passen in deze wereld. In de gemeenschap vindt de omzetting plaats om in deze wereld missionair aanwezig te zijn. De missionaire piketpaal die in paragraaf 9.2 aan de orde komt, vindt hier haar basis. Het evangelie zet de gemeenschap in beweging om Jezus en Zijn boodschap te representeren in een veranderlijke postmoderne wereld.

9.1.3 Derde piketpaal: de lerende gemeenschap

Kester Brewin spreekt over geloofsgemeenschappen als “*learning systems*”. Een lerende houding is noodzakelijk in een postmoderne samenleving die verandert. Een geloofsgemeenschap die open staat voor nieuwe ontwikkelingen, zal lering trekken uit nieuwe omstandigheden. Brewin benadrukt dit gegeven door te wijzen op het tegenovergestelde:

*“... a mind that is static, that is sealed from any outside influence, cannot learn anything.”*⁴⁵⁹

De missionaire gemeenschap leert op twee manieren: van binnen-naar-buiten en van buiten-naar-binnen. De eerste optie benadrukt dat de deelnemers aan de geloofsgemeenschap groeien in geloof en vaardigheden (Hnd17:2-4). Ze groeien in geloof, zodat ze meer en meer het beeld van Christus weerspiegelen. Een “*emerging church*” vult dat bijvoorbeeld in met een catechetisch programma. Ze groeien in vaardigheden, zodat de gaven en talenten gebruikt kunnen worden tot opbouw van het Lichaam van Christus. De tweede optie - het leren van buiten-naar-binnen - benadrukt dat de geloofsgemeenschap leert van de veranderende cultuur. De gerichtheid daarbij is ten eerste sterk verticaal, op God gericht. Het eren van God staat voorop, pas daarna is er aandacht het leerproces vanuit de cultuur. Een missionaire gemeenschap is gevoelig voor maatschappelijke veranderingen: “*sensing, learning and adapting*”.⁴⁶⁰ Dit is een continu proces, het doordrenkt de hele gemeenschap en verandert het stap voor stap. Over de geloofsgemeenschap Sanctus1 (Manchester, Verenigd Koninkrijk) bijvoorbeeld zegt Ben Edson:

*“Sanctus1 is a fragile, incomplete community. We are learning together about what it means to be church in a transient culture.”*⁴⁶¹

Brewin noemt de geloofsgemeenschap een ecosysteem. De mate waarin de geloofsgemeenschap leert is afhankelijk van de mogelijkheid en moeilijkheid zich aan te passen aan een veranderende omgeving. Dit is sterk horizontaal gericht.

*“The Emergent Church must be allowed to learn in the same way as we do: by making connections, trying new things and always sensing, getting feedback, adapting and remembering.”*⁴⁶²

---

⁴⁵⁸ Zie ook paragraaf 3.3.4

⁴⁵⁹ Kester Brewin, *The complex Christ*, p 79

⁴⁶⁰ a.w., p 81

⁴⁶¹ Ben Edson, *An exploration into the missiology of the emerging church in the UK through the narrative of Sanctus1*, p 26

Beide richtingen hebben elkaar nodig. De ene richting gaat niet ten koste van de ander. Ligt de nadruk teveel op het verticale aspect dan ontstaat een wereldvreemde gemeenschap die alleen naar binnen is gericht. Ligt de nadruk voornamelijk op het horizontale aspect, dan kan een gemeenschap ontstaan die inhoudsloos met alle winden meewaait. Wanneer beide in balans zijn, ontstaat een missionaire geloofsgemeenschap die transformatief is voor zowel mensen binnen als buiten de geloofsgemeenschap.

Het besproken punt is gerelateerd aan leiderschap dat in paragraaf 9.1.5 aan de orde komt.

9.1.4 Vierde piketpaal: “a community of tradition”

De traditie krijgt hernieuwde aandacht binnen de “emerging church”. Men grijpt meer dan daarvoor terug op de geloofsgemeenschap van alle eeuwen. Een missionaire “emerging” gemeenschap is een “*community of tradition*”. Achterom kijken is een middel om de toekomst open te benaderen.

Ten eerste levert de geloofsgemeenschap het evangelie over van de vorige naar de volgende generatie. Een geloofsgemeenschap ontstaat nooit in een vacuüm. De focus is de kern van de boodschap van het evangelie. Grenz spreekt over “*gospelled in focus*”.⁴⁶³ Deze kern bevat onder andere aandacht voor Jezus, de komst van Zijn koninkrijk en de levengevende aanwezigheid van de Heilige Geest. Dit wordt aangeduid als de Traditie met een hoofdletter T. Ten tweede levert de gemeenschap haar wezen of eigenheid over aan de volgende generatie. Zij staat op de schouders van geloofsgemeenschappen uit het verleden. De gemeenschap is gevormd door de traditie met de kleine letter t. Roger Olson volgt Nancey Murphy en verbindt het “*web of belief*” aan de traditie in gemeenschappen.

“... *webs of belief are paradigm dependent and arise within tradition communities.*”⁴⁶⁴

Een “*web of belief*” staat niet los van de context waarin ze wordt beleefd, maar is gebonden aan de tradities van de geloofsgemeenschappen. De Traditie met de grote T staat in het midden van het “*web*”. Het is dan vanzelfsprekend dat aanpassingen aan het “*web*” altijd van binnen-naar-buiten plaatsvinden en nooit van buiten-naar-binnen.⁴⁶⁵

De missionaire ecclesiologie staat niet los van het denken uit vorige generaties, maar is daarnaast ook geen statisch gegeven. De traditie met een kleine t is geen korset waarin de geloofsgemeenschap zich niet kan bewegen. Ze staat open voor aanpassingen van binnenuit.

In de “emerging church” is de eeuwenlange traditie zichtbaar in:

- de overgangsriten die teruggrijpen op de eerste eeuwen van onze jaartelling.
- de eredienst met aandacht voor liturgische vormen.
- het volgen van het kerkelijk jaar.

Een missionaire ecclesiologie laat zien dat de kerk de tijd heeft doorstaan. Het evangelie is in staat om zich in verschillende omstandigheden en verschillende tijden haar Licht te laten schijnen.

9.1.5 Vijfde piketpaal: leiderschap als een “environmentalist”

Elke geloofsgemeenschap heeft leiding nodig. Het leiderschap binnen een missionaire “emerging” kenmerkt zich door een aantal zaken. Ik noem er drie.

Ten eerste, een “emerging church” heeft platte structuren. Het leiderschap staat niet boven de gemeenschap, maar staat tussen de mensen. Leiderschap is incarnationeel. Leiderschap vindt plaats vanuit een dienende houding (Mk10:43). Het verzet zich tegen machtsstructuren. Een leider staat als een herder naast de mensen. Leiders zijn een onderdeel van het gewone leven van alle dag. Leiders komen dichtbij mensen.

---

⁴⁶² Kester Brewin, *The complex Christ*, p 85

⁴⁶³ Zie Stanley Grenz, *Renewing the Center*, p 337

⁴⁶⁴ Roger Olson, *Reformed and always reforming*, p 144

⁴⁶⁵ a.w., p 144

Ten tweede, leiderschap roept om authenticiteit en integriteit. Dat wat een leider zegt, moet overeenkomen met de praktijk van zijn/haar leven. *“Practice what you preach.”* Mensen vanuit de geloofsgemeenschap moeten zich kunnen identificeren met de leider.

Ten derde, leiderschap creëert een omgeving waarin mensen kunnen groeien. Leaders zijn *“environmentalists”*.⁴⁶⁶ Hij of zij is een katalysator om mensen tot hun recht te laten komen. De leider is degene met het overzicht en faciliteert vanuit dit vertrekpunt. Kester Brewin benadert dit aldus:

*“In practice this will probably mean being able to get some oversight, a sense of the bigger picture, and then enabling links between projects and ventures so that feedback and learning can occur. Or trying to facilitate multiple perspectives on situations to allow people to make informed choices. It is very much a background role, not a foreground role.”*⁴⁶⁷

Vanuit het onderzoek blijkt dat deze vorm van leiderschap verschilt van de CEO benadering die in het verleden vaak zichtbaar was. Het benadrukt dat de verantwoordelijkheid binnen de geloofsgemeenschap niet naar het leiderschap wordt geschoven. Elke gelovige is verantwoordelijk voor de eigen geloofsgroei.⁴⁶⁸ In een missionaire gemeenschap zorgt deze benadering voor een steeds nieuwe dynamiek. De leider creëert een leer - en groeiomgeving voor elk individu, maar ook voor de geloofsgemeenschap als geheel.

9.2 Missionaire imperatief

Deze “piketpalen” worden in de volgende paragrafen besproken: de incarnatie van Jezus, het koninkrijk van God, een holistische spiritualiteit en deconstructie.

9.2.1 Zesde piketpaal: de incarnatie van Jezus

Een missionaire geloofsgemeenschap incarneert in de cultuur. Zij ziet in de incarnatie van Jezus Christus het ultieme voorbeeld om als geloofsgemeenschap missionair te zijn. Contextualisatie van het evangelie heeft haar basis in de incarnatie van Jezus op aarde. Jezus Christus gaat aan de gemeenschap vooraf. De geloofsgemeenschap deelt haar roeping met Jezus.⁴⁶⁹ Hij vormt en leidt de gemeenschap en leidt haar in de Heilige Geest tot voltooiing. In Christus is de gemeenschap een volk van eschatologische pelgrims.

Een “emerging” missionaire ecclesiologie ziet in Jezus Christus het fundament voor het samenzijn. De gemeenschap is in de eerste plaats een gemeenschap van gelovigen. De ecclesiologie wordt opgebouwd vanuit de aanwezigheid van Jezus in de geloofsgemeenschap (Matt18:20).

De kerk is daar waar Christus haar samenroept. Daarbij steunt de “emerging church” op overtuigingen vanuit de Free Church movement, een beweging die voorkomt uit de anabaptische traditie.⁴⁷⁰ Gelovigen komen samen vanuit de overtuiging dat Jezus Christus Heer is in het leven en in de wereld. De Free Church movement verklaart dat de ecclesialiteit van de geloofsgemeenschap rust op de aanwezigheid van Christus.⁴⁷¹ Samenkomen is samenkomen rondom Christus om van daaruit het heil met elkaar te beleven.

9.2.2 Zevende piketpaal: het koninkrijk van God

Het koninkrijk van God neemt een grote plaats in binnen de “emerging church”. Anderson benadrukt dat het niet alleen gaat om het bouwen van het koninkrijk, maar juist om *“kingdom living”*. De gemeenschap bidt dat het koninkrijk mag komen en wil vanuit dat besef leven. Het gaat om het doen van Gods wil, zowel in de hemel als ook op de aarde.

⁴⁶⁶ Tim Keel, *Intuitive leadership*, p 202

⁴⁶⁷ Kester Brewin, *The complex Christ*, p 91

⁴⁶⁸ a.w., p 91

⁴⁶⁹ Darrell Guder, *Missional church*, p 103

⁴⁷⁰ Miroslav Volf, *After our likeness*, p 162

⁴⁷¹ a.w., p 129

De geloofsgemeenschap is teken en voorsmaak van het koninkrijk van God. Zij is geroepen en gezonden om het koninkrijk van God te vertegenwoordigen op aarde. Het Nieuwe Testament roept op het Koninkrijk te ontvangen en binnen te gaan (Luk18:17). Dit kan alleen door bekering en het ontvangen van Gods genade.⁴⁷² Het besef van deelname in het koninkrijk doortrekt het hele leven.

“Daily life becomes a discipline of asking how one may move more squarely into the realm of God’s reign and how one may welcome and receive it into the fabric of one’s life this day more than ever before.”⁴⁷³

Dit aspect heeft spirituele, missionaire en sociale gevolgen. Zoals gezegd, het koninkrijk vraagt om “kingdom living”. Leven in het koninkrijk betekent leven onder de autoriteit van Jezus. Met Jezus breekt het koninkrijk aan, maar Hij is ook het voorbeeld om na te volgen in het koninkrijk. De bergrede roept op een koninklijke praxis na te volgen. Een missionaire ecclesiologie begint niet met een dogmatische insteek via bijvoorbeeld de brieven van Paulus, maar met inbreken van het koninkrijk van God dat centraal staat in de evangeliën. Het koninkrijk is niet gebonden aan de muren van een denominatie. Ook het dualisme tussen het profaan en sacraal wordt door het benadrukken van het koninkrijk tenietgedaan.⁴⁷⁴ Anderson verklaart:

“The church exists in the context of its own culture in every age, but the kingdom demands that the church be willing to be divested of its own particular cultural forms and practices in order to be authentic missional community in other cultures.”⁴⁷⁵

In de “emerging church” staat de “missio Dei” hoog aangeschreven. God gaat in Zijn Zoon aan al het zwoegen van de kerk vooraf. God heeft een duidelijke bemoeienis met deze wereld.⁴⁷⁶ Het missionaire karakter van God ziet zijn hoogtepunt in het lijden, sterven en opstaan van Zijn Zoon Jezus. Dit wordt gecontinueerd in het zenden van de Heilige Geest om mensen te overtuigen en aan te spreken in het hart. Dit gaat door totdat Gods schepping vernieuwd zal worden en Hij alles in al zal zijn. John Franke:

“The mission continues today in the global ministry and witness to the gospel of the churches in every culture around the world and, guided by the Spirit, moves toward the promised consummation of reconciliation and redemption in the eschaton.”⁴⁷⁷

9.2.3 Achtste piketpaal: een holistische spiritualiteit

Een “emerging” missionaire ecclesiologie benadert spiritualiteit holistisch. Ik geef aandacht aan drie verschillende aspecten: (1) spiritualiteit in het dagelijks leven, (2) de eredienst, (3) spiritualiteit als sociale actie.

Spiritualiteit in het dagelijks leven

Het leven met God doortrekt het hele leven. Spiritualiteit beperkt zich niet tot samenkomsten met andere gelovigen. Werkelijke spiritualiteit is “lived out spirituality”.⁴⁷⁸ Een “emerging” spiritualiteit benadrukt “disciplines”. “Disciplines” of geloofshandelingen zijn praktische vormen die het geloof zichtbaar vormgeven: vasten, mediterend Bijbellezen of het zoeken van de stilte. Deze vormen komen op uit de gehele kerkgeschiedenis. Een voorbeeld is de “lectio divina”, opkomend uit de Rooms Katholieke - en daarbinnen - specifiek vanuit de monastieke tradities.

Spiritualiteit in samenkomsten van de geloofsgemeenschap

De aanbidding in de eredienst wordt beleefd als een mysterie, is gastvrij en nodigt uit tot deelname. Aanbidding doet een beroep op alle zintuigen. Niet alleen de woordverkondiging, maar ook liturgische vormen, het vieren van de heilsfeiten en de fysieke participatie aan de aanbidding, staan in de eredienst centraal. De Persoon van God vormt de inhoud van de aanbidding en niet de subjectieve beleving. Spiritualiteit vormt de aanbidders als discipelen van Jezus. Er ligt een

⁴⁷² Darrell Guder, Missional church, p 96

⁴⁷³ a.w., p 97

⁴⁷⁴ Ray Anderson, An emergent theology for emerging churches, p 103

⁴⁷⁵ a.w., p 99

⁴⁷⁶ John Franke, The character of theology, p 68

⁴⁷⁷ a.w., p 68

⁴⁷⁸ Robert Webber, Ancient-future faith, p 122

missionaire insteek aan aanbidding ten grondslag. Niet-christenen die de samenkomst bezoeken zien de geloofsbeleving van christenen. Ze worden in deze geloofservaring opgenomen. Van dichtbij zien zij wat het betekent om God te aanbidden. Deze “*worship evangelism*” laat zien op welke manier het leven en de intimiteit met God oproept tot verheerlijking van Zijn naam.

Spiritualiteit als sociale actie

Er bestaat geen dualisme tussen spiritualiteit binnen de geloofsgemeenschap en daarbuiten. Een “*emerging*” missionaire ecclesiologie benadrukt een spiritualiteit die aandacht heeft voor die mens die het met minder moet doen, die lijdt of onrecht wordt aangedaan. Spiritualiteit krijgt een gezicht wanneer een geloofsgemeenschap letterlijk met beide benen in de modder van deze wereld staat. De schepping van God is de schepping waarvoor christenen moeten zorgen. Ze hebben deze opdracht en verantwoordelijkheid gekregen.

9.2.4 Negende piketpaal: deconstructie

De term “*deconstructie*” is in paragraaf 3.3.2 aan de orde geweest. In deze paragraaf bespreek ik de plaats van de term in een missionaire ecclesiologie. Binnen de theologie is op verschillende manieren de ecclesiologie onder woorden gebracht. De “*emerging church*” zoekt naar deconstructie van de bestaande ecclesiologieën. Dat betekent geen destructie van de ecclesiologie. Er wordt bedoeld dat de essentie van de ecclesiologie en de kerk boven water moet komen. Men zoekt naar het antwoord op de vraag: Wat is de kern van de kerk? Vanuit deze kern is het mogelijk een geloofsgemeenschap op te bouwen. Vanuit de geschiedenis blijkt dat kerken na verloop van tijd structuren vormen die vastroesten. In de “*emerging church*” ervaart men dat het modernisme zorgt voor de huidige verstarren van structuren. Ik bespreek in de rest van deze paragraaf drie onderwerpen: ecclesiologische structuren zijn het gevolg van een theologische visie, de cultuur moet geëxegeseerd worden en tot slot is deconstructie van de geloofsbeleving noodzakelijk.

Ten eerste, ecclesiologische structuren zijn een gevolg van theologische visies. Wanneer structuren verstarren, is een roep om het “*semper reformanda*” van het theologisch denken noodzakelijk dat een neerslag krijgt in de ecclesiologie. De reden die daarvoor vanuit de “*emerging church*” wordt aangedragen, is de veranderende postmoderne cultuur. Een ecclesiologie is geen vast omlind gegeven, ze is nooit af. Een ecclesiologie ontwikkelt zich in gesprek met de traditie, de Bijbel en de cultuur. Daarom is het voor de kerk nodig autodeconstructie toe te passen op haar eigen wezen en structuren, om steeds weer uit te komen het wezen van de missionaire geloofsgemeenschap. Op deze wijze kan het “*semper reformanda*” staande blijven in een steeds veranderende cultuur. Deconstructie is de filosofische tegenhanger van het theologisch “*semper reformanda*”.

Ten tweede betekent het dat naast de tekst van de Bijbel en de traditie, ook de cultuur “*geëxegeseerd*” moet worden.⁴⁷⁹ Niet alleen de culturele veranderingen zelf, maar ook de aard van de veranderingen moet onderwerp van onderzoek zijn. De geloofsgemeenschap voorkomt daarmee dat ze in een isolement raakt. De culturele gevoeligheid moet doordringen tot het wezen van de geloofsgemeenschap.

Ten derde is er sprake van deconstructie op de geloofsbeleving. De beleving van het geloof kan verstarren en belangrijke waarheden kunnen in het leven als afgesleten worden ervaren. Paulus roept bij de Korintiërs op tot reflectie (2Kor13:5). Johannes spreekt over het terugkeren naar de eerste liefde (Opb2:4). Geloofsbeleving van het collectief is een afspiegeling van de geloofsbeleving van elke individuele gelovige in de gemeenschap. Binnen een “*emerging*” ecclesiologie is de geloofsbeleving of de spiritualiteit essentieel. Niet alleen de orthodoxie, maar ook de orthopraxis, is een uiting van het volgen van Jezus. Binnen een missionaire ecclesiologie is er sprake van voortdurende reflectie op de eigen spiritualiteit.

---

⁴⁷⁹ In dit onderzoek ga ik voorbij aan een discussie over de aard van de traditie. In verschillende behandelingen over dit onderwerp is onderscheid gemaakt tussen traditie met een hoofdletter T en traditie met een kleine letter t. In paragraaf 8.3. werd er dieper op dit onderwerp ingegaan.

10 De “emerging church” en Nederland

10.1 Inleiding

Aan het einde van dit onderzoek wil ik kort aandacht besteden aan de Nederlandse situatie. In het onderzoek zijn met name literatuur en voorbeelden aangehaald vanuit een Angelsaksische context. Dat wil niet zeggen dat deze beweging in andere landen en met name op het vasteland van West Europa niet aanwezig is.⁴⁸⁰ Het staat in Europa, meer nog dan in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk, in de kinderschoenen. Toch slaat ook hier het gedachtegoed aan. In Nederland ontstaan gemeenten die proberen in een postmoderne en postchristelijke samenleving kerk te zijn en die willen leren van wat vanuit de Angelsaksische wereld over komt waaien. Begin 2008 is de eerste Nederlandse “emerging church” website de lucht ingegaan.⁴⁸¹ De eerste uitgave in Nederland die, in beperkte mate, spreekt over het “emerging” gedachtegoed is “Jezus in de Millinix” van Daniël de Wolf.⁴⁸²

In mijn onderzoek komt naar voren dat de “emerging” situatie in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten van elkaar verschillen. Ik herhaal kort wat ik eerder besprak in paragraaf 2.4. In het Verenigd Koninkrijk komen “emerging churches” op vanuit de clubscene. Daarnaast is er een concentratie van geloofsgemeenschappen zichtbaar in achterstandswijken en centra van grote steden. Deze geloofsgemeenschappen opereren in een postchristelijke context. In de Verenigde Staten leunt men veel meer op een bestaande evangelicale wereld die beïnvloed wordt door een postmoderne cultuur. In de Verenigde Staten is de nadruk op postmodern geloven daarom sterker aanwezig dan in het Verenigd Koninkrijk.

10.2 “Emerging churches” in Nederland

Hoe ziet de Nederlandse situatie eruit? In Nederland zijn de laatste jaren verschillende geloofsgemeenschappen ontstaan vanuit een gemeentestichtingsproject die gebruik maken van “emerging” ideeën. Ten eerste noem ik twee projecten die overeenkomsten vertonen met de Britse context⁴⁸³: “In de Praktijk” (Spoorwijk in Den Haag) en “Villa Klarendal” (wijk Klarendal in Arnhem). Vervolgens noem ik twee voorbeelden die meer raakvlakken hebben met de situatie in de Verenigde Staten⁴⁸⁴: “De Oase” in Soest en “Momentz” in het Westland.

Eerst geef ik aandacht aan “In de Praktijk” en “Villa Klarendal”. “In de Praktijk” is een beginnende geloofsgemeenschap in een achterstandswijk van Den Haag.⁴⁸⁵ Toen het team van gemeentestichters begon, zocht men naar raakvlakken in de wijk. Matthijs van Vlaardingenbroek, leider van het gemeentestichtingsproject, zegt:

“Alles bij elkaar zie je een mengeling van: netwerken en relaties opbouwen, een christelijke aanwezigheid in de wijk vestigen, betrokken zijn in de levens, maar ook in activiteiten en

---

⁴⁸⁰ Ik noem enkele voorbeelden vanuit de West Europese situatie. Op de Duitse Wikipedia staat een artikel over de “emerging church” vanuit de Duitse context (http://de.wikipedia.org/wiki/Emerging_Church). Inmiddels is er een “Emergent Deutschland, te vinden op: <http://www.emergent-deutschland.de/>. Ook in Oostenrijk is men bekend met dit gedachtegoed: <http://emergingaustria.blogspot.com/>. Ook in Noorwegen, Zweden, Denemarken vond ik websites waarop de “emerging church” besproken werd. Ook in Nederland begint het “emerging” netwerk groter te worden. Recent is een website in de lucht: <http://www.emergingchurch.nl/>. Op de Nederlandse Wikipedia is een artikel over de “emerging church” aanwezig: http://nl.wikipedia.org/wiki/Emerging_church.

⁴⁸¹ <http://www.emergingchurch.nl/>

⁴⁸² Digitale denkbeelden van Nederlandse “emerging” auteurs zijn: Nederland verandert en wat doet de kerk?, door Martijn Vellekoop (<http://files.molennetwerk.nl/downloads/emergingchurch/pdf/Nederland%20verandert.pdf>) en Luctor et Emergo - een stukje worsteling van de Emergingchurch in Nederland, door Nico Dirk van Loo (<http://files.molennetwerk.nl/downloads/emergingchurch/pdf/Luctor%20et%20emergo%20v0.5.pdf>)

⁴⁸³ Zij richten zich met name op het stichten van geloofsgemeenschappen in achterstandswijken van grote steden.

⁴⁸⁴ Zij vallen terug op een evangelicale basis die beïnvloed is door het postmodernisme.

⁴⁸⁵ Een impressie van “In de Praktijk”: <http://player.omroep.nl/?afIID=5654867&start=00:00:42&end=00:08:35>

*werkgroepen in de wijk, intensief gebed, voorzien in noden, grote nadruk op kinder- en jeugdwerk en boven alles gewoon (er) echt zijn.*⁴⁸⁶

De aandacht vanaf het begin lag op het zoeken van aansluiting met de wijk via sociale netwerken als schoolbesturen, wijkteam of politie. Op dit moment komt er een behoorlijk groep mensen op de “brunch” op zondag waar aandacht is voor relaties en een bijbelverhaal.⁴⁸⁷ Inmiddels is men begonnen in een andere wijk met een volgend project “*The Living room*” in het Zeeheldenkwartier.

Een ander voorbeeld is “Villa Klarendal”, begonnen in een achterstandswijk van Arnhem.⁴⁸⁸ Net als Matthijs Vlaardingebroek zoekt Rick Jansen, de leider van het project, contact met de mensen uit de wijk. Kenmerkend voor “Villa Klarendal” en de aanpak van Jansen is het gebruik van hedendaagse melodieën die een nieuwe tekst krijgen en worden gezongen tijdens samenkomsten.⁴⁸⁹ Op de vraag: “Wat is Villa Klarendal?”, antwoordt Jansen:

*“Villa Klarendal is een wijkproject van Youth for Christ in de Arnhemse wijk Klarendal. Vanuit de christelijke grondslag en identiteit willen wijkbewoners in deze Arnhemse wijk een gemeenschap vormen die zich actief inzet voor de leefbaarheid van de wijk.”*⁴⁹⁰

Ook in Villa Klarendal is er aandacht voor de slechte omstandigheden in de wijk. Via de liederen vinden mensen herkenning in hun eigen situatie.

Vervolgens geef ik aandacht aan “De Oase” en “Momentz”. “De Oase” in Soest in de eerste geloofsgemeenschap in Nederland die zich profileert als een “emerging church”.⁴⁹¹ Wat opvalt aan deze geloofsgemeenschap is dat de opbouw van de samenkomsten overeenkomt met de beschrijvingen die voorkomen in het boek “*The emerging church*” van Dan Kimball. De gemeenschap richt zich op een postchristelijke en postmoderne cultuur. Twee bezoekers aan “de Oase” verklaren in een interview dat ze stuk gelopen zijn op het gebrek aan ruimte voor nieuwe missionaire vormen en inhoud binnen de kerk die ze bezochten. Ze zijn daarom uiteindelijk uit de kerk gestapt en bij de Oase terecht zijn gekomen.⁴⁹²

Een tweede voorbeeld is “Momentz”, een geloofsgemeenschap in de kinderschoenen uit het Westland. De kernwaarden en dromen van “Momentz” zijn:

*“We dromen van een netwerk van mensen die - ondanks hun tekortkomingen - de liefde, goedheid en vergeving van de Schepper zichtbaar maken in hun eigen omgeving. We dromen van mensen die elkaar ontmoeten in groepen en elkaar helpen, zodat ze samen groeien in hun relatie met de Schepper en het volgen van Jezus Christus. We dromen van groepen mensen die elk op hun eigen creatieve manier Jezus Christus volgen en toch met elkaar verbonden zijn, elkaar opzoeken en ondersteunen.”*⁴⁹³

De geloofsgemeenschap legt nadruk op ontmoeting en ondersteuning. Juist in dat proces ervaren zij de relaties met God. Momentz is in het najaar van 2007 gestart.

10.3 Een premature evaluatie van “emerging” Nederland

De “emerging church”-beweging staat in Nederland nog in de kinderschoenen. Het gedachtegoed wordt echter door een steeds grotere groep ontdekt. Ook de media ontdekken deze nieuwe impulsen en publiceren erover op radio, televisie en papier. Heeft de “emerging church” toekomst in Nederland of is het een hype die over een paar jaar weer voorbij is? Het laatste decennium hebben verschillende, met name Amerikaanse, hypes het vasteland van Europa en dus ook

⁴⁸⁶ Matthijs van Vlaardingebroek, Gemeentestichting in een achterstandswijk, <http://www.gemeentestichting.nl/content/view/89/2/>

⁴⁸⁷ Ik waak er voor om aantallen te noemen.

⁴⁸⁸ Een impressie van “Villa Klarendal”: <http://player.omroep.nl/?afID=5827368&start=00:00:41&end=00:08:06>

⁴⁸⁹ Voorbeelden van deze liederen zijn te vinden op de website van Rick Jansen:

<http://www.xs4all.nl/~leanjans/klarendal.htm>.

⁴⁹⁰ <http://www.xs4all.nl/~leanjans/klarendal.htm>

⁴⁹¹ Een impressie krijgt van “Oase” op: <http://nl.youtube.com/watch?v=uiMU9adxZHS>.

⁴⁹² zie: http://www.cvkoers.nl/artikelen/experimenteren_met_de_kerk.php

⁴⁹³ <http://rosatijn.files.wordpress.com/2007/10/kernwaarden-en-droom-v6.pdf>

Nederland aangedaan.⁴⁹⁴ Per saldo blijkt dat het effect op de breedte van de kerk in Nederland nihil is geweest. Zal in Nederland de “emerging church” na een paar jaar hetzelfde einde kennen? Wil de “emerging church” werkelijk een missionaire bijdragen leveren in Nederland, dan zijn volgens mij een aantal punten van eminent belang.

Ten eerste zie ik dat verschillende “emerging” geloofsgemeenschappen groepen in de samenleving bereiken die daarvoor in het geheel niet bereikt werden. Dat is zichtbaar bij “In de Praktijk” die zich in een achterstandswijk bevindt. Ook is het zichtbaar bij “De Oase” waar de bezoekers hoogopgeleiden zijn. De “emerging” gemeentestichters zoeken de hiaten op in de gevestigde kerkelijke aandacht voor Nederland. Zij zoekt de niet-christelijke mens op in de eigen context. De “emerging church” verschilt daarin niet van een andere gemeenteplanting/stichting. Dat pleit in haar voordeel, omdat de “emerging church” geen hype blijkt te zijn, maar een vernieuwing van de kerk. Daarop ingaand, het lijkt er op dat verschillende “emerging churches” zich richten op een enkele cultuurgroep. Een belangrijke vraag is deze: zal de “emerging church” in Nederland een weerspiegeling kunnen zijn van de gehele Nederlandse samenleving? Of is het, als voorbeeld, alleen voor hoogopgeleiden en mensen uit een lagere sociale klasse? Het is de taak van “emerging” leiders om hier verder over na te denken. Daarna zal blijken of de “emerging church” ingang vindt in een brede maatschappelijke context.

Ten tweede leggen “emerging” gemeentebouwers sterk de nadruk op contextualisatie. Denk hierbij aan het voorbeeld van “Villa Klarendal” in paragraaf 10.2. Aan de andere kant zie ik ook dat er nog geen omzetting zichtbaar is in de Nederlandse context van “emerging” ideeën uit de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Binnen de “emerging church” moet nagedacht worden over het wezen van de missionaire kerk binnen de Nederlandse postmoderne en postchristelijke context. Alleen dan kan een Nederlandse “emerging church” over de langere termijn overleven.

Ten derde, deze nieuwe impulsen worden binnen de gevestigde kerken niet altijd gewaardeerd. Ik zie dat er een neiging is afstand te nemen van de gevestigde kerken.⁴⁹⁵ De Nederlandse “emerging” beweging heeft een duidelijk protestelement in zich. Voor een groot deel ligt dat in mijn ogen aan de gevestigde kerken zelf. De kerken geven vaak met moeite ruimte aan mensen die alternatieve missionaire kerkvormen voorstaan. Wanneer de geboden ruimte te klein is, verlaten deze mensen de kerk en beginnen opnieuw. De ervaringen van deze gelovige kerkverlaters tonen overeenkomsten met het proces dat door Dave Tomlinson wordt beschreven in *“The post-evangelical”*. Om als “emerging church” te overleven, moeten de gevestigde kerken hun kritiek laten varen. De leidinggevenden in de bestaande kerken moeten materiële en geestelijke steun verbinden aan deze nieuwe missionaire impulsen.

Tot slot, wat kunnen we verwachten in de toekomst? Voor velen die zich interesseren voor het gedachtegoed van de “emerging church” is de beweging in Nederland (nog doorgaans) een conversatie binnen een netwerk. Langzamerhand echter ontstaan er meer geloofsgemeenschappen en de verwachting binnen “Emerging Nederland” is dat dit aantal in de komende jaren zal groeien. In dit laatste hoofdstuk heb ik kort vier “emerging” initiatieven in Nederland voorgesteld. Ik zie de hand van God die iets nieuws begint. Ik bid dat er in de toekomst meer van dergelijke geloofsgemeenschappen zullen ontstaan. Tot eer van God!

---

⁴⁹⁴ Denk hypes als de Toronto blessing, 40 Doelgerichte dagen, het gebed van Jabez of de jeugdkerken.

⁴⁹⁵ Zie bijvoorbeeld: <http://missionarnhem.blogspot.com/2008/01/emerging-church-nl.html>

11 Literatuur

11.1 Artikelen

- Church and pomo, issue 1.1, Augustus - December 2006, http://churchandpomo.typepad.com/CP_1.1.pdf
- Bader-Saye, Scott Improvising church: an introduction to the emerging church, International journal for the study of the christian church, vol. 6, no. 1, March 2006, p 12-23
- Bolger, Ryan D.A. Carson: becoming conversant with the emerging church, 26 mei 2005, http://thebolgblog.typepad.com/thebolgblog/2005/05/d_a_carson_beco.html
- Carson, D.A. Faith a la carte? - The emerging church, Modern reformation magazine, juli/augustus 2005, vol. 14.4, <http://www.modernreformation.org/default.php?page=issuedisplay&var1=IssRead&var2=12>
- Cissna, Tamara God send a person, not a proposition - a conversation with Len Sweet, George Fox Journal, fall 2005, volume 1, number 3, opgevraagd 16 oktober 2007, <http://www.georgefox.edu/journalonline/archives/fall05/emerging.html>
- Cryder, Christian Exploring the emerging movement, 14 november 2005, http://sld.granitepeaks.com/sld/christian/emerging_church.pdf
- DeVine, Mark Fast Friends or future foes: the emerging church and southern baptists, 15 maart 2007, <http://www.theologyprof.com/wp-content/uploads/2007/04/theemergingchurchandsouthernbaptists.pdf>
- Drane, John The emerging church, International journal for the study of the christian church, vol. 6, no. 1, March 2006, p 3-11
- Driscoll, Mark A pastoral perspective in the emergent church, Criswell Theological Review, Spring 2006, p 87-03
- Edson, Ben An exploration into the missiology of the emerging church in the UK through the narrative of Sanctus1, International journal for the study of the christian church, vol. 6, no. 1, March 2006, p 24-37
- Groot, Kees de The church in liquid modernity: a sociological and theological exploration of a liquid church, International journal for the study of the christian church, vol. 6, no. 1, March 2006, 91-103
- Guest, Mathew en Taylor, Steve The post-evangelical emerging church: innovations in New Zealand and the UK, International journal for the study of the christian church, vol. 6, no. 1, March 2006, p 49-64
- Hammett, John An ecclesiological assesment of the emerging church, 1 december 2005, <http://ateam.blogware.com/AnEcclesiologicalAssessment.Hammett.pdf>
- Harold, Philip Deconversion in the emerging church, International journal for the study of the christian church, vol. 6, no. 1, March 2006, p 76-90
- Jones, Tony e.a. Repsonse to recent critics, juni 2005, http://emergent-us.typepad.com/emergentus/2005/06/official_respon.html

- Jue, Jeffrey   What's emerging in the church, Opgevraagd 21 november 2007, http://www.reformation21.org/Past_Issues/2006_Issues_1_16_/2006_Issues_1_16_Articles/What_s_Emerging_in_the_Church/82/
- Kimball, Dan   Origin of the terms "emerging" and "emergent church", Opgevraagd 17 april 2007, <http://www.the-next-wave-ezine.info/issue100/index.cfm?id=23&ref=ARTICLES%5FEMERGING%20CHURCH%5F347>
- Kowalski, David   Surrender is not an option: an evaluation of emergent epistemology, 2007, <http://www.apologeticsindex.org/612-emergent-epistemology>
- LeRon Shults, F.   Deconstructive theology and the emerging church, 21 februari 2007, http://leronshults.typepad.com/my_weblog/2007/02/deconstructive_.html
- Lings, George   Unravelling the DNA of the church: How can we know that what is emerging is "church"?, International journal for the study of the christian church, vol. 6, no. 1, March 2006, p 104-116
- McKnight, Scot   The future or fad - a look at the emerging church movement, The Covenant companion, februari 2006, p 6-10
<http://www.covchurch.org/uploads/KD/LT/KDLT36sqyNBKWm7OUfAeEQ/0602-Future-or-Fad.pdf>
- What is the emerging church, Fall contemporary issues conference, Westminster theological seminary, 26-27 oktober, 2006, http://www.jezusvolgen.nl/nederlandverandert/whatistheemergingchurch_mcknight.pdf
- Five streams of the emerging church, Christianity today, februari 2007, <http://www.christianitytoday.com/ct/2007/february/11.35.html>
- McLaren, Brian   The three postmodernisms, Views from the edge, Mars Hill graduate school, opgevraagd 16 augustus 2007, <http://www.mhgs.edu/edge/articles/CUL%203postmodernisms.pdf>
- Mobsby, Ian   The emerging church in the UK: personal reflections, september 2007, <http://emergingchurch.info/reflection/ianmobsby2/index.htm>
- Moll, Rob   The new monasticism, Christianity today, opgevraagd 17 april 2006, <http://www.christianitytoday.com/ct/2005/september/16.38.html>
- Oord, Thomas Jay   Defining postmodernism for the emerging church: part one, 18 oktober 2006, <http://www.theooze.com/articles/article.cfm?id=1266&page=1>
- Defining postmodernism for the emerging church: part two, 23 oktober 2006, <http://www.theooze.com/articles/article.cfm?id=1318&page=1>
- Stetzer, Ed   First person: understanding the emerging church, opgevraagd 21 november 2007, <http://www.crosswalk.com/1372534/>
- Turner, Shaun   How (not) to speak of God as a postmodern evangelical, opgevraagd 19 november 2007, <http://www.emergingchurch.info/reflection/shaunterner/index.htm>

11.2 Boeken

- Anderson, Ray   An emergent theology for emerging churches, InterVarsity Press, Downers Grove, 2006

- Brewin, Kester   The complex Christ, SPCK, London, 2004
- Burke, Spencer   Heretics guide to eternity, Jossey-Bass, San Fransico, 2006
- Carson, D.A.   Becoming conversant with the emerging church - understanding a movement and its implications, Zondervan, Grand Rapids, 2005
- Clark, Jason   Via media, The necessity of deeper theological reflection for the genuine renewal of church in the emerging culture and context, London, 2006
- Cray, Graham (ed.)   Mission-shaped church - church planting and fresh expressions of church in a changing context, Church house publishing, London, 2004
- Gibbs, Eddie   Church next - quantum changes in how we do ministry, InterVarsity press, Downers Grove, 2000
- Gibbs, Eddie en Bolger, Ryan   Emerging churches - creating christian community in postmodern culture, SPCK, London, 2006
- Guder, Darrell   Missional church - a vision for the sending of the church in North America, Eerdmans, Grand Rapids, 1998
- Erickson, Millard   Truth or consequenses - the promise & perils of postmodernism, InterVarsity Press, Downers Grove, 2001
- Fitch, David   The great giveaway - reclaiming the mission of the church from big business, parachurch organizations, psyhoterapy, consumer capitalism and other modern maladies, Baker Books, Grand Rapids, 2005
- Franke, John   The character of theology - a postconservative approach, Baker Academic, Grand Rapids, 2005
- Frost, Micheal   Exiles - living missionally in a post-christian culture, Hendrickson publishers, Peabody, 2006
- Frost, Micheal en Hirsch, Alan   The shaping of things to come - innovation and mission for the 21st century church, Hendrickson publishers, Peabody, 2003
- Gelder, Craig van   The essence of the church - a community created by the spirit, Baker Books, Grand Rapids, 2000
- Grenz, Stanley   A primer on postmodernism, Eerdmans, Grand Rapids, 1996
- Renewing the center - evangelical theology in a post-theological era, Baker Academic, Grand Rapids, 2000
- Grenz, Stanley en Franke, John   Beyond foundationalism - shaping theology in a postmodern context, Westminster John Knox Press, Louisville/London, 2001
- Hauerwas, Stanley en Willimon, William   Resident Aliens - a provocative christian assessment of culture and ministry for people who know that something is wrong, Abingdon, Nashville, 1989
- Hirsch, Alan   The forgotten ways, Brazos Press, Grand Rapids, 2006
- Jones, Tony   Postmodern youth ministry, Zondervan, Grand Rapids, 2001
- Keel, Tim   Intuitive leadership, Baker Books, Grand Rapids, 2007

- Kimball, Dan   The emerging churches - vintage christianity for new generations, Zondervan, Grand Rapids, 2003
- They like Jesus not the church - insights from emerging generations, Grand Rapids, 2007
- Locke, John   Essay concerning human understanding, http://en.wikisource.org/wiki/An_Essay_Concerning_Human_Understanding, 1689
- McLaren, Brian   The church on the other side - doing ministry in the postmodern matrix, Zondervan, Grand Rapids, 2000
- A new kind of christian - a tale of two friends on a spiritual journey, Jossey-Bass, San Francisco, 2001
- More ready than you realize - evangelism as dance in the postmodern matrix, Zondervan, Grand Rapids, 2002
- The story we find ourselves in - further adventures of a new kind of christian, Jossey-Bass, San Fransisco, 2003
- a Generous orthodoxy - why I am a missional, evangelical, post/protestant, liberal/conservative, mystical/poetic, biblical, charismatic/contemplative, fundamentalist/Calvinist, Anabaptist/Anglican, Methodist, catholic, green, incarnational, depressed- yet hopeful, emergent, unfinished Christian, Zondervan, Grand Rapids, 2004
- The last word and the word after that - a tale of faith, doubt, and a new kind of christian, Jossey-Bass, San Fransisco, 2005
- The secret message of Jesus - uncovering the truth that could change everything, W Publishing group, Nashville, 2006
- McLaren, Brian en Campolo, Tony   Adventures in missing the point - how the culture-controlled church neutered the gospel, Zondervan, 2003
- McManus, Erwin Raphael   An unstoppable force - daring to become the church God had in mind, Group, Loveland, 2001
- Middleton, Richard en Walsh, Brian   Truth is stranger than it used to be - biblical faith in a postmodern age, InterVarsity Press, Downers Grove, 1995
- Murray, Stuart   Post-Christendom, Paternoster Press, Carlisle, 2004
- Church after christendom, Paternoster Press, Carlisle, 2004
- Changing mission - learning form the newer churches, Churches together in Britain and Ireland, London, 2006
- Newbigin, Lesslie   The gospel in a pluralist society, Eerdmans, Grand Rapids, 1989
- Olson, Roger   Reformed and always reforming - the postconservative approach to evangelical theology, Baker Academic, Grand Rapids, 2007
- Pagitt, Doug   Preaching Re-imagined, Zondervan, Grand Rapids, 2005
- Pagitt, Doug en Jones, Tony   An emergent manifesto of hope - key leaders offer a inside look, Baker Books, Grand Rapids, 2007

- Penner, Myron (ed.) Christianity and the postmodern turn - six views, BrazosPress, Grand Rapids, 2005
- Perriman, Andrew Otherways - in search of an emerging theology, Open Source Theology, 2007
- Raschke, Carl The next reformation - why evangelicals must embrace postmodernity, BakerAcademic, Grand Rapids, 2004
- Riddell, Michael Threshold of the future - reforming the church in the post-christian west, SPCK, London, 1998
- Rollins, Peter How (not) to speak of God, SPCK, London, 2006
- Roxburgh, Alan The missionary congregation, leadership, & liminality, Trinity press international, Harrisburgh, 1997
- Roxburgh, Alan en Romanuk, Fred The missional leader - equipping your church to reach a changing world, Jossey-Bass, San Francisco, 2006
- Smith, James Who's afraid of postmodernism - taking Derrida, Lyotard, and Foucault to church, BakerAcademis, Grand Rapids, 2006
- Smith, Scott Truth & the new kind of christian - the emerging effect of postmodernism in the church, Crossway, Wheaton, 2005
- Snyder, Howard The community of the King, Intervarsity press, Downers Grove, 2004
- Sweet, Leonard SoulTsunami, Zondervan, Grand Rapids, 1999
- Aqua church - essential leadership arts for piloting your church in today's fluid culture, Group, Loveland, 1999
- Postmodern Pilgrims - first century passion for the 21st century world, Broadman & Holman publishers, Nashville, 2000
- Carpe Mañana, Zondervan, Grand Rapids, 2001
- Sweet, Leonard (ed.) The church in emerging culture - five perspectives, Zondervan, Grand Rapids, 2003
- Taylor, Steve The out of bounds church? - learning to create a community of faith in a culture of change, Zondervan, Grand Rapids, 2005
- Tomlinson, Dave The post evangelical, SPCK, London, 1995
- Vanhoozer, Kevin (ed.) Postmodern theology, Cambridge university press, Cambridge, 2003
- Volf, Miroslav After our likeness - the church as the image of the trinity, Eerdmans, Grand Rapids, 1998
- Ward, Pete Liquid church, Paternoster Press, Carlisle, 2002
- Webber, Robert Ancient-future faith, Baker Books, Grand Rapids, 1999
- The younger evangelicals - facing the challenges of the new world, Baker Books, Grand Rapids, 2002
- Ancient-future evangelism - making your church a faith-forming community, Baker Books, Grand Rapids, 2003

- Webber, Robert (ed.)   Listening to the beliefs of the emerging church - five perspectives, Zondervan, Grand Rapids, 2007
- Whitesel, Bob   Inside the organic church - learning from 12 emerging congregations, Abingdon press, Nashville, 2006
- Wolf, Daniël de   Jezus in de Millinx - woorden en daden in een Rotterdamse achterstandswijk, Uitgeverij Kok, Kampen, 2006